

**DANIEL PENNAC’IN KALEMİNDEN OKULA VE OKUMAYA İLİŞKİN
YENİ BİR EĞİTİM YAKLAŞIMI:**

“OKUL SIKINTISI” ve “ROMAN GİBİ”

EDA CÖMERT BUĞDAYCI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FRANSIZ DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KASIM, 2014

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Eda

Soyadı: CÖMERT BUĞDAYCI

Bölümü: Fransız Dili Eğitimi

İmza:

Teslim Tarihi: 10.11.2014

TEZİN

Türkçe Adı: Daniel Pennac'ın Kaleminden Okula ve Okumaya İlişkin Yeni Bir Eğitim

Yaklaşımı: *Okul Sıkıntısı ve Roman Gibi*

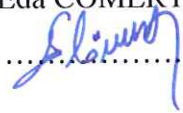
İngilizce Adı: A New Approach to Education Regarding School and Reading Books :

School Blues and Reads Like a Novel by Daniel Pennac

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

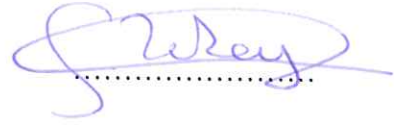
Yazar Adı Soyadı: Eda CÖMERT BUĞDAYCI

İmza:

Jüri onay sayfası

Eda CÖMERT BUĞDAYCI tarafından hazırlanan “Daniel Pennac’ın Kaleminden Okula ve Okumaya İlişkin Yeni Bir Eğitim Yaklaşımı: “Okul Sıkıntısı” ve “Roman Gibi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. Gül TEKAY BAYSAN)
(Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: (Prof. Dr. Suna AĞILDERE)
(Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: (Yrd. Doç. Dr. Ümran TÜRKYILMAZ)
(Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 05/12/2014

Bu tezin Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans/ Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

.....

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırladığım süreçte benden derin bilgi ve birikimini esirgemeyen, sadece bu çalışmayla ilgili değil, diğer birçok konuda da fikirleriyle aydınlandığım ve desteğiyle çalışmalarımı keyif içerisinde sürdürmeme vesile olan saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Gül TEKAY BAYSAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi eğitim süreçlerimde de maddi ve manevi desteğiyle hep yanımda olan sevgili babam Metin CÖMERT'e ve sevgili annem Gülsüm CÖMERT'e, tez çalışmalarımı sürdürdüğüm zaman diliminde bana varlığı ve pozitif enerjisiyle destek olan sevgili eşim Mustafa BUĞDAYCI'ya ve ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olan sevgili arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Nesrin TEKİN ile Zeynep Tarım BÜYÜKSARAÇ'a teşekkür ederim.

Eda CÖMERT BUĞDAYCI

Kasım, 2014

**DANIEL PENNAC'IN KALEMİNDEN OKULA VE OKUMAYA
İLİŞKİN YENİ BİR EĞİTİM YAKLAŞIMI:**

“OKUL SIKINTISI” ve “ROMAN GİBİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA CÖMERT BUĞDAYCI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KASIM, 2014

ÖZ

Bu çalışma, çağdaş Fransız romancı, denemeci ve çocuk kitapları yazarı Daniel Pennac'ın, *Roman Gibi* ve *Okul Sıkıntısı* adlı eserlerini temel alan betimsel bir araştırmadır. İncelediğimiz iki kitapta da, yazarın eğitim anlayışı, özellikle de öğrencilerin okulu ve okumayı sevmemeleri konusundaki görüşleri yer almaktadır. Birinci Bölüm, Rönesans'tan bu yana edebiyat ve düşünce tarihinde önemli bir yer tutan Fransız yazarların eğitimle ilgili görüşlerine kısaca değindikten sonra, aynı zamanda Fransızca öğretmeni olan Pennac'ın yaşamından ve yapıtlarından söz etmektedir. İkinci Bölüm, eğitim, okul ve okuma konularında daha önce yapılmış çalışmalara “İlgili Araştırmalar” başlığı altında kısaca değinmektedir. Tezimiz için önemli bulduğumuz bu araştırmalardan ilerleyen bölümlerde yararlanılmaktadır. Üçüncü Bölüm ise tezimizin hazırlanmasında ve yazılmasında kullandığımız yöntemi tanıtmaktadır. Dördüncü Bölüm, önce edebiyat dünyasının önemli adlarının kitapla ilgili görüşlerine yer vermekte, sonra da Pennac'ın gözünden günümüz çocuklarını ve gençlerini kitaplardan ve okumaktan soğutan nedenleri ele almaktadır. Bu bölüm, özellikle *Roman Gibi*'nin yorumlanmasına dayanmaktadır. Beşinci Bölüm temelde *Okul Sıkıntısı*'ni çözümlemekte, okulu sevmeyen, tembel olarak adlandırılan başarısız öğrencilerle, onların ana-baba ve öğretmenlerinin neler duyumsadıklarını göstermeye çalışmaktadır. Altıncı Bölüm ise, Pennac'ın kendi deneyimlerinden yola çıkarak, okumayı ve edebiyatı yeniden sevdirmek ve tembel olarak adlandırılan öğrencileri kazanmak için getirdiği önerileri ele almaktadır. İki kitabında ele aldığı sorunlarla ilgili görüşlerinden ve

eğitimcilerin bu konuda yazdıklarından hareketle bir senteze varılmış; yazarın yeni ve insancıl bir eğitim anlayışını benimsediği ortaya konmuştur.

Bilim Kodu:

Anahtar Kelimeler: kitap, edebiyat, okul, eğitim, okulu ve okumayı sevmeme

Sayfa Adedi: 68

Danışman: Prof. Dr. Gül TEKAY BAYSAN

**A NEW APPROACH TO EDUCATION REGARDING SCHOOL AND
READING BOOKS**

**“SCHOOL BLUES” AND “READS LIKE A NOVEL” by DANIEL
PENNAC**

M.A. THESIS

EDA CÖMERT BUĞDAYCI

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

NOVEMBER, 2014

ABSTRACT

In this descriptive study, we aim at analysing two works of Daniel Pennac, a contemporary French novelist, essayist and author of children’s books. In *Reads Like a Novel* (*Comme un Roman*) and *School Blues* (*Chagrin d’école*), Pennac tells his opinions on educational matters, especially on students’ difficulty at school and in reading books. The first chapter briefly includes the views of great French authors from Renaissance to our day on education and gives a short bio-bibliography of Pennac who is also a teacher of French. The second chapter consists of the review of literature on our topic. Here we mention some previous research on education, school and reading books. These works are discussed in the succeeding chapters of our thesis. The third chapter consists of the information on the methodology used. The fourth chapter firstly cites great authors’ remarks concerning literature; then approaches Pennac’s point of view regarding some causes which alienate children and young pupil from literature. This chapter is essentially a commentary on *Reads Like a Novel*. The fifth chapter, on the other hand, analyses mostly *School Blues* and tries to reveal the feelings of the so-called “lazy” students as well as their parents’ and teachers’ situation. The sixth chapter is about the author’s suggestions, based on his own experiences, to help make youngsters learn or remember loving books and to gain the

unsuccessful students. The Conclusion is a synthesis of Pennac's opinions displayed in two of his works that we analyse and those of the researchers. Here we affirm that the author is for a new, humanistic approach to education.

Science Code:

Key Words: book, literature, school, education, disliking schools and reading

Number of Pages: 68

Supervisor: Prof. Dr. Gül TEKAY BAYSAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	3
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi.....	4
Varsayımlar	4
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar.....	5
BÖLÜM II	7
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
BÖLÜM III.....	9
YÖNTEM.....	9
Araştırmanın Modeli.....	9
Evren ve Örneklem	9
Verilerin Toplanması	9
Verilerin Analizi	10
BÖLÜM IV	11
ROMAN GİBİ OKUMAK YA DA OKUMAMAK	11

Okumak Üzerine	11
Okumamak ya da Okuyamamak Üzerine	13
BÖLÜM V.....	25
OKULDA BAŞARISIZLIK YA DA OKUL SIKINTISI	25
Başarısız Öğrencinin Duyguları.....	25
Ailelerin ve Öğretmenlerin Durumu	35
BÖLÜM VI.....	41
PENNAC'IN KALEMİNDEN OKUMAYI ve OKULU SEVDİRME YÖNTEMLERİ ve EĞİTİME YENİ BİR BAKIŞ	41
Edebiyatı (Yeniden) Sevdirmek	41
Okumama Hakkı:	46
Sayfa Atlama Hakkı:	46
Bir Kitabı Bitirmeme Hakkı:.....	47
Tekrar Okuma Hakkı:	48
Canının İstedğini Okuma Hakkı:.....	48
Bovarizm Hakkı:.....	48
Canının İstedği Yerde Okuma Hakkı:	49
Çöplenme Hakkı:	49
Yüksek Sesle Okuma Hakkı:	50
Susma Hakkı:	50
Öğrenci Pennac'tan Öğretmen Pennac'a Tembel Öğrencilikten Çıkma Süreci.....	51
BÖLÜM VII	65
SONUÇ.....	65
KAYNAKLAR	67

BÖLÜM I

GİRİŞ

Okul ve kitap, yüzlerce yıldır, düşünürler, yazarlar ve eğitimciler tarafından durmadan ele alınan konulardır. Fransız hümanizmasının ilk büyük temsilcisi Rabelais, çocuğun ruhsal, zihinsel ve bedensel gelişimine eşit oranda önem verir. Fiziksel etkinlikler, hatta oyun, eğitimin bir parçasıdır. Bu açıdan çağdaş eğitim anlayışına yakın gibi görünse de, önerdiği ağır okuma programının bugün onaylanması olanaksızdır. Elbette bunun nedeni Orta Çağ'dan henüz çıkmış olan Rönesans toplumunun bilgiye duyduğu açlıktır. Dönemin sonunda yetişmiş bir başka büyük hümanist olan Montaigne içinse eğitimin amacı, yaşamdan zevk almasını bilen, bilge kişiler yetiştirmektir. On yedinci yüzyıl okulu ise, yüklü bir okuma programını yaşamdan duyulan zevke tercih etmektedir. Bu çağda, çocuk konusunda daha yumuşak bir tavrı benimseyen Fénelon gibi bir pedagog olsa da, bir papaz olan yazar, kendinden öncekilerden daha ileri bir bakış açısına sahip olamamıştır. On sekizinci yüzyıla egemen olan Aydınlanma düşüncesi, yaşamın her alanında olduğu gibi, eğitim anlayışında da köklü değişimler getirir. Rousseau'nun birçok bakımdan Aydınlanma düşünürleriyle yolları ayrılrsa da, onun eğitimle ilgili görüşleri çağdaşlarını da, ardıklarını da derinden etkiler. Düşünürün kendi pedagojik anlayışını romanlaştırdığı *Émile*, can sıkıntısına neden olabilecek öğretmen merkezli eğitimin yerine, çocuğun merakını doyuracak “negatif” eğitimi koyar. Ona göre, başarılı bir eğitim için çocuğun kitap okuması çok da gerekli değildir. İzleyen yüzyıllarda, Avrupa'daki bazı öncü özel eğitim kurumları Rousseau'nun yaklaşımını benimsese de, resmi eğitim ağırlığını öğretmenden ve kitaptan yana koyar.

Sözü edilen düşünürlerin eğitim konusunda zaman zaman hemfikir oldukları, zaman zamansa ters düştükleri görülür. Yaşadıkları çağ birbirinden çok uzak olmayan Rabelais ile Montaigne, Orta Çağ Hristiyan felsefesine karşı çıkarlar. Din ağırlıklı eğitimin çocukları sersemleştireceği görüşünde birleşen düşünürler, özgür eğitimden yana olduklarını

yazdıkları eserlerinde dile getirirler. Aynı zamanda her ikisi de kahramanlarının Latince ve Yunanca okumasını istemektedirler. Rabelais ünlü *Gargantua*'da, Montaigne ise *Denemeler*'in çocuk eğitimiyle ilgili bölümünde, yalnızca soylu çocukların yetiştirilmesini ele alırlar. Gargantua kralın oğlu iken, Montaigne'in çocuk eğitimi hakkındaki görüşlerini bildirdiği Mme Diane de Foix, Gurson Kontesi'dir. Rousseau'nun bu iki düşünürden çok daha farklı görüşlerde olduğu bilinmekle birlikte, onun yetiştirmeyi hayal ettiği Emile de, özel eğitim alabilecek, zengin bir çocuktur. Yoksulların konumları gereği zaten eğitime gereksinme duymadıklarını düşünen Rousseau, zengin çocuklarına verilen eğitimi de eleştirir. Bu konudaki görüşlerini şöyle özetler:

Fakirin eğitime gereksinimi yoktur. Onun durumu zorludur, başka türlü de olamaz. Buna karşın, konumu gereği zenginin aldığı eğitim, ne kendine ne de topluma uygundur. Doğaya bağlı eğitim, kişiyi toplumsal yaşama adapte eder. Zira, fakiri zengin olacaktı gibi yetiştirmektense, zengini fakir olacaktı gibi yetiştirmek daha mantıklıdır. Çünkü orana bakıldığında, zengin olandan çok fakirleşenlerin daha fazla olduğu görülür.(2000, s. 36)

Günümüzde de eğitim, yazarların ve düşünürlerin, üzerinde sık sık görüş bildirdiği önemli bir konu olmayı sürdürmektedir. Eğitimde çokça tartışılan konular arasında, çocukların ve gençlerin okulu ve okumayı sevmemeleri sorunu yer almaktadır.

Bu bağlamda, çağdaş Fransız yazar Daniel Pennac, okulu ve kitabı sevmeme sorununu, kendine özgü bir yaklaşımla ele almaktadır. Gerçek adı Daniel Pennacchioni olan Pennac, 1944 yılında Casablanca'da dünyaya gelmiştir. Babasının asker olması nedeniyle çocukluğunu Afrika ve Güneydoğu Asya'daki garnizonlarda geçiren Pennac, Nice'te aldığı edebiyat eğitiminin ardından 1970'te Fransızca öğretmenliğine başlamıştır. Paris'in kalabalık ve kozmopolit mahallesi Belleville'e taşınmış, 1973 yılında kışla yaşantısı ve askerlik hizmetini ele aldığı ilk deneme kitabı *Le Service Militaire Au Service de Qui* yayımlanmıştır. Daha sonra iki siyasi kitap kaleme alan Pennac, 1982 yılında Cabot Caboche adlı anlatısı ile çocuk edebiyatına giriş yapmıştır. 1990'da *La petite Marchande de Proses* adlı kitabıyla Inter Prix ödülünü almıştır. 1992 yılında *Roman Gibi* (Comme un Roman) adlı eserini yazan Pennac, 2007 yılında ise *Okul Sıkıntısı* (Chagrin d'Ecole) ile Prix Renoudot ödülüne layık görülmüştür. Yazar, Kamo'nun Maceraları adlı seri kitaplarıyla da çocuk edebiyatında önemli bir yer edinmiştir.

Öğrenim yaşamını başarısız bir öğrenci olarak geçirmiş olan yazar, başarısızlığının, okumayı sevmemesinin altında yatan nedenleri ve bu durumun doğurduğu bireysel ve toplumsal sonuçları okuyucuyla paylaşırken, eğitim sisteminin öğrenciye dayattığı zorunlulukları kendi iç dünyasından örnekler vererek anlatmaktadır. Okulu ve kitap

okumayı benimsetme arzusu ile eğitim sistemindeki dayatmalara karşı çıkan yazar, öğrencinin kazanılması hedefi ile okula ve okumaya ilişkin yeni yaklaşımlar geliştirmektedir.

Bizim bu çalışmamızda yazarın iki kitabını ele almamızın nedeni, kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak okuyucusuna okul ve okuma sorunlarını anlatmış olmasıdır. Kendi öğrencilik yıllarını türlü zorluklarla geçirip, öğretmenlik mesleğini edinmiş olan Pennac'ın yaşam öyküsü tezimize konu olan eserlerden birisinin otobiyografik roman olması açısından da önem teşkil etmektedir.

Problem

Okumanın, eğitim-öğretim hayatındaki önemi tartışılmaz. Okumak, sadece öğrenmek için değil, bireysel ve toplumsal gelişim için de gereklidir. Oysa okuma zorunluluğa dönüştüğünde bireylerde oluşturduğu baskı, eylemin cazibesini ortadan kaldırmaktadır. Televizyonun, arkadaşlarla söyleşmenin ve oyunun kitap okumaya yeğlenmesi, çoğunlukla okumanın bir dayatma olarak hissettirilmesinden kaynaklanır. Ancak başarısızlığın ana nedeni sadece okumayı sevmemek değildir. Okulun, Pennac'ın deyimiyle “zorunlu bilgi imalatanesi” olması da en önemli nedenlerden biridir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, “tembel öğrenci” diye adlandırılan, okulda başarı sağlayamayan, kitap okumayan, okumayı sevmeyen varsayılan çocuklara ve gençlere empati yoluyla yaklaşan Daniel Pennac'ın, okul başarısızlığının ve okumayı sevmemenin ardında yatan gerçekleri nasıl ele aldığını göstermektir. Yazarın, inceleyeceğimiz yapıtlarında, kendisi önce “tembel bir öğrenci” daha sonra da dil-edebiyat öğretmeni olan başarılı bir yazarın bakış açısıyla, “tembel öğrenci”, “kafası hiçbir şey almayan tıkalı adam” olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamak ve yorumlamaya çalışmaktır. Böylece, küçükken her gece kendisine masal okunmasını isteyen, okula başladığı ilk günlerde okumayı sökmek için can atan çocuğu, daha sonra okuldan ve okumaktan soğutan etkenlerin saptanıp ortadan kaldırılması için bazı öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, çocukların ve gençlerin bir kısmının okumayı ve okulu sevmemelerinin psikolojik ve toplumsal nedenlerini irdeleyen ve bu konuda çözüm önerileri sunan çalışmalardan da yararlanılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Eğitim ve öğrenme konularında geçmişten günümüze pek çok araştırma yapılmış, kitap, makale, tez yazılmıştır. Öğrenmenin her bireyde farklı zaman ve şekillerde gerçekleştiği, çoğu kuramcının katıldığı bir husustur. Öğrenmenin bireylerde gerçekleşme süresinin algıya, zaman ve mekâna, bireyin içinde bulunduğu ruh haline ve daha pek çok etkene bağlı olarak değiştiği gözlenmiştir. Öğrenme ile ilgili öğrenciler üzerinde çok sayıda deney yapılmış, yapılan deneyler sonucu yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler bulunmuştur. Ancak, “tembel öğrenci” denilen başarısız çocuk sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Aileler, öğretmenler ve toplum bundan üzüntü duymakta, özellikle de “tembel” olarak damgalanan çocuklar, bu yükün altında yıllarca ezilmektedirler. Birçok kişinin büyük bir zevk olarak gördüğü kitap okumak da, eğitim sisteminin dayatmaları yüzünden, bu çocuklar için işkenceye dönüşmektedir.

Bu bakımdan, tembel bir öğrencinin iç dünyasını görebilmemiz,

Bir öğretmenin ve bir babanın gözüyle eğitim sistemindeki kusurları fark etmemiz,

Bir yazarın gözüyle bakarak, çocukların ve gençlerin kitap okumaktan nasıl soğutulduklarını anlayabilmemiz,

Okulu ve okumayı daha sevimli kılmak için yapılabilecekleri keşfetmeye çalışmamız açısından, bu araştırma önemlidir.

Varsayımlar

Çocuğa “Oku!” dendiğinde okumasının sağlanamayacağı, okuma söz konusu olduğunda bunun bir emir kipiyle yerine getirilmesinin öğrencide olumsuz etki yaratacağı;

çocuklarda ve gençlerde karşımıza çıkan okumama, okumayı sevmeme sorununun, zorlamayla değil, kitabın çekici hâle getirilmesiyle çözülebileceği;

tembel olarak adlandırılan öğrencilerin, iyi öğretmenlerin ve bilinçli anne-babaların çabasıyla başarılı olabilecekleri;

her çocuğun, başarılı ve meslek sahibi bir birey olma potansiyeline sahip olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmamız, öğretmen-yazar Daniel Pennac'ın *Roman Gibi* ve *Okul Sıkıntısı* adlı iki yapıtında okumama ya da okumayı sevmeme ve okulda başarısızlık sorunlarını ele alışıyla ve eğitimcilerin bu konuda getirdiği çözüm önerilerinin tartışılmasıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Farklılaştırılmış Öğretim: Birbirlerinden hem fiziksel hem zihinsel gelişim açısından farklı olan öğrencilerin öğrenme süreçlerinin farklı olduğu bilinmektedir. Okulda, bu süreçleri her öğrencinin algılama düzeyine ve süresine göre planlamak amacıyla geliştirilmiş öğretim tekniği olan “Farklılaştırılmış Öğretim” okul, okulda başarısızlık ve eğitim konularını inceleyeceğimiz için tezimizde sıklıkla karşımıza çıkacaktır.

Hümanist Öğrenme: İnsanın temel gereksiniminin saygı, sevgi ve anlayış olduğu düşüncesinden yola çıkan, öğrencinin başarısına en büyük katkıyı sağlayan unsurun kendini değerli hissetmesi olduğunu savunan, onu birey olarak algılayan, sınavda yüksek not almaya odaklanan geleneksel eğitim anlayışının tersine, onun bireysel gelişimine önem veren bütüncül bir yaklaşımdır. Pennac'ın incelediğimiz yapıtlarındaki eğitim-öğretim anlayışına yakın bulduğumuz için tezimizde karşımıza çıkacaktır.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Fransız düşünürü ve eğitimcisi Alain, *Propos sur l'Éducation (Eğitim Üzerine Söyleşiler)* (1932) adlı yapıtında, okulun özgür bireyler yetiştirme işlevi üzerinde durur. Öğrencinin duygusal gelişimine önem veren Alain, ona saygı duyulması gerektiğini söyler. Aynı yapıtta, “tembel” ya da “başarısız” olarak adlandırılan öğrencilerin kazanılması gerektiğinden söz eder. Alain, eğitim ve öğretimde, edebiyat yapıtlarının en az bilimsel kitaplar kadar önemli olduğunu da belirtir. Bunun nedeni, insanlık hakkındaki bilgilerimizin çoğunu edebiyat yapıtlarından edinmemizdir. Daniel Pennac'ın araştırma konumuzla ilgili her iki kitabında ele aldığı sorunlara bakışının, Alain'in felsefesinden çok uzak olmadığını düşünüyoruz. Bu nedenle, bu kitap bizim için değerli bir başvuru yapıtıdır.

Okulda başarısızlık sorunuyla, yirminci yüzyılın önemli düşünür, psikolog ve eğitimcilerinden Jean Piaget de ilgilenmiştir. Piaget, *Eğitim Nereye Gidiyor? (Où va l'éducation?)* (1992) adlı yapıtında, okuldaki başarısızlığın nedenlerini irdelerken, klasik eğitimin yerini yaratıcı eğitimin alması gerektiğini önemle belirtir. Bir dersin anlaşılabilmesi, o dersin içeriğinden çok, anlatım yöntemindeki eksiklikten kaynaklanmaktadır. Öğretmenin, öğrenciyle hiçbir diyalog kurmadan, konferans verir gibi anlattığı ders, anlaşılabilmemektedir.

Amor Séoud'un *Pour une didactique de la littérature* (1997) adlı yapıtı, okumaya ilişkin birçok kuramsal bilgi içermektedir. Séoud, bu kitabında, alanda konuyla ilgili olarak yazılmış birçok kitap ve makaleye değinmekte, ayrıca, kendisi de özgün yaklaşımlar getirmektedir. Özellikle edebiyatın işlevi ve çocuklarla gençlerin kitap okuma alışkanlığı elde etmeleri konusunda, ilginç önerilerde bulunmaktadır. Séoud, edebiyatın çok anlamlılığı ve çok sesliliği üzerinde durmakta, kitabın da nesnel değil, öznel bir gerçeği yansıttığını anımsatmaktadır. Söz konusu kitapta, dil öğretmenliği açısından okuma

eylemine ilişkin teknikler de yer almaktadır. Bu bakımdan, Séoud'un kitabı araştırmamızın temel kaynaklarından biridir.

Çağımızın önemli Fransız eğitimcilerinden olan Philippe Meirieu'nün yazılarından da, gerek farklılaştırılmış öğretim, gerekse edebiyat öğretimi konularında önemli kaynaklar olarak yararlanmaktayız. Anlamanın ve algılamanın öğrenme yolunda son derece önemli olduğunu belirten eğitimci yazar, teknolojinin fazlasıyla kolaylık getirerek anlama çabasını azalttığını dile getirir; ayrıca bilişim bağımlılığı sorununa da dikkat çeker. Meirieu, eğitim sisteminin, edebiyatı yalnızca tapılması gereken klasik eserler olarak algılamasını da, gençlerin edebiyatı sevmeleri önündeki önemli bir engel olarak görür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli, konusu ve çalışma teknikleri bakımından betimseldir. Yazarın söz konusu eserleri titizlikle incelenmiş, araştırma konusu ile ilgili bulgular yorumlanarak bir tez haline getirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızda evren, öğretmen-yazar Daniel Pennac'ın yapıtlarıdır. Örneklem ise aynı yazarın okumaya ve okula ilişkin pedagojik yaklaşımını ayrıntılı olarak ele alacağımız *Okul Sıkıntısı (Chagrin d'École)* ve *Roman Gibi (Comme un Roman)* adlı kitaplarıdır.

Verilerin Toplanması

Araştırmamızda, konuyla ilgili olarak yayımlanmış olan Fransızca, Türkçe ve İngilizce kitap, makale, tez, kongre bildirisi türünden bilimsel yayınlar, kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Bu amaçla, Fransız Kültür Merkezi Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Ankara'da bulunan bazı üniversite kütüphanelerinden (Gazi, Ankara, Hacettepe, ODTÜ, Bilkent...) ilgili veriler toplanmıştır. Ayrıca, Internet sitelerinden ulaşabildiğimiz kaynaklar, özellikle Fransız Milli Kütüphanesi (Bibliothèque nationale –gallica.fr), Québec elektronik kütüphanesi (beq), FIPF (Fransızca Öğretmenleri Uluslararası Federasyonu), Persée gibi saygın web kaynaklarında yer alan bilimsel ve eğitsel yapıtlar da, tezimizi yazmak için gereken verileri elde etmemize yardımcı olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmamızda, daha önceden okunmuş olan Daniel Pennac'a ait söz konusu kitaplar tekrar okunmuş, kitaplardan tezimize konu olan yazarın pedagojik yaklaşımı ile ilgili bulgular saptanmış, kitaplar incelendikten sonra verilerin toplanması kısmında açıklamış olduğumuz şekilde kaynaklar bulunup, daha önceden yapılmış araştırmalar da dikkate alınarak, yazarın eğitim-öğretim dünyasına, özellikle eğitim-okuma ilişkisine bakışı, pedagoji ve didaktik alanlarındaki kuram ve yaklaşımlarla birlikte ele alınmış, bu konuda bir senteze ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV

ROMAN GİBİ OKUMAK YA DA OKUMAMAK

Temelde, Daniel Pennac'ın *Roman Gibi* adlı eserinde işlediği kitap okuma sorunsalını inceleyeceğimiz bu bölümde, önce, yeni insan ve yeni eğitim kavramlarının ortaya çıktığı Rönesans'tan bu yana, okuma üzerine düşünmüş olan belli başlı yazarların konuyla ilgili görüşlerini ele alacağız.

Okumak Üzerine

Okumak, insanlar için bilgiye ulaşmanın en önemli yollarından biridir. Üzerinde yaşadığımız dünyaya dair var olan her şey ile ilgili fikir sahibi olabileceğimiz yöntemlerin başında okumak gelir. Okumanın, kelime dağarcığını zenginleştirdiği, algılama kapasitesini artırdığı, hayal gücünü geliştirdiği ve kültür düzeyini artırdığı konularında çoğu kişi hemfikirdir. Diğer eylemlerden farklı olarak okumak kelimesi insanlarda aynı zamanda saygı uyandıran bir eylem olagelmıştır. Okuyan öğrenciye geleceği parlak gözü ile bakılırken, okuyan yetişkin bilge kişi olarak adlandırılır. Daniel Pennac, *Roman Gibi* adlı eserinde kitap okumanın diğer hobilerden farklı olduğundan, kitap okurken sürekli bir yaratma eyleminin söz konusu olduğundan bahseder. Yazara göre, televizyonda, sinemada izleyiciye her şey hazır verilir. Kapı gıcirtısından, kuş seslerine, insanların giyim kuşamlarından, ses tonlarına kadar her şey izleyicinin gözleri önüne serilmektedir. Kitap okurken ise kişi bunları kendisi hayal etmek durumundadır. Bu da okuyan kişide hayal gücünün gelişmesine sebep olur.

Yazar, okumanın yaşamdaki tüm sıradanlıklara karşı bir direnme olduğunu söyler. İyi sürdürülen bir okumanın kişiyi kendisi dahil her şeyden kurtardığını belirtir. Yazara göre insan hayatta hep bir şeylere karşı okur. Mesleki, psikolojik, iklimsel, duygusal sıradanlıklara, hatta ölüme karşı durmadan okur.

Okumayı bir arzu, bir haz eylemi olarak değerlendiren yazar, yatılı okuldaki öğrencilik yıllarında gizlice yaptığı okumaları anlatırken, okuma hazzını bir kere tatmış olan kişiler için bunun kolay kolay vazgeçilmeyecek bir alışkanlık haline dönuştüğünü belirtir.

Okumanın değerli, yararlı ve keyif veren bir uğraş olduğu görüşü, birçok düşünür ve yazar tarafından da tarihe geçmiş cümlelerle pekiştirilmektedir.

Montesquieu'nün "bir saatlik okumanın alıp götürmediğı bir üzüntüm yoktur" (Montesquieu'den aktaran Pennac, 2012) sözü kitapların kendisi için nasıl bir mutluluk kaynağı olduğunu anlatmaktadır.

Marcel Proust (2014, s. 9)'un *Okuma Günleri* adlı yapıtında söylediğı "çocukluğumuzda, yaşamadan geride bıraktığımıza inandığımız, yani çok sevdiğimiz bir kitabı okuyarak geçirdiğimiz zamanlar kadar dolu dolu yaşadığımız gün yoktur herhalde." sözü ise okumayla geçen bir çocukluğun unutulmayacak bir çocukluk olduğunu anlatmaktadır. Okuma konusuna çokça kafa yormuş yazarlardan biri olan Proust yapıtında okumanın öylesine yapılan bir edim olmadığını, zamana, mekâna ve kişinin beğenisine göre şekillenen bir eylem olduğunu ifade etmektedir. Odasında bulunan objelerden, duvarların rengine kadar her şeyin okumayı etkilediğini söyleyen yazar, kendisini okumanın derinliğinde hissettiğı ve kitabıyla bütünleştiğı "o an"ları şu sözlerle ifade etmektedir.

Mesela kitabın en ilginç bölümündeyken bir arkadaşımız gelip bizi oyuna çağırır, rahatsız edici bir arı ya da güneş ışığı bizi gözlerimizi sayfadan kaldırmak ya da yerimizi değiştirmek zorunda bırakır, çıkarken elimize atıştırmalık bir şeyler tutuştururlar, fakat güneş tepemizde mavi gökte güçten düşerken, onları hiç dokunmadan bankta yanımızda unuturuz, akşam yemeğı eve dönmemizi gerektirir ama masadayken aklımız fikrimiz bir önce yukarı çıkıp yarım kalan bölümü tamamlamaktadır. (2014, s. 9)

Yine okuma konusunu uzun uzun işlediğı *Okuma Üzerine* adlı yapıtında ise Proust, Descartes'ın meşhur "bütün iyi kitapları okumak, bu kitapların yazarı olmuş geçmiş yüzyılların en değerli insanlarıyla konuşmak gibidir." sözünü eleştirir. Yazara göre okumayı bir konuşmaya indirgemek olası değildir.

Okuma, insanların en bilgisiyle bile olsa bir konuşmaya indirgenemez. Bir kitapla bir dost arasındaki asıl farklılık, bilgeliklerinin büyüklüğündeki farklılık değil, onlarla iletişim kurma biçimidir. Okuma konuşmanın tersine, yalnızlığımızı sürdürürken, yani yalnızken sahip olunan ve konuşunca çabucak dağılan entelektüel güçten yararlanmaya devam ederek, esinlere açık olmaya ve zekânın kendi kendisi üzerindeki çalışmasını bütünüyle verimli kılmaya devam ederek, her birimizin önceden iletilmiş bir başka düşünceyi edinmesidir. (2007, s. 30)

Okuma konusu, Rousseau'nun ünlü pedagojik romanı *Emile*'de de karşımıza çıkar. Genel olarak eğitimin çocuğun doğal süreciyle eş zamanlı olarak gerçekleşmesi gerektiğini düşünen Rousseau, çocuğa henüz fikir yürütebileceğı yaşa erişmeden okumayı önermez.

Deneyime dayalı öğrenmeyi esas alan düşünür, Emile'in bir durum karşısında mecbur kalınca okumayı öğrenmesinin onun için daha faydalı olacağını belirtir. Örneğin, Emile, akşam yemeği ve parti davetiyeleri almakta, ancak onları okuyamadığı için ve okuyacak kimse bulamadığı için bir okuma ihtiyacı ve mecburiyeti duymaktadır. Onun kendisini okumaya zorlayarak, kelimelerin anlamlarını kendi kendine kavramaya çalışması öğrenme arzusunu ortaya çıkaracaktır. (Rousseau, 2011, s. 164)

Denemeler adlı yapıtında okumaya ve kitaplara da bir bölüm ayıran Montaigne içinse okuma zamanı kendine ayırdığı çok önemli bir zaman dilimidir. Evinde bulunduğu sırada saatlerinin büyük bölümünü kitaplığında geçirdiğini söyler. Herkesin farklı amaçla okuduğunu dile getiren yazar, daha gençken gösteriş olsun diye okuduğunu, ama zaman geçtikçe kitaplara karşı aşırı bir sevgi beslemeye başladığını belirtir. Montaigne (2012, s. 45) "Hiçbir düzene uymadan, hiçbir amaç gütmenden bir bu kitabı, bir şu kitabı karıştırırım; zaman olur hayal kurarım, zaman olur kurduğum hayalleri ya kendim yazarım ya da bir aşağı bir yukarı dolaşarak başkasına yazdırırım." sözleriyle kitaplarla olan yakınlığını anlatır.

Montaigne'in, tıpkı Pennac gibi, kitabı yalnız bilgi veren bir araç olarak görmediğini belirtmekte yarar var. Özellikle şiir, roman, öykü gibi edebiyat yapıtları nesnel bilgi kaynağı değildirler. Séoud, edebiyatın bir şey öğretmediğini, günlük dildeki gibi bir "iletişim" sağlamadığını, belli bir zamana ve yere ait olmadığını, "sonsuz" olduğunu söylerken, onun estetik boyutuna dikkat çeker. (1997, s.63). Okumak, insan için, bilgi açısından faydacılıkla anlatılamayacak bir zenginlik kaynağıdır.

Okumamak ya da Okuyamamak Üzerine

Görüldüğü gibi, çağdaş bir yazar olan ve incelediğimiz iki yapıtını yirminci yüzyılın sonunda ve yirmi birinci yüzyılın başında yazan Daniel Pennac'tan önce de okuma üzerine farklı görüşler ortaya atılmış, bu konu yüzyıllar boyunca tartışılmıştır. Tartışmalardan çıkan sonuç çoğunlukla kitapların ve okumanın insan ve topluma yararlı olduğu yönündedir.

Ne var ki okumak, çoğu kişiye göre övgüyü fazlasıyla hak eden bir eylem olsa da, kimileri için zor, kimileri için sevimsiz, kimileri içinse gereksiz bir uğraştır.

Okumanın sevimsizleşmesinin, daha doğrusu sevimsizleştirilmesinin derinlerinde yatan sebebi ortaya koymak üzere yola çıkan Daniel Pennac, *Roman Gibi* adlı kitabı ile geçmiş zamanların ideal okuyucusunun nereye kaybolduğunu bulmaya çalışırken, kendi çağının genç okuyucusuna kitap okumayı yeniden sevdirebilmenin yollarını arar.

Bunu yaparken kuşkusuz içinde bulunduğu dönemi, o dönemin şartlarını, bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerin getirileri ve götürülerini de hesaba katmayı ihmal etmez. Yine bu araştırmamızda inceleyeceğimiz *Okul Sıkıntısı (Chagrin d'Ecole)* adlı eseriyle de kendi öğrencilik döneminde yaşadıklarını okuyucu ile paylaşır, hem bir öğrenci hem de bir öğretmen gözü ile okula, okumaya ve eğitime dair bir takım saptamalar yapar.

Roman Gibi (Comme Un Roman) adlı yapıtında okuyucu ile paylaştığı Franz Kafka'ya ait “Akşam vakti büyüleyici bir masalın tam ortasındaki bir çocuğa kerameti kendinden menkul bir gerekçe göstererek okumayı kesip yatması gerektiğini hiçbir zaman anlatamazsınız” sözünü doğrulayacak ölçüde masallara düşkün olan ve çocukken kendisine masal anlatılsın diye gece olmasını iple çeken bir çocuğun, kitaplardan soğumasının ve okul çağına geldiğinde, deyim yerindeyse bir kitap düşmanına dönüşmesinin sebeplerini anlatmaya çalışan Pennac (1997, s. 44) bu durumun ilk gerekçesi olarak anne ve babaların tutumlarındaki farklılaşmayı gösterir. Çocukları daha küçükken onlara masal okumayı büyük bir zevk olarak gören anne ve babalar için, masal anlatmak bir süre sonra angaryaya dönüşebilmektedir. Diğer taraftan, çocuğun okul çağına gelmesiyle birlikte onu diğer öğrencilerle karşılaştırmaya başlarlar. Böylece bir zamanlar çocuğun masalcısı olan, anlattıkları masallarla onun hayal dünyasının gelişmesine büyük katkıda bulunan anne ve baba, çocuk okula başladığı günden itibaren hesap soran, sorgulayan bir tutum içerisine girerler. Kendi çocuklarını diğerleri arasında “en iyisi” olarak görme isteğinin verdiği duyguyla, onunla pazarlık yapmaya ve hatta ondan hesap sormaya başlarlar. Ona masal okudukları dönemde sadece onun masallardan alacağı zevki düşünürlerken, gelinen yeni noktada hesap soran, sorgulayan, verdikleri bilgileri anında geri almaya çalışan bireylere dönüşmüşlerdir. Pennac (1997, s. 35) bu düşüncesini “Biz pedagoglar aceleci tefecileriz. Bilgiyi elinde tutan kişiler olarak, karşılık beklemeden vermeyiz. Geri ödenmesi lazımdır. Hem de çabuk! Yoksa kendimizden şüpheleniriz” sözleri ile ifade eder.

Bir zamanların en büyük eğlencesi olan okumanın zorunluluğa dönüşme süreci, yukarıda da belirtildiği gibi, okul hayatıyla birlikte kendini göstermeye başlar. Eğlence, zevk, mutluluk kavramları yerlerini zorunluluk, sınav, not, programlar, bütünlemeler gibi

kavramlara bırakır. Çocuğun sınıfta oturduğu sıra, daha küçükken üzerinde oturarak veya yatarak masal dinlediği yatağına hiç benzememektedir. Üzerinde sınırsız düşlere daldığı yatağının yerini, üzerinde otururken hep bir şeyleri kavramak zorunda olduğu, her dakika yeni bir şey öğrenmesi ve öğrendiğini de göstermesi gereken sıralar alır. Okulda, düş kurmaya ne zaman vardır, ne de olanak. Öğretmenin ağzından çıkan her kelime karşısına çıkacak bir sorunun cevabı olabilmektedir. Bu sebeple, kulaklar da gözler de daima açık olmalıdır. Pennac (1997, s. 60)'ın dediği gibi “okul zevkin öğretildiği yer olamaz. Çünkü öyle olması önemli ölçüde bedelsizlik ister. Okul, gayret isteyen, zorunlu bir bilgi imalathanesidir.” Benzer bir eleştiri de eğitim psikolojisi uzmanları tarafından yapılmaktadır. Örneğin, Andrew Johnson, geleneksel eğitimde “müfredatı öğretmenin, çocuğu eğitmekten daha önemli” olduğunu vurgularken, bu sistemi, öğrencilerin birer “ürün” olarak çıktığı bir “fabrika”, öğretmenleri ise, kendilerine “neyi, ne zaman, nasıl öğretecekleri bildirilen” “fabrika işçileri” olarak nitelemektedir.

Düşünceleri Johnson'la benzerlik gösteren yazarımız, öğrencinin okulda bir dersi zorunluluk değil de sanatın bir dalı olarak görebilmesini ise tesadüfe bağlar:

Öğrencinin kimi zaman, matematiğe matematik olarak değer verdiğini gösteren, bunu Güzel Sanatlardan biri gibi öğreten, kendi canlılığının erdemiyle sevdiren, gayreti bir zevk haline getiren heyecanlı bir öğretmene rastlaması Kurum'un üstün niteliğinin değil, karşılaşmanın tesadüfünün sonucudur. (Pennac, 1997, s. 60).

Okullar açıldığında, ödevler verilip, sınavlar yapılırken, öğrenciler arası not yarışı da başlar. İşte bu andan itibaren ödüller ve cezalar da kendini göstermeye başlar. Televizyon en belirgin ödül veya ceza aracı olarak kullanılmaya başlanır. Televizyon, ödevini yapan, okuyan çocuğa ödül, bunları yapmayan çocuğa ise ceza olarak sunulur. Pennac, özellikle televizyonun çocuğun sorumluluklarını yerine getirmemesi aşamasında bir ceza unsuru olarak sunulmasına şiddetle karşı çıkar. Ona göre, televizyonu ödül mertebesine yükseltmek, okumayı angarya derecesine düşürmenin sebebidir.

Ödül ve ceza kavramları çocuk eğitiminde sık karşılaşılan kavramlardır. Eğitimde ödüllendirme, çocuktan beklenen davranışı yapmasını teşvik etmek anlamına gelmektedir. Cezalandırma ise çocuktan beklenildiği gibi davranmadığında veya sorumluluklarını yerine getirmediğinde onu daha önce verilmiş bir haktan mahrum etmek demektir. Ödül ve ceza yöntemlerinin çocuk eğitiminde faydalı mı zararlı mı olduğu sorusu sık sık gündeme gelmekte, bu konuda çok farklı görüşler bulunmaktadır. Bununla birlikte, çoğu araştırma çocuğa ödül vermenin, bir süre sonra o çocuğun dikkat ve motivasyonunu davranışın kendisinden ödülle kaydırdığını göstermektedir. Bir davranışı ödüllendirmek, çocuğun o

davranışı içselleştirip benimsemesinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu durum, Amerika’da yapılan ilginç bir araştırmayla kanıtlanmıştır.

Amerika’da daha önce hayatlarında hiç kefir içmemiş iki grup çocuğa kefir verilir. Bir gruptaki çocuk kefir içtikleri için ödüllendirilir, diğer grup ödül olmaksızın sadece kefir ile tanışır. Araştırmanın sonunda ödül verilmeyen gruptaki çocukların kefiri daha çok sevdikleri ve içmek konusunda daha istekli oldukları görülür. (Solter, 2012)

Anne ve babalar televizyonu çocuğun ders çalışmasının önündeki en büyük engel olarak görürken, çocuğa televizyonu yasaklamakla onun başarılı olmasının yolunu açtıklarını düşünmektedirler. Ne var ki aynı anne ve babalar, çocuğa iyi bir eğitim vermek ve onun sosyalleşmesini sağlamak amacıyla belirli saat aralıkları ile çocuğu çeşit çeşit kurslara göndermektedirler. Pennac bu duruma *Roman Gibi*’de değinmektedir.

Televizyon yok ama beşten altıya kadar piyano, altıdan yediye gitar, çarşambaları dans, perşembeleri judo, tenis ve eskrim, ilk kar taneleriyle kayak, güneşin ilk ışınlarıyla yelken kursları, yağmurlu günlerde çömlekçilik, İngiltere’ye seyahat, ritmik jimnastik var. Canının hiç sıkılmamasına bakıyoruz. Hani nasıl desem, eksiksiz bir eğitim vermeye çalışıyoruz” (1997, s. 49).

Pennac’ın yukarıda sözünü ettiği yaklaşım, Fransız hümanizmasının temsilcisi olan Rabelais’nin *Gargantua* adlı eserinde aynı adlı kahramana verilen eğitimle benzerlik göstermektedir. Babası Pantagruel’in onu teslim ettiği pedagog Ponocrates ona hiç nefes aldırmadan, her dakikası dolu olan sıkı bir eğitim verir. Bu eğitim sonunda Gargantua bilge bir adam olur.

Rabelais, küçük kahramanının eğitiminin ayrıntılı bir biçimde söz ettiği *Gargantua*’nın XXIII. Bölümü’ne, onun, öğretmeni Ponocrates tarafından, "günün hiçbir saatini boş geçirmeyen bir eğitimle" yetiştirildiğini göstererek başlar. (Rabelais, 2006, s.115).

Tüm zamanını bilgi edinmeye ayırır. Öyle ki, sabah dörtte uyandırılır ve güne başlarken, hatta vücudu temizlenirken bile bir şeyler öğrenir. Öğretme isteği ve bilgi açlığı öyle bir noktadadır ki, tuvalet ihtiyacını giderirken bile daha önce öğrendiklerini tekrarlaması sağlanır. Giyinip süslenirken bile öğretime devam edilir. Daha sonra da üç saat okumaya ayrılır. Din, edebiyat, felsefe, matematik, astronomi, müzik... Çocuğun öğrenemeyeceği hiçbir şey yoktur. Tıpkı Pennac’ın “eksiksiz eğitim” alsın diye gitardan judoya, piyanodan tenise koşturulan çağdaş çocuğu gibidir. Gargantua, “ut, klavsen, arp, Alman kavalı, dokuz delikli flüt, viyola ve boru” çalabilir; “bir küheylana, bir savaş atına ya da bir rahvana binip” koşturabilir; “türlü türlü kılıçları” kullanabilir; “sırtüstü, yüzüstü, yan yan” yüzebilir (Rabelais, 2006, s.119-120).

Fransız hümanizmasının ilk büyük temsilcilerinden olan Rabelais, böyle bir eğitimle, çocuğu bir bilgi küpü, yetkin bir insan yapmayı amaçlıyordu. Bu sıkı eğitimin sebebi Orta Çağ karanlığından çıkmaya çalışan hümanistlerin, bilgiye duydukları büyük açlıkla açıklanabilir. Nitekim aynı yüzyılın sonunda yaşamış olan ve öğretisi bugüne bile ışık kaynağı sayılan büyük hümanist Montaigne, çocuk eğitiminde okumaya verilen önem konusunda Rabelais kadar sıkı bir pedagog değildir. Bu yaklaşım onun artık Rönesans'ın olgun dönemini temsil etmesiyle kendinden önceki aydınların bilgiye erişimi bir ölçüde yaygınlaştırmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Montaigne, okumaya çok önem vermekle birlikte hümanizmi yalnız kitaptan alınan bilgilerle sınırlamayacak, yaşama sevincinin önemini de kavramak gerektiğini söyleyecektir.

Düşünceleriyle Fransız Devrimi'ni etkilemiş olan ünlü filozof Jean-Jacques Rousseau'nun, eğitim konusunda da çok önemli ve etkili bir yazar olduğu iyi bilinmektedir. Onun okumaya ilişkin yaklaşımı, hem kendinden önceki pedagog ve filozofların görüşlerinden, hem de on sekizinci yüzyıla damgasını vuran Aydınlanma düşüncesinin genel eğiliminden keskin hatlarla ayrılmaktadır. Yazara göre çocuklara ödev verilmesi saçma olup, 12 yaşından önce okumaları ise gereksizdir. Bu düşüncesini *Emile* adlı yapıtındaki şu sözlerle destekler.

Benim eğitim anlayışında, çocuklara ödev verilmez. Onları çaresiz kılacak olan kitap okumayı da bir yana bırakıyorum. Kitap okumak çocuklar için en büyük felaket, bizim de kendilerine verdiğimiz tek uğraştır. Emile, ancak on iki yaşında kitabın ne olduğunu öğrenecektir. Ama minimum okumayı öğretmek gerekir, diyeceksiniz. Size katılıyorum. Okuma kendisine yararlı olduğunda, okumayı öğrenmesi gerekir. O zamana kadar bu onun canını sıkmaktan başka bir işe yaramaz. (2000, s. 82)

Rousseau, çocuk eğitimi denince bugün bile akla ilk gelen kitaplardan biri olan *Emile*'de, çocuk kahramanına, ıssız bir adada ayakta kalmayı başaran *Robinson Crusoe* dışında bir kitap okutulmasını salık vermez. (Rousseau, 2011, s. 172). Ancak bu tek roman da, yalnızca erkek çocuklar için uygundur. Kızlara gelince, onlar için okumamak okumaktan daha iyidir. Bu nedenle Emile'e eş olarak seçtiği Sophie'nin eğitiminde, ev işi, el işi ve bir evi çekip çevirecek kadar aritmetik bilmek, okumaktan daha önemlidir. (Rousseau, 2011, s. 186-202). Eğitim romanından çok aşk romanı olarak bilinen *Yeni Heloise*'de ise, daha ilk sayfalarda, bir genç kızın bu kitabı okumaması gerektiğini belirtir.

Rousseau'nun 12 yaştan önce kitap okunmasına karşı olduğu gibi Alman düşünür Immanuel Kant da çocuğun belli bir yaşa gelmeden roman okumasının onun kafasını sersemleştireceğini düşünmektedir.

Rousseau'nun eğitim anlayışı özellikle özgür birey yetiştirme üzerine kuruludur. Özgür bırakılarak kendi kendisini eğitmesine izin verilen bir çocuğun kendi kendisini oluşturmaya olanak sağlanmış olacak, böylece çocuk öğrendiği şeyler hakkında kendi kendine muhakeme yapabilme yetisini kazanacaktır.

Pennac'ın çocuk eğitimiyle ilgili düşüncelerine dönecek olursa, yazar, kendisiyle azıcık baş başa kalmasına müsaade edilmeyen çocuğa zavallı gözüyle bakmaktadır. Okumayı sevmemenin temel nedenlerinden bir tanesi olarak da, okula başlayan çocuğun evde anne ve babasının karşısında, okulda ise öğretmeninin karşısında kendisini hep bir sorgulama içerisinde bulması gösterilebilir. Küçükken ona okunan masallarda, masalı dinleyip, arkasından sessiz kalma ve masalı kendi içinde yaşama, sindirme haklarına sahipken, artık okuduğu masalı anlayıp anlamadığı sorgulanmaktadır. Çocuk, sürekli olarak masaldan ne çıkarım yaptığı sorusu ile boğulmaktadır. Oysa bir öğretmen edasıyla ona sorular soran aynı anne ve baba, önceleri sadece onun alacağı hazzı dikkate alırlardı. Pennac (1997, s. 37) bu durumu “O anne baba ki, ona kitap okurlarken, Uyuyan Güzel’in öreke dalına dokunduğu için, Pamuk Prenses’in ise elmayı ısırıldığı için uyuduğunu iyice anlayıp anlamadığını hiç mi hiç merak etmezlerdi” sözleri ile özetlemektedir.

Çocuğun okumaktan soğumasının bir başka nedeni de yetişkinlerin isteyerek veya istemeyerek sarf ettikleri “hiç çaba göstermiyorsun” “numara yapma” veya “inadına yapıyorsun” gibi cümlelerdir. Aslında çocuk ne numara yapmaktadır ne de inadına böyle davranmaktadır. Büyüklerinin bu tür suçlamaları, derslerinde başarı gösteremeyen çocuklar için tahrip edici olmaktadır. “İnadına yapmadım” diyen çocuğun ikna çabalarının yetersiz kalması, tembel olarak adlandırılan öğrencilerin kaderi diyebileceğimiz, kendilerine inanılmaması durumundan kaynaklanmaktadır. Bir okulda beklendiği kadar çabuk ilerleme kaydedemeyen çocuk sayısı birden fazla olabileceği için de, birçok çocuğun aynı anda inadına yapıyor olmasının düşünülmesi Pennac tarafından hem anlamsız hem de biraz gülünç bulunmaktadır. Aslına bakılırsa bir çocuğun dersini kavrayamamasının nedeni çok da karmaşık değildir. Pennac bu temel nedeni *Roman Gibi*'de açıklar.

Sağır mıydı? Belki de okuma güçlüğü çekiyordu? Okulu ret mi edecekti? Telafi edilmez bir gecikme mi açacaktı başımıza? Değişik muayeneler: Kulak doktoruna göre her şey normal. Telaffuz uzmanlarının güven verici teşhisleri. Psikologların rahat havası... Öyleyse? Tembellik mi? Basit bir tembellik mi? Hayır, kendi ritmine göre hareket ediyordu o kadar ve ille de başkasıyla mukayese edilmesi gerekmeyen, bir hayatın biricik ritmi olması gerekmeyen, hızlanmalarını, ani gerilemelerini, büyük açlık dönemlerini ve hazmedici uzun öğle uykularını, ilerlemeye susamışlığını ve düş kırıklığına uğratma korkularını bilen, kendi acemi okuyucu ritmi...(1997, s. 35)

Pennac'ın her çocuğun kendi ritmine göre hareket ettiği tezi “Farklılaştırılmış Öğretim” (Pedagogie Différenciée) kavramı ile açıklanabilir. “Öğrencilerin hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme stillerine göre öğretimin içerik, süreç ve ürün boyutlarının farklılaştırıldığı öğretim tasarımlarını içeren kavrama, farklılaştırılmış öğretim denmektedir.” (Heacox ve Tomlinson'dan aktaran Defne Yabaş ve Sertel Altun, 2009)

Sınıftaki her çocuğun öğrenme stiline birbirinden farklı olduğunu savunan bu öğretilerde, çocukların bu farklılıklarına uygun tasarımlar gerçekleştirilerek, her öğrenciye başarılı olma şansı tanımak amaçlanmaktadır.

Bu konuda Boerger (2005), matematik öğretiminde farklılaştırılmış öğretim tasarımının istasyon tekniğini kullanarak yaptığı deneysel araştırmasının sonucunda öğrencilerin farklılaştırılmış öğretim uygulamasından sonra matematik dersine karşı olumlu tutum geliştirdiklerini, ayrıca, öğrencilerin kendi öğrenmelerini tespit edebildikleri ve hangi konuda daha fazla öğrenmeye ihtiyaç duyduklarını belirleyebildikleri sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda araştırmacılar tarafından farklılaştırılmış öğretim uygulamasının öğrencilerin öğrendiklerini gösterebilmeleri açısından da faydalı olduğu belirtilmiştir. (Boerger'den aktaran Defne Yabaş ve Sertel Altun, 2009)

Alman düşünür Hegel de Nejat Bozkurt'un *Hegel'den Seçmeler* adlı yapıtında aktardığı üzere farklılaştırılmış öğretim kuramını destekler nitelikte öğrencilere kendi algılama düzeylerine göre eğitim vermeme anlayışını eleştirmektedir.

Bizim Fransız uygulamalarını izleyenler ve öğretmen olarak birbirinden ayrı yetenekler taşıyan kafalar için aynı davranış biçimlerini uygulayanlar, tüm öğrenciler için aynı şeyi öğretiyorlar ve onlara aynı ölçüde kılavuzluk yapıyorlar; bu nedenle, eğer bir toplum içinde sadece iki ya da üç öğrenci onların eğitiminin normal meyvelerini topluyorsa, bunda şaşacak bir yan yok. (Bozkurt, 2014, s. 61)

Farklılaştırılmış Öğretimin eğitimde önemli yeri olduğunu vurgulayan düşünürlerden biri ise Jean Piaget'dir. Çocuk eğitimi konusundaki düşüncelerini *Eğitim Nereye Gidiyor?* adlı yapıtında dile getiren yazar, bir dersi kavramada öğrenciler arasındaki farklılığın özellikle yaşla birlikte arttığını belirtir. Piaget (1992, s. 5) “gerçekte, bireysel olarak öğrenciler arasında yaşla önemi artan yetenek farklılıklarının varlığı, aralarından bazılarının ister matematik ister fizikte vb. açıkça daha yetenekli oldukları, bazılarının da bu dallarda hiçbir zaman ortalama sonuçlar göstermeyecekleri kesin olarak düşünülüyor.” sözleri ile öğrenmenin her çocukta yetenek ve yaşa bağlı olarak değiştiğini ifade eder.

Piaget, öğrencilerdeki bu yetenek farklılıklarını tespit etmek için uzun yıllar süren araştırmalar yapar. Ancak Piaget'nin araştırma konusunu başarısız değil “başarılı” olarak adlandırılabilir, örneğin matematikte, fizikte başarılı olup diğer dallarda başarısız olan öğrenciler oluşturur. Yazara göre, zekâ ile ilgili sorunu olan öğrenciler zaten çoğu alanda

başarısız olmaktadırlar. Piaget bu durumu *Eğitim Nereye Gidiyor?* adlı yapıtında şu sözlerle dile getirir.

Kuşkusuz zekâ bakımından ileri ya da geri olan bireyler vardır ve zekâsı ortalamanın altında olanlar, doğal olarak özellikle yalnız söz konusu bilimsel alanda değil, her alanda başarısız olurlar. Buna göre hipotezimiz aynı zekâ düzeyinde matematikte ya da fizikte vb. “başarılı öğrencileri” sözüm ona farklılaştıran yeteneklerinin, özellikle kendilerine verilen öğretim tipine uyabilmekten ibaret olduğu; diğer dallarda başarılı fakat bu dallarda “başarısız öğrencilerin” anlamıyor gibi göründükleri, fakat değişik yollar denendiğinde anlayabildikleri, sorulara gerçekte tamamen egemen olma yeteneğine sahip olduklarıdır; çünkü onların anlamadıkları derslerin özü değil, verilmiş biçimleridir. (1992, s. 6)

Piaget bu aşamada en büyük görevin öğretmenlere düştüğünü söyler. Çocuğun ya da ergenin öğrenme sürecinde öğretmenin uyguladığı taktiğin çok önemli olduğunu vurgulayan Piaget’ye göre edinilecek her bilgide, o bilginin çocuğa basit olarak aktarılmasındansa, öğrenci tarafından keşfedilmiş olması daha anlamlı ve yararlıdır. Öğrenci bilgiye ulaşma sürecini öğrenmeli, bilgiye kendiliğinden ulaşmalıdır. Ancak, bu süreç bir rehberin önderliği olmadan işleyemez. Çocuk, bilgiye ulaşma sürecinde öğretmenin rehberliğinden yararlanmalıdır.

Farklılaştırılmış Öğretim kavramına değinen ve bu kavramın uygulamaya geçirildiğinde eğitim hayatına getirileri olacağını savunanlardan biri de eğitimci Philippe Meirieu’dür. Meirieu, (2012) Farklılaştırılmış Öğretimin uygulamada nasıl yapılabileceğine değinir. Alternatif öğrenme yöntemleri keşfetmenin önemli olduğunu belirten eğitimci, farklı ve çeşitli çözüm yollarını deneyerek öğrenmenin, kişinin kendisi için en uygun ve en etkili öğrenme stratejisini bulabilmesi açısından faydalı olacağını söyler. Örneğin, öğrencilere “yarın için sayfa 45’teki 23 no’lu alıştırma yapın demek yerine 23, 25 ve 26 no’lu alıştırmaları yapın” diyerek farklılaştırılmış öğretimin uygulanabileceğini ifade eder. Bu yöntemle, her bir öğrenciye alıştırmanın mantığı hakkında düşünme fırsatı vermiş olur ve daha fazla alıştırma yaptırmakla sonuca götüren araçlar ile sonuç arasındaki ilişkiyi görmelerini sağlar. Meirieu’ue göre Farklılaştırılmış Öğretim, yeni olasılıkları keşfetmek, öğrenmede yeni heyecanlar tatmak ve anlamının hazzı ile düşünmenin sevincine varmaktır. Bir başka deyişle, bu öğretim, olası tüm yöntemlerle birlikte insanın yeniden inşa edilmesidir.

Okuma ile ilgili bölümümüzün ilk satırlarında söz ettiğimiz gibi, bazı ünlü düşünür ve eğitimcilerin aykırı görüşlerine karşın, okuma edimi geçmişten günümüze, üzerinde tartışmanın bile gereksiz görüldüğü ölçüde kutsal bir eylem olarak bilinmektedir. Girdiğimiz çoğu ortamda veya izlediğimiz bir filmde, bir tiyatro oyununda duymaya alışık olduğumuz o meşhur “kitap okumak çok önemli ve gereklidir”, “bizim toplumumuz böyle

işte, okumuyor” veya “kitap kutsaldır, nasıl olur da okumayız” şeklindeki sözler, bir anlamda insanları kitap okumaktan soğutmaktadır. Bir kişiyi değerlendirirken, onun kitap okuma alışkanlığı olup olmadığına bakarak bir değerlendirme yapmak, onu bu ölçüt üzerinden yargılamaya kalkışmak ve bu durumu o kişiye hissettirmek, belki de okumayan kişi için kitabın ve onu bu kadar savunan kişinin kendisinden çok üstün bir varlık olduğu hissi yaratacak ve kişide istem dışı kitaba karşı bir nefret ya da hoşnutsuzluk oluşturacaktır. Kitap okumayan toplumlara doğrudan “cahil toplum” damgası vuran ve onları ötekileştiren entelektüel kesim, bu bakış açısı ve bu genellemeyle bu toplumlarda okumaya karşı direnme durumu oluşturmaktadır.

Söz konusu kitap olduğunda, en büyük sorun onun kutsal bir nesne olarak görülmesidir. Pennac (1997, s.17) Flaubert’in söylediği “her kitap bir ansiklopedi ağırlığına sahiptir.” cümlesini yapıtında paylaşılarak kitabın okuyucu üzerinde bıraktığı etkiyi açıkça ifade etmektedir. Kitap kült bir nesnedir. Kitap sorgulanmayan, saygı duyulması gerektirir. Belki de bu düşüncelerden ötürü kitap korkulandır.

Çocukları kitaplardan uzaklaştıran faktörlerden bir diğeri ise “okumak gerek” yargısının bir dogmaya dönüşmüş olmasıdır. Yazarımız, yapıtının bir bölümüne dogma adı verecek kadar bu sorunu önemsemektedir. Mutlak hakikat veya asla değişmeyeceği kabul edilen mutlak değer anlamlarına gelen ve daha çok dinsel alana özgü olan, dolayısıyla dokunulmaz bir kutsallığa da gönderme yapan dogma kelimesi kitap okumanın gerekliliği ile ilgili sarf edilen cümleleri anlatırken kullanılabilir. Zira okumanın bir zevk, bir arzu veya zihinsel bir rahatlama unsuru olduğunu ifade etmek yerine onun bir gereklilik olduğunu iddia etmek dogmatizme çok uzak bir yaklaşım değildir.

Roman Gibi’de “Okumak Gerek” dogmasına değinen Pennac, Gustave Flaubert’in dostu Collet’ye yaptığı “Yaşamak için okuyun” tavsiyesinden ne anladığı sorulan 35 kişilik sınıfın, oy birliği ile Flaubert’in görüşüne katıldıklarını anlatır. Daha sonra, bu 35 tane oybirliğine, aslında bu öğrencilerin bu cümleyi sırf dillerine sakız olmuş bir cümle olarak kullandıklarını bilmesine rağmen onay veren öğretmeni, öğretmenin eşinin ona söylediği sözleri üzerinden eleştirir.

Canım neden sinirleniyorsun? Öğrencilerin onlardan beklediğini yazıyorlar, okumak gerektiğini, dogmayı. Senin beklediğin, onlara empoze ettiğin romanlara dair iyi bir okuma ödevi getirmeleri, senin canının istediği şiirleri doğru olarak yorumlamaları, bakalorya günü kendi listesindeki metinleri güzelce tahlil etmeleri... Fakat ne sen, ne anne babaları, ne gözlemci bu çocukların okumasını özel olarak istiyorsunuz. Tahsillerinde başarılı olmasını istiyorsunuz, hepsi bu. Alışman lazım sevgilim. Kitap kültü sözlü gelenekten kaynaklanır. Sen de bu işin başrahibisin. (Pennac, 1997, s. 57)

Bir adamın öğretmen eşine söylediği bu sözler, okul ve eğitim konularının, özellikle de çocuklara ve gençlere kitap okumayı sevdirmek söz konusuysa, daha dikkatli şekilde ele alınması gerektiğini gösteriyor. Bir öğretmenin, çocukta okuma arzusu oluşturmak yerine, o çocuğun okuma konusuna “okumak gerek” gibi basmakalıp cümlelerle yaklaşmasına izin vermesinin, kendi kusuru mu yoksa eğitim sistemindeki bir eksiklik mi olduğu araştırılması gereken bir husustur.

Okullarda veya genel adıyla eğitim kurumlarında, çocuklardan sürekli olarak okudukları bir romanı veya bir öyküyü yorumlamaları beklenmektedir. Romanlar çocukların geleceğini belirleyen sınavlara soru malzemesi olduğunda, çocuk, romanı roman gibi değil, iyi not almaya yarayacak bir araç gibi algılamaktadır. Daniel Pennac, kitabın eğitimciler tarafından bir sınav aracına dönüştürülmesini eleştirirken, yorum yaptırma alışkanlığı yüzünden öğrencilerin okumayı sevimsiz bir iş olarak gördüklerini, kitaptan adeta korktuklarını belirtir. Okullarda öğrencilere eleştiri ve açıklama yapmalarının bir görev olarak benimsetilmesinin kitaplarla dostluk kurabilmeleri yolunda bir engel teşkil ettiğini ifade ederken, bu öğrencilerin bir eser hakkında yorum yapabiliyor olmalarının faydalı gibi görülebileceğini ancak asıl amacın eserin kendisi olması gerektiğini vurgular. Bu konuyla ilgili benzer bir yaklaşım da Fransız düşünür Alain’ın *Edebiyat Üzerine Söyleşiler* adlı yapıtında karşımıza çıkar. Sorbonne’dan mezun olmuş biriyle yaptığı sohbet sırasında, Balzac okumayı çok sevdiğini söyleyen Alain’e “peki, bir kitap çıkarmayacak mısınız bu okumadan?” sorusu sorulur. Soruyu eleştiren Alain (1981, s. 48) karşısındaki kişiye “anladığıma göre bayım, bir kitap bir başka kitabın yazılmasına yol açan bir şey sizce. Söylerken utanıyorum, ama seçtiğim yazarları öyle ciddi ciddi düşünceler taşıyarak okumam. Salt beğendiğim için okurum” der.

Aynı sohbette Alain’e bir kitap okunduğunda ancak elde kalem kâğıt notlar alındığında kitabın özükseneceği söylenir. Ne var ki Alain, bu düşünceye de şiddetle karşı çıkar. Bir kitabı okurken notlar almanın okuma zevkini alıp götüreceğini düşünür.

Gerçekte hiçbir şey, güzel bir roman üstüne çıkarılmış notlar kadar tatsız olamaz. Onun için, okuduğunuz metni taklit edin daha iyi. Özetinizi renklendirmek üzere yazarın boyalarını kullanın. Bir üslup kurmak için başka bir yöntem bilmediğimden mi salık veriyorum bunları? Değil, eserleri tanıtmak ve okuma isteği uyandırmak için öneriyorum, yani bir taşla iki kuş vurmak için. (1981, s. 50)

Okurken not tutmak, sınavda başarılı olmak için kitap okumak, ya da okumuş gibi yapmak... Bütün bunlar, okumayı, zevk alınan bir uğraştan çok bilgi edinme aracı olarak gören anlayışın egemen olduğu geleneksel eğitim sisteminin sonucu. Oysa özellikle

çocuklar ve gençler için okumak her şeyden önce bir zevk, bir eğlencedir. Amir Seaoud, edebiyatın “oyun” yönüne dikkat çeker. (1997, s. 38). Gerçekten de birçok edebiyat eserinde, örneğin OuLiPo¹ çevresindeki yazarların yaratılarında, oyun yapının adeta kurucu unsurudur. Ayrıca, bazı didaktik eserleri saymazsak, edebiyat eserinin temel amacı bir şey öğretmek değildir; olamaz da; çünkü edebiyat tek anlamlı değil, çokanlamlıdır. (Séoud 1997, s. 48). Séoud (1997, s. 64) “(Kitap) bilgi edinmek için, bir anlamı olduğu için okunmaz. Zevk için, duygu için, heyecan için okunur” diyerek okumanın mutluluk veren yanına vurgu yapar.

Kitabın kutsal bir nesne olarak görüldüğü, okumanınsa bir dogmaya dönüştürülmeye çalışıldığı düşüncesi eğitimci Philippe Meirieu’nün yapıtlarında da karşımıza çıkar. Edebiyatın öğrenilmesi zorunluluğunun öğrencilerde kitaplara karşı önyargı oluşturduğunu ifade eden Meirieu’ye göre öğrenciler, bu zorunluluktan ötürü kitapları onlarla “diyalog” kurabilecekleri eserler olarak değil de onların önünde bağlılıklarını göstermek zorunda oldukları nesneler olarak görmektedirler. Öğrenciler, “yaşayan bir kültürle iletişim kurma ihtiyacı” duydukları gibi, “klasikler” olarak adlandırılan kitap ve yazarlara “hayranlık duymama hakkına” sahip olmalıdırlar. Oysa, bir klasik esere hayran olmamak “zevksizlik”, hatta “okula ve onun değerlerine karşı bir meydan okuma” olarak görülmektedir.

Kitapların çocuklar canları isterse okusunlar diye değil de, okul programlarında yer alıp sınav sorularına konu olsunlar diye kullanılması, onları çocuklar için sevimsiz hale getirmektedir. Üstelik bu zorunlu okumalar amaca da hizmet etmemekte, öğrenciler çoğu kez kitapları okumak yerine bakalorya sınavı için özel olarak hazırlanmış çözümlemeli özetlere başvurmakta, dolayısıyla kitabın bilgelik ve haz veren özünden uzaklaşmaktadırlar. *Roman Gibi*’nin yayımlandığı yıllarda henüz bilişim bu denli yaygın değildi. Günümüzde, bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte internet ortamında olası sınav sorularının yanıtlarını da içeren büyük edebiyat eserlerinin hap gibi özetleriyle karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla kitap bir sınav aracına, okuma ise bir dogmaya dönüşerek, öğrencilerin korktuğu kavramlar haline gelmektedir.

¹ Ouvroir de la Littérature Potentielle; en bilinen temsilcileri arasında Raymond Queneau ve George Perec gibi matematik meraklısı dil dehalarının yer aldığı, sözcük oyunlarının bol bol kullanıldığı bir edebiyat çevresi

Ülkemizde de aynı sorun yaşanmakta, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen ve “100 Temel Eser” başlığıyla müfredata giren çok büyük edebiyat eserleri baştan savma çeviriler ve özetlerle öğrencilere sunulmakta, bunu okumuş gibi yapan öğrenciler ise bu büyük eserleri özümsemiş gibi görünmektedir. Bu eserler müfredata dahil edilip, öğrenciler için bir sınav malzemesi haline getirildiğinde gerçek amaçları olan okuyucuya yeni ufuklar açma, okuyucunun vizyonunu geliştirme ve ona haz verme amaçlarından sapmaktadırlar.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okutulması zorunlu kılınan 100 Temel Eser ile ilgili yıllardan beri birçok tartışma yapılmaktadır. Seçilen bu eserlerle ilgili eleştiriler birçok makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bunlardan birini ele alalım ve 100 Temel Eser’in eleştirilme nedenlerinden bazılarına bakalım. Bunlardan ilki ölmüş yazarların eserlerine yer verilmesi, yaşayan yazarlarınkine yer verilmemesidir. Bu durum telifi olan eserlerin seçilmemesi sonucunu doğurur, bu durum haksızlık olarak görülmektedir. Bir diğer eleştiri ise yerli ve yabancı eserlerin eşit olarak seçilmemesidir. Yerli eserlerin sadeleştirilerek özünden uzaklaşması, edebi özelliklerini yitirmesine sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra eskide kalan eserlerin günümüz çocuklarının dil ve düşünce dünyasına uzak olduğu söylenmektedir. Çevirisi yapılan eserlerde dil ve içerik hatalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Telif sorunu olmadığı için farklı birçok yayın evi tarafından basılması, sayfa sayılarının değişmesi, bazılarının özet olması eserlerin niteliğini değiştirmektedir. Düşük maliyetlerle bu eserleri basmak için birbiriyle yarışan yayınevleri sayfa kalitesini düşürmektedirler. Dil ve içerik açısından çocukların düşünce sağlığını bozabilecek eserlere yer verilmektedir. (Arı ve Okur, 2013, TSA, s. 310)

Okumaktan soğutan nedenleri incelediğimiz bu bölümde daha çok Pennac’ın *Roman Gibi* adlı yapıtını irdeledik. Bundan sonraki bölümde yazarımızın okumayı sevmeyen ve tembel olarak damgalanan öğrencilerle ilgili görüşlerini ele alacağız. *Okul Sıkıntısı* adlı yapıt bu bölümdeki ana kaynağımız olacak, bunun yanı sıra farklı kaynaklardan tembel öğrencinin durumuna ilişkin görüşler paylaşılacak ve bu tip öğrencilerin de başarılı olabilmelerini sağlamak için atılması gereken adımlar gerek Pennac’ın, gerekse başka yazar ve düşünürlerin kaleminden aktarılacak ve bir senteze ulaşılabacaktır.

BÖLÜM V

OKULDA BAŞARISIZLIK YA DA OKUL SIKINTISI

Bu Bölümde, temelde *Okul Sıkıntısı*'ndan hareketle, hem “tembel” olarak adlandırılan başarısız öğrencilerin, hem de onların öğretmenlerinin ve anne babalarının duygu durumlarını ele alıyoruz.

Başarısız Öğrencinin Duyguları

Daniel Pennac, 2007 yılında kendisine “Prix Renoudot”² kazandıran otobiyografik romanı *Okul Sıkıntısı* ile kendi öğrenciliğinden yola çıkarak derslerinde başarılı olamayan ve “tembel” olarak adlandırılan öğrencilerin duygu durumuna ilişkin saptamalarda bulunmaktadır. Pennac (2012, s. 17) yapıtının baş sayfalarında yer verdiği “yani ben kötü bir öğrenciydim. Çocukluğumda her akşam eve dönüşte okul da peşimden gelirdi. Karnem öğretmenlerimin uyarı ve eleştirileriyle dolu olurdu. Sınıf sonuncusu değilsem, sondan bir önceki olurum” sözleri ile öğrenciliğinin nasıl geçtiğine dair ipuçları vermektedir.

Okul yaşamının bir kısmını tembel bir öğrenci olarak geçirdiğini dile getiren yazar, başlarda bu durumuna anlam verememektedir. Eğitim düzeyi yüksek bir aileden gelen Pennac'ın tembelliği anlaşılması son derece zor bir durumdur. Zira ona göre ne ailesi ne de yaşadığı çevre tembel olmasına sebep olabilecek türdendir. Buna rağmen, kendisini bir “prototip” olarak tanımlar Bu sözlerini *Okul Sıkıntısı*'nda şu şekilde ifade etmektedir.

Sevgi dolu, çatışmasız devlet burjuvazisinden bir aileden gelen, çevresinde sorumluluk sahibi, derslerinde kendisine yardımcı yetişkinler olan bir çocuktum. Politeknik mezunu bir baba, ev kadını bir anne; boşanma yok, alkolik yok, karakter bozukluğu yok, kalıtsal kusurlar yok. Lise sonda okuyan üç ağabey (fendeler, yakında iki mühendis, bir subay çıkacak), dengeli bir aile düzeni, sağlıklı gıdalar, evde bir kütüphane, çağa ve ortama uygun bir kültür (1914 öncesi doğmuş anne baba)...(Pennac, 2012, s. 25).

² 1926 yılından beri her yıl verilen Fransız Edebiyat Ödülü. 1631 yılında Fransa'da ilk gazeteyi kuran Théophraste Renaudot adına verilmektedir.

Eğitimli, düzenli yaşamı olan ve bağları kuvvetli bir ailede büyüyen dolayısıyla başarısının önünde görünür hiçbir engel olmayan Pennac, kendisini hiçbir şey anlamayan “tıkalı adam” olarak nitelendirmektedir. Öyle ki, ona göre evin köpeği bile kendisinden daha akıllı olup, ona karşı yapılan sert bir söyleme göre hareketlerine yön verebilmektedir. Kendisi ise anlama, kavrama konularında ciddi sıkıntılar çekmektedir. Yazar, aklında hiçbir şey tutamadığından şikâyet etmektedir. Akşam öğrendiği bir konu ile ilgili sabah aklında en ufak bir şey kalmadığını, ertesi sabah her şeyi unuttuğunu belirtmektedir.

Ağabeyi Bernard ile yıllar sonra yaptığı bir konuşmada, ondan kendi çocukluğu ve öğrenciliği ile ilgili anılardan bahsetmesini istediğinde duyduğu sözler, hem Pennac’ın hem de tembel öğrencilerin genel durumunu çok iyi özetlemektedir.

“Bir gün sana önünde duran kesir işlemiyle ilgili ne yapman gerektiğini sordum. Bana otomatik olarak “ortak paydaya bölmek lazım” dedin. Tek bir işlem vardı, dolayısıyla tek bir payda vardı fakat sen vazgeçmiyordun: “Ortak paydaya bölmek lazım!” Israr ettim: “Biraz düşün Daniel, tek bir işlem var, yani tek payda. Öfkeye kapıldın ve “Öğretmen söyledi, kesirleri ortak paydaya bölmek lazım!” (Pennac, 2012, s. 21).

Yazarın ağabeyine söylediği sözler tembel öğrencinin öğretmenin söylediği sözleri kesin kural, kabul edilmesi gereken dogma olarak gördüğü gerçeğini gözler önüne sermektedir. Kendi fikri olmadığı veya kendisini düşünmemeye alıştırdığı için, öğretmenin ağzından çıkan sözlerin tartışılmaya dahi gerek duyulmaması gereken sözler olduğunu düşünmektedir. Pennac bu durumu şu sözleri ile ifade eder.

Öğretmen dedi ki... lafını çok iyi bilirler. Tembel tenekenin o teraneye bağladığı bir umut... Öğretmenin sözleri, kötü öğrencinin bir nehirde büyük çağlayanlara sürüklenirken tutunduğu yüzen tahta parçalarından başka şey değildir. Öğretmenin söylediklerini tekrar eder. Bir anlamı olduğu için ya da kurallara uymak için değil, hayır. Sırf o an için içinden sıyrılabilmek için, “Beni rahat bıraksınlar” diye. Ya da beni sevsinler diye... Yani ne pahasına olursa olsun. (2012, s. 21)

Pennac’ın bu sözleri, özellikle son cümlesinde söylediği “ya da beni sevsinler diye” sözü, tembel öğrencinin hissettiği değersizlik duygusunu çok açık şekilde ifade etmektedir. Başarılı olamadığı için, derslerde öne çıkamadığı için kendisini başta öğretmenlerinin, sonra da ailesinin gözünde son derece değersiz hissetmektedir. Sevilmenin kendisine fazla olduğunu düşünmektedir. Öyle ki Pennac bunu çöplük imgesi ile ifade etmektedir. Küçükken Cibuti’de bir duvarın tepesinden belediyenin çöplüğüne düşmüş olan yazar, orada altmış derece güneşin altında yatmış, ailesi tarafından da uzun süre bulunamamıştır. Orada kayboluşunu anlatırken kendisini belediyenin çöplüğüyle özdeşleştirmekte olan Pennac (2012. s 27) “...çöplük imgesi kayıp bir çocuğun okul için hissettiği o değersizlik duygusuna çok uyuyor” demektedir.

Pennac, *Okul Sıkıntısı*'nda tembel öğrencinin içinde gizli kalan o başarıma hevesini gördüğü bir rüyadan bahsederek anlatır. Rüya çocukken değil, kitabı yazdığı sıralarda kurduğu bir rüyadır.

Bir rüya gördüm. Çocukken değil, bu kitabı yazarken gördüğüm, bugüne dair bir rüya. Doğruyu söylemek gerekirse bir önceki bölümden hemen sonra, pijamalarım, yatağımın kenarında oturuyorum. Küçük çocukların oynadığı cinsten büyük plastik sayılar önümde halının üzerinde dağılmış. "Sayıları dizmem lazım." Açıklama bu. İşlemi basit buluyor, seviniyorum. Eğilip, ellerimi sayılara doğru uzatıyorum. Fakat ellerimin yok olduğunu fark ediyorum. Pijamalarımın ucunda ellerim yok artık. Kollarımın ucu boş. Beni korkutan ellerimin yokluğu değil, sıralamam gereken sayılara, rahatlıkla yapabileceğimi bildiğim bir şeye ulaşamayacak olmam. (2012, s. 29).

Yazarımızın da belirttiği gibi, tembel öğrencinin içinde bitmek bilmeyen bir başarıma ve takdir edilme özlemi bulunmaktadır. Öyle ki, kendisi bir zamanlar tembel bir öğrenci olan yazar, takdir edilme duygusunu yaşayabilmek için bir çetenin hayalini kurduğunu söyler. Başlangıçta okuyucuya garip görünen bu istek, başarısız öğrencinin içinde bulunduğu ruh hali düşünüldüğünde akla yatkın gelebilmektedir. Pennac, aslında çeteye övgüler yağdırma niyetinde olmadığını ancak bir çetenin de iyi tarafları olabildiğini ifade etmektedir.

Yazara göre çeteyi çekici kılan unsur, bir çeteye kendini kabul ettirmenin verdiği hazdır. Bu durum da tamamen kimlik hayaliyle ilintilidir. Çeteye karışan bir öğrenci, bir kimlik edindiğini düşünecek, kendisini bir yere ait hissedecektir. Eğitim dünyasının, tembel öğrenciye hissettirdiği o kimliksizlik, o değersizlik duyguları bu çetenin içinde kaybolacak, öğrenci okuldaki hor gören bakışlar sırasında duyduğu o ezikliği çetenin bir bireyi olmakla arkasında bırakacaktır. Aynı zamanda, her ne kadar çete içerisinde zaman zaman yumruklar savaşa da, sınıfında yaşayamadığı ekip olma, birlik olma duygusunu bu çeteye karışmakla yaşayabilecektir.

Tembel öğrenciye kendisini kötü hissettiren durumlardan birisi de ev ve okul arasında sürekli olarak söylediği yalanların yoruculuğudur. Okulda ödevini yapmamış olmasına çeşitli bahaneler uydurmaya çalışırken, akşam eve döndüğünde de anne ve babasının okulla ilgili sordukları sorulara bekledikleri türden cevaplar vermek durumundadır. Bu da beraberinde türlü türlü yalanı getirmektedir. Bazen tembel çocukların okulda söylediği yalanlara ailelerinin veya çevresindeki diğer kişilerin de ortak olabildiği görülmektedir. Okula gitmemek için hasta numarası yapan bir çocuğun bu yalanına aslında yalan olduğunu bilmesine rağmen, çocuğunun okuldaki imajını zedelememek için ortak olan anneler vardır. *Okul Sıkıntısı* adlı yapıtında bu durumları yaşanmış örneklerle açıklayan

Pennac, bu çocukların ve ailelerinin nasıl içinden çıkılmaz bir durumda olduklarını anlatmaya çalışır.

Bir çocuğun yalanına suç ortaklığı yapan yetişkinlere dair en unutulmaz hikâye arkadaşım B'nin erkek kardeşinin başından geçendir. O zamanlar on iki on üç yaşlarında olmalı. Matematik sınavından korktuğundan bir arkadaşından apandisin tam olarak yerini göstermesini istiyor. Sonra da korkunç sancılar çekiyormuş gibi yaparak yere yığılıyor. Okul idaresi duruma inanmış gibi yapıyor ve sırf onu başından savmak için eve gönderiyor. Numarasını sürdürdüğü ailesi onu fazla telaşa kapılmadan yakınlardaki bir kliniğe götürüyor ve sürpriz bir şekilde hemen ameliyata alınıyor! Ameliyatın ardından cerrah görüntüyor. Elinde içinde uzun ve kanlı bir şeyin yüzdüğü bir kavanoz tutuyor ve yüzünde masum bir parıltıyla şöyle diyor: “İyi ki ameliyat etmişim, karın zarı neredeyse peritonit olacaktı! (2012, s. 82)

Burada anlatılan kısa hikâyede sınavdan korkan çocuğun yalanına hem doktor, hem anlamamış gibi yapan okul yöneticileri ortak olmuştur. Ameliyatı yaptığını söyleyen doktorun çocuğun yalanına ortak olması bir tesadüf veya nadir karşılaşılabilecek bir durum olarak kabul edilebilecekken, okul yöneticilerinin bu duruma tepkisiz kalmaları kendilerinin ve öğretmenlerin de bir takım duygu ve düşünce içerisinde olduklarının kanıtıdır.

Okul müdürünün veya sınıf öğretmenin bu durumu anlamamış gibi yapmasının nedeni her gün birbirinden farklı hikâyeleri olan sayısız öğrenciyle uğraşmalarının verdiği bıkkınlıkla açıklanabilir.

Yine Pennac'ın anlattığı bir diğer öğrenci yalanı konulu hikâye ise Paris'teki bir lisede geçmektedir. Uzun zamandır yoklama yapıldığında devamsızlığının hayli fazla olduğu gözlenen bir çocuğu öğretmeni dikkatle izlemeye başlar. O gün de yoklamada çocuğun sınıfta olmadığını fark edince çocuğun annesini arar. Telefonda öğretmenle üzgün bir şekilde konuşan anne, kendisinin de tam okulu aramak üzere olduğunu, çocuğunun çok hasta olduğunu, ateşler içerisinde evde yattığını söyleyerek öğretmeni ikna eder. Ancak sekreterlikten bürosuna dönerken çocukla burun buruna gelen öğretmen, çocuğun yoklama sırasında tuvalette olduğunu öğrenir. Çocuğun yalan söyleyerek okulu kırdığını sanan anne, öğretmenle dürüstçe konuşmak yerine, çocuğunun yalanına ortak olur. (Pennac, 2012, s. 83)

Pennac'ın *Okul Stkıntısı*'nda paylaştığı bu hikâye Fransız yönetmen, senarist ve oyuncu François Truffaut'nun 1959 yapımı olan *400 darbe (Les Quatre Cent Coups)* adlı filmdeki bir sahneyi akla getirmektedir. Ödevini yapamadığı için ceza almaktan korkan filmin başkahramanı ertesi gün okula gittiğinde öğretmenin ödevini neden yapmadığıyla ilgili sorusuna şu cümle ile cevap vermiştir. “Annem, annem öldü.” Öğretmeni annesi ile konuşur ve böylesi büyük bir yalanı neden söylediğini anlamaya çalışırlar. Ölümü bahane

gösterecek kadar büyük bir korku içinde bulunan çocuk, daha sonra da bir arkadaşı ile bulunduğu yerden kaçmaya karar verir. Bir çocuğun sırf ödevini yapmadığı için hissettiği korkudan dolayı böylesi bir ruh haline bürünmüş olması, eğitim sisteminin gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tembel öğrencilerin uydurdukları bahaneler konusuna *Okul Sıkıntısı*’nda değinen Pennac, yatılı okula verildiği andan itibaren yalan söylemekten kurtulduğuna değinmektedir. Aslında yatılı okula övgüler yağdırmak niyetinde olmadığını da eklerken, yatılı okulun faydalarının tembel öğrencinin psikolojisi açısından değerlendirilmeye değer olduğunu ifade etmektedir.

Yazara göre yatılılık, en başta çocuğun okul ve aile arasında gidip gelmelerini engellemektedir. Hafta içi okulda, hafta sonu ise evde ailesiyle olan çocuk, günlük olarak okulda veya evde yaşadıklarını her iki tarafa da daha az yansıtmakta, böylelikle kendisini daha rahat hissetmektedir. Yatılı okulda ödevler bir gece önce bir gözetmen veya bir öğretmen yardımıyla yaptırıldığı için, okulda ödevini yapmamaya bahane bulmak zorunda kalmayacaktır. Aynı şekilde, hafta içi ailesini görmediği için anne ve babasının dersleriyle ilgili günlük sordukları sorulara cevap aramak zorunda kalmayacak, içinde bulunduğu an olduğu gibi yaşayabilecektir.

Burada ilginç olan ise, Pennac’ın yatılı okula verilisinin hikâyesidir. Öğretmenlerinden birisinin gözüne girmek için ona alınacak hediyenin parasının kalan eksik kısmını tamamlamak niyetiyle, evdeki kasadan para çalması ailesi için inanılmaz bir düş kırıklığı yaratır, çareyi çocuklarını yatılı okula vermekte bulurlar. Yatılı okul, kimi aileler için çocuğunu göndermeyi aklına dahi getirmedeği bir yer olsa da, Daniel Pennac için bir şeylere dönüşebildiği yer olur. Kitap okuma alışkanlığını kazandığı, “hayatımı kurtardılar” dediği, ona geleceğini teslim eden öğretmenleriyle karşılaştığı kurumdur.

Yatılı okul denildiğinde akla gelenlerden biri de yatılı okullarda çekilen filmlerdir. Dünyada ulaşabildiği bütün ülkelerde büyük yankı uyandıran filmlerden 1989 yapımı *Ölü Ozanlar Derneği* (*Dead Poets Society*), aktör Robin Williams’ın Prof John Keating rolüyle oynadığı bir erkek okulu olan Welton Academy’de birçoğu baskı altında bulunan öğrencilere, öğretmenleri olarak nasıl bir kapı açtığını anlatır. Prof John Keating, onları şiir ve edebiyat dünyası ile, bir başka deyişle gerçek yaşamla tanıştırır. Disiplinin ana amaç olduğu yatılı okulda, öğrencileri hayatın güzellikleriyle bir araya getirir. Bir anlamda okulun amacı olan öğretmek işini yürütürken, diğer yandan da öğrenmeyi zevkli bir iş

haline getirir. Filmdeki öğretmen karakteri Pennac'ın tembel çocukları hayata döndürmek konusunda hayalini kurduğu öğretmen tipine çok uymaktadır. Bu öğretmen, öğretirken, çocukların dışarıdaki hayatı kaçırmamaları için çaba sarf eden ve hazcı felsefenin temel cümlesi olan “carpe diem” özsözüyle bütünleşmiş öğretmendir.

Bu sebeptendir ki, *Ölü Ozanlar Derneği* filmi tüm dünyada çok sevilmiştir. Aradan yıllar geçmesine rağmen, bugün hâlâ okul ve öğretmen konularında başyapıt olarak gösterilmeye devam etmektedir. Daniel Pennac da *Okul Sıkıntısı*'nda bu konuya değinir. Filmi izlettirdiği öğrencilerinin yorumlarını ve bu yorumlara kattığı değerlendirmelerini şu cümlelerle aktarır.

Bunları bir yana bırakırsak, öğrencilerim filme bayılmışlardı. Kız erkek hepsi de kendilerini sosyal ve kültürel olarak onlara neredeyse Marshallar kadar uzak olan ellilerin sonundaki bu genç Amerikalılarla özdeşleştiriyordu. Kız erkek hepsi de (yetişkinlerin abarttığını düşündükleri) aktör Robin Williams için deliriyordu. Williams'ın Profesör Keating'i, onların gözünde insan sıcaklığını ve meslek aşkını yansıtıyordu: yorulmak bilmez bir koçun dinamizmiyle öğrettiği derslere olan tutkusu, öğrencilerine karşı sonsuz düşkünlüğü. Yatılı okulun dört duvarı, derslerinin yoğunluğunu artırıyor; bu derslere, bizim genç seyircimizi bütün öğrencilerin soyluluğuna inandırıp yicelten dramatik bir mahremiyet havası veriyordu. Onların gözünde Keating'in dersleri bir tek ve sadece onları ilgilendiren bir geçiş dönemi ayınıydı. Ailenin meselesi değildi bu. Bir öğrencimin kelime oyunu yapmadan ifade ettiği şekliyle, “Tamam, hocalar filmi sevmiyor. Fakat o bize ait zaten, size değil ki!” diye düşünüyorlardı. (2012, s.86)

Öğrencilerin çoğu öğretmenden farklı olan Profesör Keating'e hayran olma nedenleri sonsuz disiplin, dogma ve kurallarla yönetilen bir ortamda, kendilerine yeni vizyonlar açan, onları edebiyatın ve şiir dünyasının içine alarak, o dünyanın derinliklerini göstermesi ve böylelikle sanatın vazgeçilmezlerinden olan özgürlük, aşk, özgür düşünme gibi kavramları onların hayatına getirmesidir. Profesör Keating'e duyulan hayranlık ve sevginin diğer bir nedeni Pennac'ın *Roman Gibi*'de bahsettiği şekilde “tek akçesi bedelsizlik olan” sanatla onları tanıştırmış olmasıdır. Ne edebiyat, ne şiir, ne kitaplar onlardan bir karşılık beklemektedir. Bu sayılanların tek beklentisi kendilerini sundukları insanların aldığı haz ve mutluluktur.

Johnson, gerek öğrenci, gerekse öğretmen açısından “verimlilik, benzerlik ve denetimin, yaratıcılık, buluş, bireysellik ve özgürlükten daha önemli” bulunduğu geleneksel eğitimin alması olarak ortaya atılan “hümanist öğrenme” kuramından söz ederken, öğrencinin insan olduğunu göz ardı etmeyen, “insan öğretmen” olarak adlandırdığı eğitimci için öğretme ediminin, öğrenciyle iletişim sağlamakla başladığını belirtir. (2014, s.3, 7).

Tembel öğrencinin içinde bulunduğu psikolojik durum, onu yalan söylemeye itebileceği gibi, iç dünyasında bir takım şiddete dayalı duyguları da harekete geçirmektedir. Öç alma

duygusu bunların başında gelmektedir. Başarısız olmasında pay sahibi olduklarını ve onun başarısızlığının kalıcı bir şey olduğunu iddia eden öğretmenlerine karşı bilendiği zamanlar olmakta, onlara zarar vermek niyetiyle türlü haylazlıklar yapmaktadır. Kendi öğrencilik dönemlerinde de benzer haylazlıklar yapıldığından söz eden ve örnek olarak disiplin öğretmenin üç adet cüppesini gidip paratonerin tepesine asma cesareti gösteren tembel bir öğrencinin, bu durumu kendisinden başka kimsenin bilmiyor olmasından büyük haz aldığını anlatan Pennac (2012, s.36) “Birkaç saat boyunca cüppeler okulun tepesinde kapkara bir korsan bayrağı olarak dalgalanmış ve bu grotesk bayrağı kimin oraya diktiğini hiçbir zaman hiç kimse öğrenemeyecektir.” sözleri ile öğretmene tuzak kuran bir öğrencinin bunun öğrenilmeyecek olmasından nasıl bir zevk aldığını ifade etmektedir. Bu öğrencinin yaptığı haylazlıkla kendisini bu kadar mutlu hissetmesinin sebebi, kendisine bilgelik tasladığını ve onu sürekli aşağıladığını düşündüğü öğretmenin bu olayı bir türlü çözemiyor olmasıdır. Bu durumun öğretmende tedirginlik yaratması ayrıca bir mutluluk olduğu gibi, ilk kez bir şeyi öğretmenin değil de kendisinin biliyor olması da onun sevinçten deli olması için yeterli bir sebeptir. Öyle ki, suç bir başkasına atılsa da, suçunu itiraf etmeyecek, öğretmenin suçluyu ararkenki çaresizliğini uzaktan izleyip kendi kendine eğlenecektir.

Pennac her ne kadar tembel öğrencinin öç alma konusundaki eğilimlerine değinse de, aynı öğrencinin aslında bir yandan da içten içe öğretmenlere yaranma arzusu içinde olduğunu belirtir. Öğretmeninden kendisiyle ilgili güzel bir söz duyabilmek veya güzel bir bakışıyla onaylanmak için çok şeyi feda edebilecek durumdadır. Kendisinin de öğretmenlere yaranmak için türlü davranışlarda bulunduğunu da *Okul Sıkıntısı* 'nda itiraf etmektedir.

Öğretmenlerden takdir görmek için yapmadığım yalakalık yoktu ve her tür uzlaşmaya da hazırdım: “Evet efendim, haklısınız, evet efendim, ben o kadar aptal, o kadar kötü, o kadar umut kırıcı değilim, o kadar...” Ah, karşımdakinin sert bir sözle beni o içerleme duygusuna geri postalaması üzerine kapıldığım o alçalış ve küçük düşme! Ah, tersine, bir insaniyet hazinesi imişçesine anında içimi dolduran, iyi denebilecek o iki kelimenin bana yaşattığı o sefil mutluluk duygusu! Ve aynı günün akşamı annemle babama anlatmak için koşuşturduğum: “Bay falancayla çok hoş bir sohbetimiz oldu. (2012, s. 38)

Öğretmeni kendisinden o kadar yüksekte görmektedir ki onunla kurduğu on saniyelik bir diyalogu saatlerce anlatabilmektedir. Ona göre, öğretmen bu dünyada çok şeyi başarmış, hedeflediği yere ulaşmışken kendisi henüz bir şey olamamıştır. Zaten tembel olsun olmasın çoğu öğrencinin en büyük sorunlarından bir tanesi budur. Gelecek kaygısı... Olmak veya olmamak... Belirli bir yaşa geldikleri andan itibaren gelecekle ilgili kaygı duymaya başlarlar. Bu kaygı, eğitim kurumlarında sürekli olarak artırılır. Okulda onlara gelecekten

bahsedilirken genelde korkutma taktiği uygulanmaktadır. “Bu gireceğiniz sınava sizinle birlikte kaç milyon öğrenci giriyor biliyor musunuz?” veya “Bütün geleceğiniz bu sınavdan aldığımız notlara bağlı” şeklindeki sözler çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratarak, geleceği onlar için kara bir tablo haline getirmektedir. Böyle bir durumda onlar için geleceğe umutla bakabilmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir. İlk bölümde *Roman Gibi* adlı yapıtından alıntıladığımız Pennac (1997, s. 60)’ın “okul zevkin öğretildiği yer olamaz, okul zorunlu bir bilgi imalathanesidir” sözü burada daha da anlam kazanmaktadır. Okul zevkin öğretildiği yer olmadığı gibi, zaman zaman korkunun, kaygının öğretildiği yer haline gelebilmektedir.

Pennac *Okul Sıkıntısı*’nda gelecek kaygısı taşıyan öğrencilerinden birisi olan Nathalie’nin durumuna değinir. Nathalie henüz 12 yaşında bir kız çocuğudur. Dilbilgisi dersindeki bir konuyu anlamaması onu derinden yaralar ve hıçkırıklara boğulmasına sebep olur. Ona yardım etmek isteyen öğretmeni Pennac, anlamadığı konuyu ona örnekler vererek anlatmaya koyulur. Bir yandan konuyu anlamaya çalışan küçük Nathalie, bir yandan da ağlamaya devam etmektedir. Bir zamanlar kendisi de benzer duyguları yaşamış olan şimdiki öğretmen Daniel Pennac (2012, s. 64) küçük kızdan duyduğu “Farkında değilsiniz öğretmenim, on iki buçuk yaşındayım ve daha hiçbir şey yapmadım.” sözüyle sarsılır.

Nathalie’ye bu sözleri söyleten büyük olasılıkla eğitim sisteminin dayattığı zorunluluklar, alması gereken notlar, ilerde edinmesi gereken meslek için yapmak zorunda olduklarıdır. Pennac’ın deyimiyle Nathalie “genç bir ölü gibi” geleceğine ağlamaktadır.

Geleceği için büyük kaygı duyan Nathalie’nin babasının kısa bir süre önce on senedir hizmet ettiği kurumda işten çıkarılmış olması kaygılarının çok da yersiz olmadığını gözler önüne sermektedir. Okullarda her zaman o dönemin işsizliği anlatılmakta, meslek edinmek, iş bulmak için durmadan çalışmak ve rakiplerinin içinde en iyisi olmak gerektiği söylenmektedir. Oysa çocukların rahatlatılmaya, gelecekte kaygı duymadan, sevdikleri meslekleri yapabilmeleri için yönlendirilmeye ihtiyaçları vardır. Pennac, korkutulan, derslerden, okumaktan ve eğitimden soğutulan bu çocuklarla ilgili düşüncelerini yine *Okul Sıkıntısı*’nda Marcel Aymé’nin işsiz oğluna söylediği övgü dolu sözlerinden alıntı yaparak pekiştirmektedir.

“Emile, sen kardeşinden bayağı kurnaz çıktın. Sen ağabeysin ve yaşam deneyimin daha fazla. Neticede senin için endişelenmiyorum. Kötü şeylere direnmeyi başardın ve hayatta tek bir çivi bile çakmadığından, seni bekleyen hayata hazırlanmış durumda bekliyorsun. İşsiz biri için en zor olan, çocukluğundan beri böyle bir hayata hazırlanmamış olmasıdır. İnsanın elinde değildir, çalışmak arzusuyla kaşınır eller. Seninle kafam rahat, senin elinin kaşınacak hali yok.”

“Ama yine de, neredeyse akıcı bir şekilde okumasını biliyorum ben” diye karşı çıkar Emile.

“Ve bu da senin ne kadar kurnaz olduğunun bir göstergesi. Hiçbir tarafını kırmadan ve çalışmanın kötü alışkanlıklarına sapsadan, gazetenden Fransa bisiklet turunu takip edebilecek ve işsizi oyalamak amacıyla yazılan tüm spor müsabakalarının sonuçlarını okuyabileceksin. Ah! Mutlu bir adam olacaksın...” (2012, s. 65)

Mutluluk ve haz kavramları insanların bir şey olma, bir şeye dönüşme süreçlerinde pek de anlam ifade etmeyen sözcüklerdir. Bilinmektedir ki, eğitim kurumları çocuklar orada mutlu olsun diye değil, ilerde bir meslek sahibi olsunlar diye, iş yerleri ise, sevdiği mesleği yapabilenler hariç, yetişkinler orda iyi vakit geçirsin, yaptıkları işten zevk alsınlar diye değil, yaşamlarını devam ettirebilme yolunda gerekli olan kazancı sağlasınlar diye vardır. Bu durumda Marcel Aymé’nin oğlunun hayatta hiçbir amaç edinmeden yaşamasını takdir etme sebebi, mutluluk ve haz duygularının her daim hayatı idame ettirme sürecindeki zorunlulukların gerisinde kalmasından ve aslında o duygulara özlem duymasındandır.

Okul, öğretmen ve sınav korkularının çocuklarda evden, okuldan kaçma ve hatta intihar etme gibi trajik sonuçlara yol açtığı bilinmektedir. Karnesinde kötü not bulunduğu için ailesinden korkan veya ertesi gün önemli bir sınava gireceği için bunalıma giren çocukların bu tür teşebbüslerde bulundukları defalarca gözlemlenmiştir. Pennac, yaşadığı benzer bir durumu *Okul Sıkıntısı*’nda şöyle anlatır:

Kendimden özellikle hiç memnun olmadığım bir yıl oldu. Halimden son derece mutsuzdum. Bir şey olmamak için içimde büyük bir istek duyuyordum. Odamın penceresi, karşılık görmemiş aşıkların acılarını kısa yoldan dindirmekle ünlü Güney Alplerimizin iki sarp kayasına, La Gaude ve Saint-Jeannet’nin yüce doruklarına bakardı. Bir sabah bu yarlara biraz fazla bir sevgiyle bakar dururken odamın kapısı vuruldu. Babamdı. Sadece başını aradan uzatıp bana, “Ha, Daniel sana söylemeyi unuttum! İntihar etmek düşüncesizliktir dedi. (2012 s.68)

Babasının Pennac’a söyledikleri iki türlü yorumlanabilir. İntihara teşebbüs eden bir çocuğun ailesine bu tür bir acı yaşatmakla düşüncesizlik yapmış olacağı şeklinde yorumlanabilecekken, diğer taraftan, başarısız çocuğun başarısızlığını kabul edip, bu duruma yenilmiş olmasından dolayı da düşüncesizlik olarak değerlendirilmiş olabilir. Ne var ki, dünya üzerinde sayısız ülkede, gazeteler her geçen gün artan şekilde, okulda başarısızlığının veya sınav korkusunun yol açtığı intihar haberleriyle dolmaktadır. Fransız Basınının önemli gazetelerinden Le Figaro, 28 Eylül 2011 tarihli yayınında çocuk intiharları konusunu ele almıştır. 5 ila 12 yaş arası bir çocuğun kendisini öldürebilecek duruma gelişinin nedenlerini irdelleyen yazıda, ünlü bir nöropsikiyatr, çocukların yüzde 40’ının anksiyete ve mutsuzluk sebebiyle intihar ettiklerini söylemiştir. Çoğunlukla aile bireylerinden birisiyle ilişkilerinde problem olması veya notlarının kötü olması sebebiyle intihara yönelen çoğu 13 yaşın altındaki bu çocukların % 16’sı aile ve okul

problemlerinden kurtulmanın yolunun ölümü tercih etmek olduğunu düşünmektedirler. (Cyrulnik, 2011)

Tembel öğrenciler, başka bir deyişle, kendileri için ümit beslenemeyenler, okul binasından adım attıkları anda huzursuzluk, korku gibi duygular kendini göstermektedir. Derslerde problemi olan ve kendisini çaresiz gören öğrenci için o derse girmek kadar eziyet verici bir durum yoktur. Pennac bu durumu *Okul Sıkıntısı*’nda soğan metaforu ile açıklar.

Kötü öğrencilerimiz (bir şey olamayacakları konusunda adı çıkmışlar) okula asla yalnız gelmez. Sınıfa giren bir soğandır: birkaç kattan oluşan hüznün, korku, endişe, içleme, kızgınlık, yerine getirilememiş istekler, öfkeli vazgeçişler, hepsi de utanılacak geçmişten, tehditle bugünden, faturası peşin kesilmiş gelecekte oluşan kabuklar... Bakın, kabuk kabuk bedenleri ve sırt çantalarında aileleriyle geliyorlar işte. Ders, sırtlardaki yük yere bırakıldığında ve soğanın kabukları soyulduğunda başlayabilir ancak. (2012, s. 68)

Pennac “ders, soğanın kabukları soyulduğunda başlayabilir” sözü ile öğretmenlere seslenmekte, o soğanın kabuklarını yavaşça, soğanı fazla hırpalamadan soymanın onların görevi olduğunu belirtmektedir. Bu metafor, farklılaştırılmış öğretim kavramını yeniden düşündürmekte, aslında tembel ya da tümüyle başarısız olarak nitelenebilecek öğrenci olmadığını, bazı konularda başarısız olan öğrencilerin diğer bazı konularda başarılı olabileceklerini hatırlatmaktadır.

Alain, (1932, s. 114) çocukların anlama ve anlamama durumlarında hissettikleri duygulara değinir. Bir çocuğun bir şeyi anladığında kendine hayranlık duyabildiğini, korku ve çekinme duygularından arındırıldığında ise derslerinde iyileşme gösterdiğini ve sanki oyunların en güzelini oynuyormuşçasına kalpten gülebildiğini anlatır. Tam tersi durumda, bir şeyi anlayamadığında ise, ciddileştiğini, hareketlerini sınırladığını, üzgün göründüğünü, pedagoğların başarısız çocuklarda tarif ettikleri tüm belirtileri gösterdiklerini söyler.

Fransız şair Jacques Prévert 1946’da yayımlanan *Tembel Öğrenci (Cancre)* adlı şiirinde, tembel öğrencinin sınıftaki ruh durumuna değinir. Prévert, başarılı çocukları “üstün yetenekli çocuklar” olarak tanımlarken, bir çocuğun başarılı olduğunda çevresi tarafından tam anlamıyla “üstün” olarak adlandırılmasına bir gönderme yapar, tembel çocuğun sınıftaki durumunu ise Pennac’ın kendi tembel öğrencilik zamanlarında hissettikleriyle son derece benzer şekilde tanımlar.

TEMBEL ÖĞRENCİ (CANCRE)

Kafasıyla hayır dedi

Ama kalbiyle evet

Sevdiklerine evet dedi

Öğretmenine hayır

Sorgulandığında ayaktaydı
Bütün problemler önünde
Birdenbire aralıksız gülmeye başladı
Ve her şeyi sildi
Rakamları ve sözcükleri
Cümleleri ve tuzakları
Cümleleri ve tuzakları
Ve efendisinin tehditlerine rağmen
Üstün yetenekli çocukların yuhaları altında
Mutsuzluğun siyah tahtasına
Her renkten tebeşirle
Mutluluğun yüzünü çizdi

Başarısız öğrencilerin içinde bulundukları psikolojik durum, sonuç olarak, çoğu zaman kendileri için de, çevrelerindeki için de yıpratıcı olmaktadır. Bu öğrencilerin bu duruma gelmelerinde pay sahibi olsalar da olmasalar da, anne babalar ile öğretmenler de bu durumlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Ailelerin ve Öğretmenlerin Durumu

Roman Gibi adlı yapıtında çocukların okumayı sevmeme nedenlerini, *Okul Sıkıntısı* adlı yapıtında ise kendi öğrencilik döneminden yola çıkarak tembel öğrencinin iç dünyasını, hayallerini ve düş kırıklıklarını okurlarıyla paylaşan Daniel Pennac, her iki yapıtında bu çocukların aileleri ve öğretmenlerinin de içinde bulunduğu durumu mercek altına alır. Tembel veya okumayı sevmeyen bir çocuğun neden bu duruma geldiğinin cevabını veya bu durumdan hangi yöntemlerle kurtarılabileceğinin yollarını ararken, çevresindeki diğer bireylerin davranışlarının sebeplerini ve ruhsal durumlarını da anlamaya ve okurlarıyla paylaşmaya çalışır.

İstisnalar haricinde, çocuğunu kucağına aldığı andan itibaren, onun için dünyadaki her şeyin kusursuz olmasını isteyen anneler, çoğu zaman yaşamlarını çocukları üzerine kurmaktadır. Onun okuldaki başarısı, alacağı takdirnameler, ilerde edineceği meslek onlar için çoğu şeyin üzerindedir. Çocuğunun okuldaki başarısını, gelecekteki mutluluğuyla doğrudan ilişkili gören anneler ve anneler kadar olmasa bile babalar, çocukla beraber her gün okulun bıraktığı olumlu veya olumsuz izleri üzerlerinde taşımaktadırlar. Okulda hiçbir problemi olmayan çocukların aileleri genelde mutlu ve tatmin olurken, okulda başarısız olan çocukların bu durumları aile içinde çeşitli sıkıntılara neden

olmaktadır. Bu konularda annelerin babalara oranla kendilerini daha fazla rahatsız hissettikleri fark edilmektedir.

Annelerin çocuklarının eğitim sürecinde yaşadıklarını Okul Sıkıntısı adlı yapıtında paylaşan Pennac, annelerin durumunu anlatırken şu cümlelere yer verir.

Anneyiz. Evde yalnızız. Yemek işi bitmiş, bulaşıklar yıkanmamış, oğlanın karnesi öntümüzde duruyor. Oğlan ya odasında, kapısını iki kere kilitlemiş bilgisayar oyunu oynuyor, ya da formalite icabı yasaklanmış olmasına rağmen arkadaş grubuyla sürtmekte... Tek başınayız. Elimiz telefonda. Tereddüt ediyoruz. Oğlanın durumunu açıklayan sayısız konuşmalardan biri daha. Başarısızlıklarının tarihçesini bir kez daha sıralamak. Tanrım, ne yorucu bir iş...” (2012, s.49)

Sözü edilen bu anneler için bu süreç son derece tüketici olmaktadır. Bu sene yine çocuklarının okuldaki başarısızlığından dolayı ona yeni bir okul bulmak gerekmektedir. Bunu yapabilmek için, çalıştıkları yerden izin almaları, öğretmenleri tek tek aramaları, okul yönetimiyle bitmeyen tartışmalar içine girmeleri, eski okulla ilişkisini kesmeye çalışırken, yeni okulu için yeni kayıt formları doldurmaları, yeni belgeler hazırlamaları gerekmektedir.

Bu anneler, saatlerini, günlerini çocuklarını iyi bir okula yerleştirebilmek için tüketmekte, şayet o okul bulunursa, sıra çocuğun sürece adapte olması için yapılacaklara gelmektedir. Anneler, çocuklarının okuldaki başarısızlığına durmadan sebep bulmaya çalışmakta, kimi zaman çocuklarını, kimi zaman kendilerini, kimi zaman eşlerini veya öğretmenleri, kimi zamansa sistemi, okulu, okul yönetimini suçlamaktadırlar. Nihayetinde mutlaka bir suçlu olduğuna inanmaktadırlar. Pennac (1997, s. 35)’ın *Roman Gibi* adlı yapıtında söylediği “oysa o kendi ritmine göre hareket ediyordu” sözü anneler için fazla anlam ifade etmemektedir. Onun başarısızlığını kendi ritmine veya kapasitesine bağlamak yerine daima başarısızlığına sebep arayarak kendilerini yormaktadırlar.

Bazı anneler, çocuğun başarısızlığının en büyük sebebinin evliliklerindeki problemler olduğunu düşünürken, bazıları çocuğunun yüzünün okula başladığı günden itibaren öğretmenlerden yana gülmediğini düşünmektedir. Çocuğun sevdiği ve alıştığı öğretmeninin değişmesinden yakınan kimi anneler, öğretmen değiştiği günden itibaren çocuğun okuldan soğuduğunu ifade etmektedirler. Yeri geldiğinde çocuğunu diğer çocuğundan dolayı ihmal ettiğini düşünerek kendine kızan anneler olduğu gibi, kendisine her şeyi feda etmelerine rağmen hiçbir şey başaramadığı için çocuğun kendisini suçlayan anneler de bulunmaktadır.

Babalar ikincil durumda olmalarına karşın, birçoğunun çocukları ile ilgili fikirleri bulunmaktadır. Anneler kadar olayların içinde bulunmamalarına karşı, babaların da çocuklarının durumlarıyla ilgili söyleyecek sözleri bulunmaktadır. Bu duruma bir örnek gösteren Pennac, oğlunun henüz olgunlaşmadığından şikâyet eden ve onun tüm zamanını oyun oynayarak geçirmesinden yakınan bir babayla ertesi gün karşılaştığını ve babanın aynı takım elbise, aynı kasıntı hali, aynı evrak çantasıyla gideceği yere trotinette³ gittiğini şaşırarak ve eleştirerek anlatır. (2012, s. 50)

Trotinete binebilen ve henüz kendi içindeki çocuk ölmemiş olan bir babanın oyun oynayarak vakit geçiren çocuktan yakınması Pennac için ilginç bir durumdur. Henüz kendisi olgunluğa erişememiş ama bunun farkında dahi olmayan bir baba, çocuğunun oyun oynamasından rahatsız olabilmektedir. Çünkü ona göre, çocuğa verilmiş önemli bir sorumluluk vardır, çocuk ders çalışmalı, okumalı, ilerde edineceği mesleği şimdiden düşünmeli ve davranışlarına ona göre yön vermelidir.

Ailede anne, baba, kimi zaman Pennac'ın *Roman Gibi* adlı yapıtında örnek verdiği gibi büyük amca, kimi zaman dede, anneanne gibi yakınlar çocukların geleceği hakkında söz sahibi olduklarını düşünmektedirler. Tüm aile büyüklerinin ailedeki çocuğun geleceği ile ilgili düşünceleri bulunmaktadır. Çocuk doğduğu andan itibaren kendisini ailesinin onun için planladığı bir hayatın içinde bulmaktadır. Bu durumu Pennac, Sosyal Darwincilik terimi ile açıklar.

Atalarımın bana tembellik etmeyi yasaklaması bir tarafa, gitgide daha yüksek seviyede diplomalar alan bir sıralamanın son temsilcisi olarak, sosyal açıdan ailenin göz bebeği olmaya da programlanmıştım: Politeknik ya da edebiyat fakültesinden mezun (...) Üstüne de iyi bir evlilik yapmalı ve kaderinde daha beşikteyken Louis le Grand⁴ okuluna girmesi yazılı olan ve Elysée tahtına ya da kozmetik dünyasının çok uluslu şirketlerinden birine doğru yönlendirilecek çocuklar dünyaya getirmeliydim. Sosyal Darvenciliğin rutini, seçkinlerin üremesi...(2012, s. 27).

Pennac'ın bu sözleri, çocuklar doğdukları andan, daha önemlisi okula başladıkları andan itibaren aile bireyleri arasında, kendi istek ve hayallerine göre onlar için bir takım planlar yapılmasına eleştiri niteliğindedir. Çocukların geleceği anne, baba, kimi zaman da ailedeki diğer büyükler tarafından planlanmakta, sonra da, bu çocukların, onların hazırladığı plana

³ bir ayakla üzerine binilip, öbür ayakla yeri teperek yol alınan ve bir yönetme kolu ile arka arkaya iki tekerleği bulunan çocuk oyuncuğu

⁴ Fransa'daki en disiplinli liselerden biri

uyacak şekilde davranması beklenmektedir. Ne var ki, bu beklentiye çoğu zaman karşılık bulamamakla birlikte, çocuklarının üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilmektedirler.

Yazarın burada kullandığı Sosyal Darvencilik tanımlaması, Darwin'in evrim kuramının genişletilerek sosyal alanda uygulanmasıdır. Yani, bireysel organizmalar arasındaki rekabetin çevreye en uygun olanın idame etmesi yoluyla biyolojik evrimsel değişikliğe neden olması gibi; bireyler, gruplar veya uluslar arasındaki rekabetin de insan topluluklarında sosyal evrime neden olduğu kuramıdır.

Sosyal Darwinizm, toplumda güçlü olanların ayakta kalmasına dayanan, hatta güçsüzün toplum dışına itilebileceğini varsayan bir anlayış olması sebebiyle, rekabet zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Pennac, ailesinin, bu anlayışı çocukken kendisine de uygulamaya çalıştığını belirtir. Toplumsal yaşamda başkalarıyla rekabet edebilmesi, yaşlılarının en iyisi olabilmesi için ailesinin belirlediği rotayı izlemesinin beklenmesinden yakındır.

Çocukların okuldaki başarısızlığından önemli ölçüde etkilenen anne ve babalar, ilk bölümde açıkladığımız gibi kimi zaman kendilerini çocuklarının söyledikleri yalana ortak olurken bulmaktadırlar. Çocuğun ödevini yapmaması, bir sınava girmemesi veya okula gitmemesi gibi durumlarda okula söylediği yalanlara tanıklık etmek durumunda kaldıkları olur. Kimi zaman çocukların yalanlarına ortak olurken, kimi zaman onların kendilerine söyledikleri yalanları görmezden gelirler. Çoğu zaman evin huzuru bozulmasın diye, babadan gerçeği saklamak için veya çocuğunu daha fazla üzüp, içine kapanmasına sebep olmamak için onların okulla ilgili söyledikleri yalanları duymamış gibi yapan anneler, bu yalanlar içerisinde boğulmakta, psikolojik olarak bu durumdan ciddi şekilde etkilenmektedirler. Çocuğun başarısızlığını çoğunlukla anne ve babaya bağlayan psikologların söylemleri, gazete sayfalarında bu konuda yapılan haberler, yazılan makaleler bu anne ve babaların kendilerini daha fazla suçlamalarına sebep olabilmektedir.

Okulda başarısız olan çocukların bu durumu ailelerinde olduğu kadar öğretmenlerinde de psikolojik bir takım rahatsızlıklara sebep olabilmektedir. Öğretmenler, sebebine tam olarak karar veremedikleri bu durumla başa çıkmaya çalışmakta, başa çıkamadıklarında ise ya kendilerini suçlayıp meslekten soğumakta, ya da suçu tamamen çocuğun kendisine, ailesine veya başkalarına yıkarak kendilerini rahatlatmaktadırlar.

Aslına bakılırsa, öğretmenlerin içinde bulunduğu durum da sanıldığı kadar basit değildir. Kimi zaman öğrencinin yapmadığı ödevine gösterdiği anlamsız bahaneyi, kimi zaman derse girmeme sebebini bir yalanla örtmeye çalışmasını görmezden gelmek durumunda

kalırlar. Zira tek bir sınıfında onlarca öğrencisi olduğu ve bu onlarca öğrencinin her birinin ayrı bir hikâyesi olduğu varsayıldığında bu öğretmenlerin karşılaştığı güç durumlar açıkça ortaya çıkmaktadır. Bir öğretmenin başarılı, çalışmayı seven ve kendisine herhangi bir sorun çıkarmayan, sisteme adapte olabilmiş öğrencileri haricindeki öğrencilerle ilgilenme süreci oldukça zor bir süreçtir. Bu sebeple Pennac da öğretmenliğin çabuk yaşlandırıcı bir meslek olduğunu söylemektedir. Öğretmenin, başarısız öğrencinin psikolojik durumuyla ilgilenme süreci kendisi için de oldukça yıpratıcıdır. Bu tip öğrencilerin en büyük silahı aileye karşı öğretmeni kötülemektir. Ancak bu şekilde kendi başarısızlıklarının üstünü örtbilmektedirler. Çocuklar ve aileler tarafından durmadan suçlu gösterilmenin yanı sıra öğretmenlere karşı aşırı öfke duyan ve onlara zarar vermek isteyen öğrencilerle karşılaşabilmektedirler. Tembel öğrencinin duygu durumunun analiz edildiği 1. bölümde de bahsedildiği gibi, başarısız öğrencinin öç alma isteği öğretmenler için bir tehdit unsuru olabilmektedir. Bu öğrencilerin öğretmenlere zarar verme niyetinde oldukları öğretmenler tarafından anlaşıldığında huzursuzluk yaratmakta, öğretmenlerin günlük yaşamlarındaki düzeni bozabilmektedir.

Öğretmenlerin kendilerine zarar verdiğini düşünen, onların yüzünden bu duruma geldiklerini ve başarısız olduklarını düşünen bu öğrenciler, kendileri mezun olsalar bile öğretmenlerin o hiç sevmedikleri okulda yıllarca kalacak olmalarından mutluluk duymakta, kendilerini bununla teselli etmektedirler. Pennac bir öğretmenine karşı hissettiklerini *Okul Sıkıntısı*'nda şu sözlerle ifade etmektedir:

En azından senin gibi olmayacağım, ihtiyar kaçık! Asla öğretmen olmayacağım, kendi ağına takılmış dişi örümcek, en son gününe kadar masasına çakılı kalan zindan bekçisi! Asla! Biz öğrenciler gelip geçiyoruz, siz burada kalıyorsunuz! Biz özgürüz, siz müebbet yediniz. Biz başarısızlar belki hiçbir yere gitmiyoruz ama en azından gidiyoruz! Kürsü, hayatımızın sefil parmaklıkları olmayacak!" (2012, s. 60)

Pennac'ın bu sözleri öğretmenin onda yarattığı değersizlik duygusuna karşılık söylenmektedir. "Siz Pennacchioni, BEPC (dipnot: ortaokul bitirme brövesi) kim, siz kimsiniz? Asla başaramazsınız anladınız mı, asla!" sözlerine karşılık kendi kendini teselli etme yöntemidir. Olgunluk çağına geldiğinde ve biraz empati yaptığında aslında öğretmenlerin de bir iç dünyası olduğunu anlar ve bunu *Okul Sıkıntısı*'nda şu cümlelerle ifade eder.

(...)öğretmenlerin mesleği terk etmeye karar verirken ilk olarak tekdüzeliği öne sürdüklerini bilmezdim. Öğrenciler gelip geçerken, bazı öğretmenlerin orada oturup kalmak yüzünden acı çektiklerini tahmin bile edemezdim. Öğretmenlerin de gelecekte endişe duyduklarını bilmezdim: yüksek öğretmenlik sınavımı versem, tezimi tamamlasam, fakülteye geçiş yapsam, havalanıp hazırlık sınıflarının başına konsam, araştırmacılığı seçsem, yurt dışına sıvışsam, kendimi yaratıcılığa versem, sektör değiştirsem, tonlarca kâğıt üreten bu şekilsiz sivilceli

kindarları sonunda bir güzel terk etsem. Öğretmenlerin kendi geleceklerini tasarlamadıklarında kendi çocuklarının, evlatlarının ihtisaslarını düşündüklerini bilmezdim. Öğretmenlerin kafalarının da gelecekle tıka basa dolu olduğunu bilmezdim. Onları sadece benim geleceğimi yasaklamakla görevli insanlar zannederdim. (2012, s. 60)

Pennac'ın da ifade ettiği gibi, öğrencilerin başarısızlığında veya okulda ilerleyememesinde pay sahibi oldukları düşünülen bu öğretmenlerin de kendi hayatlarında bir takım mücadeleleri bulunmaktadır. Çocuklar sürekli sınavlara tabi olmalarından şikâyet ederlerken, öğretmenler de meslekte yükselmek, bir başka okula geçmek veya alanlarında uzmanlaşmak gibi amaçlarla bir takım sınavlara girmekte, hayal ettikleri kariyer hedefine ulaşmaya kadar bir öğrenci gibi durmadan ders çalışmaktadırlar. Buna ek olarak, öğretmenlerin de bir anne veya baba oldukları ve onların da çocuklarının okuldaki durumlarıyla bire bir ilgilendikleri, sınıflarındaki onlarca öğrenciye karşılık kendi çocuklarının problemlerini de çözme konusunda çaba sarf ettikleri gözden kaçırılmaması gereken hususlardır.

Tüm bunların yanı sıra öğretmenler, her sene sonunda, bir sonraki sene için durumu kritik olan çocukların ailelerinin yoğun talepleriyle karşılaşmaktadırlar. Vakitli veya vakitsiz gelen telefonlarda saatlerce bu çocukların anneleriyle veya babalarıyla bu konular üzerine konuşarak zamanlarını tüketmektedirler. Bunun yanında, bazen durumlarına üzüldükleri bu anne ve babaları teselli etme görevini üstlenirken, kimi zaman da tüm suçu onların üstüne yıkan ailelere karşı savaşmak durumunda kalmaktadırlar.

Sonuç olarak, okulda yaşanan olumsuz durumlar ve öğrencinin başarısızlığının doğurduğu sonuçlardan sadece bu başarısız çocuklar değil, aynı zamanda aileler ve öğretmenler de ciddi şekilde etkilenmekte, durum içinden çıkılmaz hal aldığına her birinin hayatında ciddi kararlar almasını gerektirecek değişikliklere sebep olabilmektedir

BÖLÜM VI

PENNAC'IN KALEMİNDEN OKUMAYI ve OKULU SEVDİRME YÖNTEMLERİ ve EĞİTİME YENİ BİR BAKIŞ

Yazdığı iki yapıtla tembel ve okumayı sevmeyen öğrencilerin duygularını ve karşılaştığı güçlükleri okurlarıyla paylaşan Daniel Pennac, okumayan, okurken güçlük çeken, okuduğu kitaba veya çalıştığı derse kendisini veremeyen, kendisini “tamamen tıkalı” olarak gören bu öğrencilerin bu durumdan kurtarılmalrı ve yeniden topluma, ailelerine kazandırılmaları için yine kendi öğrencilik ve öğretmenlik dönemlerinden örnekler vererek, eğitime yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışır.

Roman Gibi adlı yapıtında daha çok okumayı nasıl sevdirebiliriz sorusunun cevabını arar, *Okul Sıkıntısı* adlı yapıtında ise tembel öğrencinin bu durumdan kurtarılması ve normal öğrenci seviyesine çıkarılması için neler yapılabileceğini kendi deneyimlerinden yola çıkarak anlatır.

Edebiyatı (Yeniden) Sevdirmek

Küçükken kendisine masallar anlatılmasından olağanüstü haz duyan bir çocuğun artık okumak istemiyor oluşunu anne babaların ve sistemin dayatmalarına bağlayan Daniel Pennac, çocuğun yeniden okumayı sevmesinin yollarını açmanın tek koşulunun ona okuma hazzını kazandırmak olduğunu söylemektedir.

Pennac, bir çocuğa okuma zevki verilmesindeki en önemli aşamanın ona yüksek sesle okumak olduğunu ifade etmektedir. Küçükken, evde anne veya babasından masal dinlediği zamanlardaki mutluluğunun en büyük sebebinin o masalın yüksek sesle okunuyor olmasından kaynaklandığını düşünmekte, okulda da okuma mutluluğunu çocuklara aşılamanın en önemli koşulunun onlara yüksek sesle okumak olduğunu belirtmektedir. Yazar, bu düşüncesini *Roman Gibi*'de Alman yazar Klaus Mann'ın otobiyografik romanı

“Der Wendepunkt”(1942)’da söylediği “Alman romantik ekolünün bazı şaheserleri vardır ki, Mielen’in⁵ vurguları yerinde, içten sesinin tonlamasını duymadan yeniden okuyamıyorum.” sözünden yaptığı alıntı ile de pekiştirmektedir. Yine Klaus Mann’ın aynı yapıtında yazdığı, Pennac’ın da *Roman Gibi*’de alıntılanmış “Ve bu arada Sihirbaz⁶’ın sakin sesini daha büyük bir vecd ile dinliyorduk. Bize Tolstoy’un Kazaklarını ve son döneminin son derece çocuksu, basit bir eğiticilikle yazılmış mesellerini okuyordu.” sözleri de yüksek sesle okumanın okumak için bir heves oluşturduğunu kanıtlar niteliktedir.

Yüksek sesle okumanın okumayı sevdireceği konusundaki tezini destekler nitelikte bir düşünceyi de Fransız felsefeci ve edebiyat eleştirmeni Roland Barthes’ın “Yazı Üzerine Çeşitlemeler - Metnin Hazzı” (Le Plaisir du Texte) adlı yapıtında bulmak mümkündür.

IV. yüzyıla kadar (Aziz Augustinus dönemi) durum tamamen farklıydı: eskilerin sadece yüksek sesle okuyor oldukları düşünülüyor, ya da en azından kısık bir sesle, fısıltı gibi; ama her zaman için -önemli olan da buydu zaten- metni telaffuz ediyorlardı: böylece metin kaçınılmaz bir şekilde yutaktan geçmek zorunda kalıyordu, gırtlaktaki kaslardan, dişlerden, dilden geçiyordu, kısacası bedeninin kaslarından, kandan, sinirlerden oluşan dokusuyla birleşiyordu (2007, s. 74)

Pennac yüksek sesle okumanın dinleyende nasıl bir etki bıraktığını *Roman Gibi*’de bir öğretmenin öğrencilerine okumaya başladığı şu satırlar üzerinden anlatır:

Sözünü ettiğimiz dönemde kentlerde, biz çağdaş insanlar için tasarlanması bile güç bir pis koku hüküm sürmekteydi. Caddeler gübre kokardı, avlular sidik kokardı, merdivenler çürümüş tahta ve sıçan yağı, havalandırılmayan odalar küflü toz, yatak odaları yağlı çarşaf, nemli kuş tüyü yorgan kokar, lazımlıkların o keskin-tatlı rayihasıyla dolardı. Bacalardan küktürt, tabakhanelerden yakıcı soda, mezbahalardan pıhtılaşmış kan kokusu gelirdi. İnsanlar ter ve yıkanmamış elbise kokardı; ağızları çürük diş, mideleri soğan suyu, gövdeleri, artık pek de genç değillerse, bayat peynir, ekşi süt, urlu hastalık kokuları yayardı. Irmaklar kokar, meydanlar kokar, kiliseler kokar, köprü altları ve saray içleri kokardı. Çiftçi de, rahip de, zanaatçı kalfası da, ustanın karısı da kokar, bütün soylu tabaka, hatta kral bile, yırtıcı hayvan gibi kokar, kraliçeyse ihtiyar bir domuz gibi kokardı, yaz olsun kış olsun...(1997, s. 86)

Öğretmenin öğrencilerine okuduğu, Alman yazar Patrick Süskind’in 1987 yılında yayımlanan “Koku” romanının giriş kısmında yer alan cümlelerdir. Her yerin ve her şeyin kokmasının anlatılması midelerini bulandırmasına rağmen, bu durumu çok ilginç bulurlar, anında kitabın o satırları hakkında sorular sormaya ve geri kalan sayfalar hakkında meraklanmaya başlarlar. Satırlar ilgilerini öylesine çeker ki, o anda konuşmakta olan arkadaşlarını öğretmeni duymadıkları için susturmaya kalkar, kaçırdıkları her kelime için üzüntü duyarlar. Pennac kitabının ilerleyen sayfalarında aynı çocukların sonraki günlerde

⁵ Klaus Mann’ın annesi

⁶ Klaus Mann’ın babası

okulda başka kitap isimlerinden, başka kahramanlardan söz ettiklerinden, aralarında kitaplar hakkında tartışmalar bile yapmaya başladıklarından bahsetmektedir.

Yazar, öğrencileri kitapların uçsuz bucaksız dünyasının içine çeken ve okuma hevesini öğrenciye kazandırmada usta sayılabilecek bir şairden söz eder: Georges Perros.

Jean Marie Gibbal'ın biyografisini yazdığı Perros, ders verdiği Rennes'deki öğrencileri için unutulmaz biridir. Bir öğrencisi Perros'u aşağıdaki cümlelerle anlatır:

“O (Perros) salı sabahı, paslı mavi motosikletinin üzerinde saç baş rüzgârdan ve soğuktan karmakarışık olmuş bir vaziyette gelirdi. Sırtı eğik, denizci kabanına sarınmış, ağzında veya elinde piposu. Masanın üzerine bir çanta kitap dökerdi. Hayat buydu işte” (Gibbal'dan aktaran Pennac, 1997)

Öğrenci, Perros'un bu kitap yığınınından rastgele seçtiği bir kitabı onlara gülümseyerek, bir eli cebinde ve yürüyerek nasıl okuduğunu anlatır; şairin karşılığında onlardan hiçbir şey beklemediğini de ekler. Okunan her satırın sadece kendilerine hediye edildiğini söyler. Dikkati dağılan öğrenci gördüğünde Perros'un anlık olarak okumayı bırakıp bir ışıkla o öğrenciyi yeniden kitabın derinliklerine davet ettiğini belirtir. Tane tane telaffuz ederek okumasını ve ses tonundaki buğuyu büyük bir özlemle anar.

DİĞER öğretmenlerimizden fazla olarak ne yapıyordu? Hiçbir şey. Bazı bakımlardan, çok daha az şey yapıyordu. Ama çözümleme bahanesiyle yazılanları, bize damla damla bildirmiyordu, kabı ağzına kadar doldurmuş, bol bol sunuyordu. Ve okuduğu her şeyi anlıyorduk. Onu duyuyorduk. Yazarın niyetini kestirmede, bir imayı açığa vurmada, bir telmihi ortaya koymada, sesinin tonundan daha açık bir metin izahı olamazdı. (Gibbal'dan aktaran Pennac, 1997, s. 69)

Pennac'ın alıntılıdığı, şair Perros'un öğrencilerine kitap okuma tarzını yansıtan bu satırlar, genel olarak bir çocuğa veya bir öğrenciye okuma arzusunun nasıl verilebileceği konusundaki fikirlerini yansıtmaktadır. Perros'un okuduğu satırlarla öğrencinin putlaştırdığı, kitaplarındaki betimlemelerinden tek kelime anlaşılmayan koca Zola, Apollinaire adeta birer birer sınıfın içinde var olurlar.

Okumayı sevdirmeye yöntemlerinden bir tanesi de okuma çağına gelmiş çocukların ailelerinde veya çevrelerinde bu konuda kendilerine rol model olabilecek kişilerle bir arada bulunabilmeleridir. O kişinin kitap okuduğu andaki görünüşü, bir hareketi veya okuduğu mekânı kullanma biçimi gibi detaylar çocuklarda okuma isteği doğurabilmekte, okuyan kişiyi taklit etme arzusu ile okumaya heves duyabilmektedirler. Bunun yanı sıra yaşanan mekânda okumaya uygun ortamlar yaratılmış olması da evin çocukları için okumaya karşı merak uyandırmaktadır. Pennac *Roman Gibi*'de Klaus Mann'ın *Der Wendepunkt* (Dönüm

Noktası) adlı otobiyografik yapıtından alıntıladığı “Hiç şüphesiz, babamızın çalışma odasında geçirilen o güzel saatler sadece hayalimizi değil, merakımızı da canlı tutuyordu. Edebiyatın devlerinin büyüleyici cazibesine kapılıp verdikleri teselliye bir kere tattıktan sonra, her zaman daha fazlasını bilmek isterdik. Kendi kendine okumaya böyle başlanır.” cümlesiyle bu durumu örneklendirmektedir.

Daniel Pennac aynı yapıtında kendi aile bireylerinin nasıl okuduklarını anlatır, onları izleminin kendisinde nasıl bir okuma arzusu yarattığını şu sözlerle dile getirir:

Ailemde okuyanları seyretmişimdir: Babam bacak bacak üstüne attığı koltuğunda piposunu tütürerek, lamba ışığının altında usulca yüzük parmağıyla saçlarının o jilet gibi ayrımıyla oynayarak kucagındaki kitabı okurdu; Bernard, odamızda yan yatarak, dizleri kıvrık, sağ eliyle başını tutarak... Bu davranışlarda bir iç rahatlığı olurdu. Aslında beni okumaya iten şey okuyanın fiziyojisidir. Belki de başlarda sırf bu duruşları taklit etmek için okumuşumdur. “ (2012, s. 92)

Okuma alışkanlığı kazandırmanın ve çocuklara, gençlere okumayı sevdirmenin yollarından biri de okudukları bir kitap hakkında onlara Pennac’ın deyişiyle “susma hakkı” verilmesidir. Çocukken kendisine okunan bir masalın ardından sessizce uykuya geçen bir çocuk için koruduğu sessizlik kadar mutluluk verici bir şey daha bulunmamaktadır. Çocuklara veya gençlere okuma arzusunu kazandırıp, onları kitaplarla baş başa bırakmak ve okudukları kitap hakkında durmadan sorular sormamak en azından okumaktan soğumamalarını sağlayacaktır. Sorgulamanın olduğu her yerden ve her şeyden kaçma eğilimi kuşkusuz okuma konusunda da geçerlidir ve sorgulama yerini haz ve mutluluk gibi kavramlara bıraktığında okuma hevesi ortaya çıkacaktır.

Pennac, sorgulama olmadan okumanın güzelliğine ancak o kitapları müfredattan çıkararak varılabileceğini vurgularken, metinlerin güzelliğiyle tanıştırılan ve Süskind’in “*Koku*” adlı romanının ilk satırlarıyla büyülenen o çocukların daha sonra edebiyat dünyasının devlerini dahi okuyabilmelerinin sırrını yine bu kitapların müfredatta olmamalarına bağlayarak *Roman Gibi*’de açıklar.

Zavallı “müfredat”. Şüphesiz, hiçbir kabahati yok, müfredatın. (Rabelais, Montaigne, La Bruyère, Montesquieu, Verlaine, Flaubert, Camus “can sıkıcı” mı? Güldürmeyin canım...) Sadece korkudur müfredattaki metinleri “can sıkıcı” kılan. Anlamama korkusu, cevap verememe korkusu, donuk bir ders olarak düşünülen Fransızca korkusu; satırları birbirine katmak, anlamı cümlelerin döl yatağında boğmak için daha iyi bir araç bulunamaz.”(1997, s. 103).

Sonuç olarak, çocukları, öğrencileri okumayla barıştırmanın yolu öncelikle onları kitaplarla yalnız bırakmak, kitaplarla onların arasına girmemek, okudukları kitap hakkında anlayıp anlamadıklarına dair sorular sormamaktan geçer. Kitapları metin çözümlemesi olarak vermemek, sınav malzemesi haline getirmemek, onları çocukların ve öğrencilerin

gözünde putlaştırmamak okumaya götüren yolda atılması gereken adımlardır. Eğitimciler ve aileler, çocukların okumamasındaki temel etkenlerden birinin anlayamama korkusu olduğunu bilmeli, sorgulayıcı tavırlardan mümkün olduğunca kaçarak çocuğu o satırlardan alacağı hazla baş başa bırakmalıdır. Bunun yanı sıra kitapları kutsallıktan arındırmaya çalışıp, çocukların onu gözlerinde büyütmemelerini sağlamak da okumanın önündeki engelleri kaldırmada atılabilecek bir adımdır.

Okumanın önündeki engellerden birinin okumaya ayrılacak vaktin bulunmamasından kaynaklandığı bilinmektedir. Okuma hazzını çoktan edinmiş olan kitapseverler dışında kalanlar için kitap okuyacak zaman hiç bulunamamaktadır. Çocuklar için derslerin çok ağır olması, sınavlar, ödevler, anneler için ev işleri, mesleki koşuşturmalar gibi gerekçeler okumamaya bahane olarak sunulmaktadır. Pennac, vakti bahane ederek okumayanlara şu sözlerle seslenir:

Nasıl oluyor da, çalışan, alışveriş yapan, çocuklarını yetiştiren, arabasını süren, üç erkeği seven, dışıye sık sık giden, evini taşıyan şu kadın okumaya vakit buluyor da, mazbut bir hayat süren mirasyedi bekâr bulamıyor? Okuma vakti her zaman çalınmış vakittir. (Tıpkı yazma vakti veya sevme vakti gibi) Neden çalınmış? Yaşama görevinden çalınmış mesela. Şüphesiz onun içindir ki metro – söz konusu görevin bayatlamış sembolü- dünyanın en büyük kütüphanesi oluvermiştir. (1997, s. 95)

Vakit darlığının okumanın önünde engel olarak gösterilmesini eleştiren Pennac (1997, s. 95) “zaman çizelgemiz açısından düşünülecek olsaydı, kimse aşık olmaya kalkışmazdı. Kimin vakti vardır aşık olmaya? Ama kendine sevme vakti tanımayan bir aşık gördünüz mü hiç?” sözleriyle aşık olduğunda dış dünyada olanları görmeyen bir kişinin, kitaba aşk duyduğunda da kendini sadece ona vereceğini, onun içinde kaybolup gideceğini iddia etmektedir.

Bir diğer okumama gerekçesi ise kitapların sayfa sayısıdır. Çoğu zaman kitapların ağırlığından, kalınlığından şikâyet edilmekte, o kadar sayfanın okumakla bitmeyeceği düşünülüp, baştan vazgeçilmekte, ilk birkaç sayfa sonrasında kitap bir kenara bırakılmaktadır. Pennac’ın bu konuyla ilgili önerisi ise sayfaları saymaktır.

Sayın sayfalarınızı çocuklar, sayın... Romancılar da aynı şeyi yapar. Onları yüzüncü sayfaya ulaştıklarında görmek lazım! Dönemeci yüzüncü sayfada alır romancı! İçindeki küçük bir şişenin tıpasını açar, ölçülü bir şekilde tepinir durur, çift beygiri gibi hırıldar ve haydi, yüz birinci sayfaya hevesle girişmek için hokkasına yeniden dalar. Sayın sayfalarınızı..Okunmuş sayfa sayısına hayret etmekle başlarız, sonra okunacak az bir şey kalmasından korktuğumuz an gelir. Sadece 50 sayfa! Göreceksiniz... Bu hüznün kadar tatlı bir şey yok: Savaş ve Barış, iki büyük cilt... Ve okunacak sadece 50 sayfa kaldı. (1997, s. 94)

Sayfaları saydırarak gençler için okumayı sevimli hale getirmeye çalışan yazar, *Roman Gibi*’de okurların bir kitabı okurken sahip olduğu bazı haklar olduğundan söz eder.

Okumama Hakkı:

Çalışmamızın başlarında sözünü ettiğimiz gibi çoğu toplumlarda okuyan insanlar daha fazla saygı duyulan ve daha çok şey bildiğine inanılan insanlar olmuşlardır. Doğal olarak okumayanlara ise bilgisiz ve kültürsüz gözüyle bakılabilmektedir. Bu anlayışı Roman Gibi’de eleştiren Pennac, evinde kocaman bir kütüphanesi olmasına rağmen oradaki kitapları okumayan insanlarla da sağlam ilişkiler kurulabileceğinden, onlarla da hoş sohbetler edilebileceğinden, onların da en az okuyanlar kadar insan olduğundan ve çevrede olup bitenlere duyarlı olabildiklerinden söz eder. Bu düşüncelerle birlikte okumanın insanı insan ettiği gerçeğini de göz ardı etmez.

Okumanın insanı insan ettiği düşüncesi, birkaç olumsuz istisnası olsa da, bütünü içinde doğrudur. Şüphesiz, Çehov’u okuduktan sonra, önceki halimize göre biraz daha fazla “insan”ızdır, yani türümüze biraz daha yakınızdır. (Daha az “vahşi”yizedir). Fakat okumayan herkesi a priori olarak potansiyel bir hödük veya alık olarak değerlendiren sebep sonuç teorisine katılmaktan da kaçınalım. Yoksa okumaya ahlaki bir mecburiyet süsü vermiş oluruz ki, bu işin sonu bizi, başkasına devredilemeyen bir diğer özgürlük olan yaratma özgürlüğünü kesinlikle dikkate almayan kriterlere göre kitapların “ahlakiliğini” değerlendirmeye kadar götürür. (1997, s. 116)

Sayfa Atlama Hakkı:

Henüz on üç yaşındayken kardeşi ona “müthiş” diye tabir ettiği bir kitabı, Tolstoy’un Savaş ve Barış’ını tavsiye eder. Kitabı nasıl okuduğunu, aşk sayfalarında nasıl iştahla sayfaları çevirdiğini anlatan yazar, kitabın kalınlığını halen unutmadığını belirtir. Ne var ki, bu oldukça kalın kitapta bazı bölümleri atlayan Pennac (1997, s. 118) “başımın çok üstünden geçen Clausewitz’in teorilerini bıraktım geçsinler... Pyotr Bezuhov ve karısı Elena’nın karı koca ilişkilerindeki sıkıntıları çok yakından takip ettim. Ebedi Rusya’nın tarım meselelerini işlerken Tolstoy’u yalnız bıraktım... Yani sayfa atladım. Bütün çocuklar böyle yapmalı” diyerek bir kitabı okurken sayfa atlamanın okuyucunun doğal hakkı olduğunu belirtir. Sayfa atlamanın bir kitabı okurken doğal bir süreç olduğunu söyleyenlerden birisi de Roland Barthes’dır. *Metnin Hazı* adlı yapıtında bir metinde her sayfanın aynı hızla ve aynı heyecanla okunamayacağını dile getiren yazar, bazı bölümlerin atlanmasının kaçınılmaz olduğunu, hatta okuyucuya haz verdiğini belirtir.

Yine de, en klasik anlatılar bile (Zola, Balzac, Dickens, Tolstoy romanları) düşük dozlarda da olsa bir tmesis⁷ taşırlar: metnin her yerini aynı hızla okumayız; vurdumduymaz, metnin bütünlüğüne karşı kayıtsız bir okuma ritmi oluşur; ne olacağını öğrenme heyecanıyla “sıkıcı”

⁷ bir sözcüğün arasına başka sözcükler eklenmesi

olduğunu hissettiğimiz bazı bölümleri hızla geçeriz ya da atlarız, hikâyenin en ateşli yerlerine hemen ulaşmak isteriz: betimlemeleri, açıklamaları, sorgulamaları, konuşmaları atlarız ve hiçbir cezaya çarptırılmayız (2007, s. 102)

Barthes’a göre metinden alınan haz, okurken bazı yerleri atlayıp, yeniden metnin içine dalma arasındaki gidiş gelişlerden, oradaki ritimden kaynaklanmaktadır. Ona göre Proust’u, Balzac’ı, Savaş ve Barış’ı tek sözcük atlamadan okumak neredeyse imkânsızdır.

Okurken sayfa atlama konusunda okurlarına yol açan Pennac, özellikle çocuklardan bir kitabı okurken sayfa atlama haklarını kullanmalarını ister. Zira yazara göre, çocuklar istedikleri sayfaları atlayıp nereye ulaşacaklarına kendileri karar vermezlerse onlar adına karar verip o değerli romanları, kitapları onların yerine başkaları kısaltacak, böylelikle kitabın değeri yitip gidecektir. Yazar bu düşüncelerini *Roman Gibi*’de dile getirir.

Birileri budalalığın koca makaslarıyla donanacak ve çocuklar için fazla zor olduğunu düşündükleri her şeyi biçeceklerdir. Korkunç sonuçlar çıkacaktır ortaya. 150 sayfalık özetler haline getirilen, sakatlanan, canı çıkarılan, cılız bırakılan Moby Dick veya Sefiller, bilmeden onlara mal ettiğimiz çok zayıf bir dille tekrar yazılacaklardır. (1997, S. 119)

Pennac’ın bu düşüncesi tezimizin önceki kısımlarında sözünü ettiğimiz 100 Temel Eser’in eleştirilen yönleri ile benzerlik göstermektedir. Pennac da kitapların kısaltılıp özünden uzaklaştırılmasına karşı çıkmakta, bundan gelecek nesiller adına kaygı duymaktadır.

Bir Kitabı Bitirmeme Hakkı:

“Okur Hakları” başlığıyla okurların kitap okuma sürecinde sahip oldukları ayrıcalıkları sıralayan yazar, okuruna üçüncü hak olarak bir kitabı bitirmeme hakkını sunar. Ona göre bir kitabı bitirmemek için sayısız neden olabilmektedir. Bunlardan en önemlisi, yazarın yazdıklarını anlayacak olgunluğa henüz ulaşamamış olmasıdır. Bir okurun eline aldığı kitaptaki her cümleyi anlayamayacağını söyleyen Pennac, kimi zaman anlama çabasıyla kitaptaki metinle edilen kavgalardan yenik çıkılabileceğini, böyle durumlarda o kitabı metni anlayacak olgunluğa erişene kadar rafa kaldırıp bekletmekte hiçbir sakınca olmadığını söyler. Yazarın bu düşüncesini destekler nitelikteki sözleri birkaç yüzyıl öncesinde Montaigne *Denemeler* adlı yapıtında dile getirmiştir.

Okurken zorluklarla karşılaştığımda, bunlar için tırnaklarımı yemem; bir iki kez çabaladıktan sonra vazgeçerim. Eğer bunlarla uğraşıyorsam, kendimi ve zamanımı harcıyor olmalıyım; aklım ilk aşamada çalışır. Anında anlayamadığımı, üstelemekle daha da az anlarım. Kolaylığı olmayan hiçbir şeye ulaşamam; çaba ve aşırı ciddi uğraşım beni karıştırır, bunaltır ve beynimi yarar. (...) Eğer bir kitap benim canımı sıkarsa, başka birini alırım ve yalnızca hiçbir şey yapmak istemediğim zaman okumaya yönelirim. (2012, s. 35)

Tekrar Okuma Hakkı:

Çocukların sevdikleri masalları defalarca yeniden anlattırmaları gibi, bir okur da aynı kitabı tekrar okuma hakkına sahiptir. Okuduğu kitaptaki sevdiği bir cümleyi, heyecanlandığı bir diyalogu tekrar tekrar okumak, zamanını bu tekrarlara vermek en doğal hakkıdır. Tekrar okunan metin okuyucuyu her seferinde yepyeni mucizelerle karşılayabilmektedir.

Canının İsteddiğini Okuma Hakkı:

Belli zevkleri tatmin etmek ve piyasada başarı kazanmak için özel olarak oluşturulmuş “sınai edebiyat” eserlerinin bile okunabileceğini, bu tür “pembe dizi” kitaplarının, gerçek edebiyat için bir geçiş olarak görülebileceğini ifade eden yazar, bu tür kitapları okumanın zararlı olmaktan ziyade kişinin beğenilerinin gelişmesi sürecinde faydalı olabileceğini savunur. Bu düşünceyle, kitabında okurlarına istedikleri kitabı istedikleri gibi okumalarını salık verir. Okuyucunun eninde sonunda “iyi” olan kitapları seçeceğinden kuşku duymadığını anlatan Pennac (1997, s. 124) “bir öğrencinin – her türlü okuma serbest olduğu halde – kendi başına Çok Satan Kitaplar fabrikasının kapısını çarparak bir nefes almak için dost Balzac’a çıktığını görmek “pedagog”un en büyük zevklerinden” sözleriyle okuyucunun en nihayetinde gerçek edebiyat eserlerinin peşinden gideceğine emin olduğunu dile getirir.

Bovarizm Hakkı:

Flaubert’in ünlü romanı *Madam Bovary*’de hikâyenin başkahramanı Emma’nın yaşadıkları ve özellikle evliliğindeki doyumsuzlukları ifade etmek için kullanılmış ve bu fikirle yaygınlaşmış olan Bovarizm düşüncesi, içinde bulunduğu mevcut durumdan memnun olmamayı, farklı heyecanlar içine girmek için girişimde bulunmayı ifade eder. Bu düşünce zamanla okurun kendini Emma ya da onun gibi masal kahramanlarının yerine koyması anlamlarında kullanılmaya başlanır. İster bir kitapta olsun, ister bir filmde ya da dizide, Emma ve onun gibi başkaldıran, heyecan arayan, içinde bulunduğu durumu sorgulamaya kalkan ve mevcut düzeninden kurtulmaya çalışan kahramanların okuyucuya kötü örnek olacağı kaygısı çoğu zaman Bovarizm düşüncesinin tehlike içerdiğini düşündürür. Ne var ki, Pennac bu konuda bu kadar kötümser değildir. Bovarizmin düş gücünü kabarttığını,

adrenalinini yükselttiğini, aklın yerini romantizme bıraktığını kabul etmekle beraber bunun geçici bir durum olduğunu, paniğe yol açmaması gerektiğini söyler.

Sakin olun...Bovarizm'e bırakmayacağız kendimizi; her şeye rağmen Emma'nın da bir roman şahsiyeti, yani – her ne kadar gerçek olsalar da- sadece Gustave'ın ektiği sebeplerin Flaubert'in istediği sonuçları vermesinden ibaret bir determinizmin ürünü olduğunu bilelim. Başka bir deyişle, bu genç kız, Pembe Dizi okuyor diye gözü kapalı arsenik yutarak hayatına son verecek değil. (1997, s. 125)

Bovarizmin yaş ve olgunlukla bağlantılı olarak değişebildiğini söyleyen yazar, bir kişinin çocukken okuduğu bir kitapta duyduğu coşkuyu yıllar sonra hatırladığında bu durumuna gülebileceğini, o romantik duygulara kendisini kaptırmış olmasını bir tebessümle hatırlayabileceğini ifade eder. Yazara göre okuyucu için Bovarizm bir tehlike değil, aksine bir haktır.

Canının İsteddiği Yerde Okuma Hakkı:

Pennac, canının istediği yerde okuma hakkından söz ederken bir anlamda kitap okuma alışkanlığı edinmiş veya okuma aşkını yüreğinde taşıyan insanların zaman mekân dinlemeden okuyabileceğini ifade etmek ister. Okuma hevesinin ortaya çıktığı “o an” kişinin nerede olduğunun hiçbir önemi yoktur. Topçu kışlasındaki askerin diğer tüm askerlerin yapmaktan kaçındığı en angarya iş olan tuvalet temizleme işini zevkle yapıyor oluşu temizlik sırasında tuvalette kaçamak şekilde okuma fırsatı bulmasıdır. Yazar, bu adamdan askeriye hatıra kalan mısrayı Roman Gibi’de okuruyla paylaşır:

“Sıkı dur pedagog, yalan yok hecede

Bütün Gogol’ümü okudum WC’de.” (1997, s. 128)

Çöplenme Hakkı:

Pennac (1997, s. 129) “çöplenmek, kitaplığımızdaki herhangi bir cildi kapıp, herhangi bir yerde açmak ve bir an olsun içine dalmak için – çünkü sadece o anımız vardır – kendimize tanıdığımız bir haktır.” diyerek bitirme zorunluluğu hissetmeden gözümüze ilişen bir kitaptan rastgele seçilen birkaç sayfayı okuyup, okuma duygumuzu kısa bir süreliğine tatmin etmenin de bir ayrıcalık olduğunu söyler.

Yüksek Sesle Okuma Hakkı:

Bir kitabın yüksek sesle okunması çocukluktan gelen bir alışkanlıktır. Satırlar yüksek sesle okunduğunda, hem okuyan için hem dinleyen için metinden alınan haz artar. Pennac, *Roman Gibi*'de geçmiş zamanlarda okullarda yüksek sesle okumanın yasaklandığını, çoğu zaman sessiz okumaların yapıldığını söyler. Oysa yazar yüksek sesle okumanın hayranlık duyulacak bir alışkanlık olduğunu, telaffuz edilen kelimelerin okuyanın dışında var olduğunu, o kelimelerin sesli okunduklarında gerçekten yaşadıklarını ifade eder. Yüksek sesle okuma ortadan kaybolduğu takdirde kelimelerin tadının kalmayacağını, metnin tam manasıyla anlamına ulaşmayacağını ifade eder. Büyük yazarların da o büyük romanları yazarken yüksek sesle okuyarak, metinlerini yutaklarından en az bir defa geçirerek yazdıklarını belirten şu sözleri dile getirir:

Flaubert Bovary'sini kulak zarlarını patlatıncaya kadar bağıra bağıra okumadı mı kendine? Metni anlamamanın kelimelerin bütün anlamlarının fışkırdığı seslerden geçtiğini bilmek konusunda, herhangi bir kişiden kesinlikle daha iyi bir konumda değil midir? Hecelerin uyumsuz müziğine, ahenkteki zorbalığa karşı kavga vermiş biri olarak anlam'ın telaffuz edilen bir şey olduğunu en iyi bilen kişi o değil midir? (1997, s. 132)

Susma Hakkı:

Daniel Pennac tezimizde analiz ettiğimiz *Roman Gibi*'de okumama sorununu ele alırken, en çok okuyan insana kitapla ilgili soru sorulmasını eleştirir. Yazar için okuduktan sonraki sessiz kalma süreci, en az okunan zaman kadar değerli ve gereklidir. Okuyucusuna susma hakkı veren yazar, yetişkinlere, okudukları kitaplar hakkında çocuklarını sorguya çekmemelerini tavsiye eder. Bu tutumun okumanın önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ifade eden Pennac (1997, s. 133) “Bana okuyacak bir şeyler veren birkaç yetişkin, kitapların önünden hep çekildiler ve bana ne anladığımı sormaktan sürekli kaçındılar. Tabii ki, böyle insanlara okuduklarımdan söz ederdim. Hayatta olsunlar olmasınlar, bu sayfaları onlara hediye ediyorum” der.

Yazarın okumayı sevdirmeye konusundaki görüşleri yazdığı kitaplar hakkında kendisiyle yapılan bir röportajda yeniden karşımıza çıkar. Okumanın okula başlandığı andan itibaren aileler tarafından çocuğa öğrenme ve anlama çabası ile sunulduğunu, bunun da bir kopuş yarattığını belirten Pennac, çocukların okumaktan soğumalarının önüne nasıl geçilebileceğiyle ilgili düşüncelerini *Roman Gibi*'de ifade ettiklerine benzer şekilde anlatır.

Yapılması gereken, okulu mahkum etmek değil, okulun rolünü öğretmektir. Okul, okuma yöntemleri, teknikleri öğretir, başka rolü yoktur. Yani ebeveynler birkaç yıl boyunca akşamları

çocuklarına karşılık beklemeden hikâyeler anlatmaya, okumaya devam etsinler. Çünkü çoğu zaman aileler çocuklarına okumayı kestikleri için çocuk tek başına kalır ve kendini ihanete uğramış, terk edilmiş hisseder. (Pennac, 2000)

Görüldüğü gibi Pennac, okumayı sevdirmek için, kitabın bir sorgulama konusu olmaktan çıkarılıp, bir haz nesnesine dönüştürülmesini öneriyor.

Aşağıda ise yazarın, okulu sevdirmek için getirdiği önerileri ele alacağız.

Öğrenci Pennac'tan Öğretmen Pennac'a Tembel Öğrencilikten Çıkma Süreci

Öğrenciliğinin bir döneme kadar başarısızlıkla geçtiğini ve o dönemleri büyük sancılar içerisinde geçirdiğini *Okul Sıkıntısı* adlı otobiyografik romanında dile getiren Pennac, bu süreçten ne şekilde çıktığını da okuyucu ile paylaşır. Yatılı okula verildiği günden itibaren özellikle okuma konusunda büyük bir gelişim göstermiştir. Orta dördüncü sınıfa geldiğinde, sonra da lisede karşılaştığı ve bugün dahi unutmadığı üç öğretmenin yardımları sayesinde içinde bulunduğu karanlıktan çıkmayı başarmıştır. Bu öğretmenlerden biri de ona imla hatası olmaksızın dönem içerisinde tamamlanmak üzere bir roman yazma ödevi vermiş, onu o derste anlamadığı konular üzerinde zorlamaktansa böyle bir yolu tercih etmiştir. Öğretmeninin ona kişisel olarak bir ödev vermesi, yazar için onunla bire bir ilgilenilmesi demektir.

O sene herhangi bir konuda ilerlemeler kaydetmediğini, fakat okul yaşamı boyunca ilk defa bir öğretmenin kendisine statü verdiğini söyleyen yazar, bu ilgiden son derece memnun olduğunu ifade etmiştir. (Pennac, 2012, s. 92) Aynı öğretmenin Pennac'a ““Eee Pennacchioni, bugünlerde ne okuyoruz?” gibi sorular sorması da içindeki okuma hevesini artırmış, yazar yatılı okulda fırsat bulduğu her anı kitap okuyarak geçirmiştir. Pennac'ın o günlerde okumaya bu kadar hevesli olmasında kitap okumanın bir zaman kaybı olarak görülmesi ve eğitim süresince yasaklanması da büyük bir etkidir.

Pennac tembel öğrencilikten çıkması sürecinde yine çok büyük paya sahip, biri matematik, biri felsefe, diğeri ise tarih öğretmeni olan üç kurtarıcısını hiç unutmadığını söyler. O öğretmenlerin diğerlerinden farklı olarak yaptıkları, her bir öğrenciye mümkün olduğunca kendi algılaya düzeyine göre eğitim vermek, onları görmezden gelmemek ve en önemlisi de onlara anlamadıkları için daima bir suçlu gözüyle bakmamaktır. Örneğin matematik öğretmeni Mösyö Bal dersiyse ve öğrencileriyle yoğrulmuş bir kişidir. İçindeki öğretme

arzusu her halinden bellidir. Sıfır alan öğrencilere boş kümelerle inanmadığını söyleyerek onları yüreklendirir. Öğrencilere sene boyunca bakaloryadan söz etmeyen öğretmen, onların matematik dünyasına dalmaları için elinden geleni yapar, “Baksana, Pennacchioni, sen bunu bildiğini biliyor muydun mesela?” (2012, s. 248) gibi sözlerle öğrencilerini kendileriyle ve dersiyle barıştırır.

Yazar bu öğretmenlerini diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerinin konularını aktarma tutkusuyla dolu olmaları ve kötü öğrenci ile iyi öğrenciye eşit davranmaları olduğunu söyler. Bu üç öğretmenin ortak yanlarının asla yılmamaları olduğunu ifade ederken, derslerini aktarma konusunda da birer sanatçı olduklarını belirtir.

Pennac (2012, s. 250) “sanki Matmazel Bal matematik dünyasını yeniden keşfeder; Sokrates, Mösyö S’nin ağzından ders anlatırdı! O gün ele alınacak teorem, barış antlaşması ya da bunları oluşturan temel fikirler kadar unutulmayacak ders konularını işlerlerdi. Öğretirken olayı yaşatırlardı.” sözleriyle o öğretmenin farklılığını ortaya koyar.

Pennac, kendi öğretmenlik dönemlerinden söz ederken de başarısız öğrenciler için öğretmenlere çok büyük görev düştüğünü dile getirir. İlk olarak öğretmenin dersi anlatırken kendince geliştirdiği, öğrencinin ilgisini çekecek türden yöntemlerinin olmasının faydalı olacağını savunur. Fransızca derslerinde öğrencilere dilbilgisi kurallarını öğretebilmek için kendince bir yöntem geliştirmiştir. Örneğin, Fransızcada bir türlü anlayamadıkları “orada, oraya, onu, ona” anlamlarına gelen “y” adılının kullanımını anlatırken, öğrencinin o anda söylediği “je n’y arriverai jamais” (asla başaramayacağım.) cümlesinde “y” adılının yerini belirler, öğrenciye söylediği cümleyi tahtada yazdırıp, imla hatalarını düzelterek, o cümle üzerinden onlara adılı kavratmaya çalışır.

Yine Fransızcada öğrencilerin kullanımında zorlandıkları “en” ilgecini, o anda öğretmene başaramamasının umurunda olmadığını söyleyen bir öğrenciye o cümleyi yazdırarak göstermeye çalışır. Tahtaya kalkıp “Je mens moque” yazan çocuğa okunuştaki aynı olan ama yalan söylemek anlamına gelen “mentir” fiilinin çekimini yazdığını, asıl yazması gerekenin “Je m’en moque” olduğunu söyler. Çocukların kendi söyledikleri cümleler üzerinden onlara dilbilgisi öğretmeye çalışarak, onlar üzerinde olumlu etki yaratmış, bu yöntemle onları korktukları zamirlerle barıştırmayı başarmıştır.

Pennac öğrenme sürecindeki en önemli hususlardan birinin korkunun üzerine gitmek olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, dilbilgisi sıkıntısını ancak dilbilgisi dersi yaparak,

anlamama korkusunu ancak metnin içine dalarak, imla hatası korkusunu bol bol imla ödevi yaptırarak giderebiliriz.

Öğretmenler okulda sadece öğrencilerin dersleriyle değil, özel hayatlarıyla da ilgilenmektedirler. Ailesinde problem olup bunu okula yansıtan çocukları bir şekilde bu durumdan uzaklaştırıp, derslere adapte olmalarını sağlamak ise genelde öğretmenlerin görevidir. Okulda bu tür bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğini okuruyla paylaşan Pennac, gözyaşları içerisinde anne ve babasının evin içinde sürekli tartıştıklarını, boşansalar çok daha iyi olacağını ama boşanmaya da yanaşmadıklarını anlatan bir öğrencisine tavsiye olarak bir roman okumasını söyler. Zamanında çok ünlü olan boşanmış bir çiftin hikâyesinin anlatıldığı bir romanı okumasını öneren Pennac, aile kavgalarının yaşandığı kısımlara geldiğinde öğrencisinin çok heyecanlandığını anlatır. Kendi ailesinde olanlarla benzerlikler bulan çocuk, kitabı kısa süre içerisinde bitirmiştir. Çocukları romanlarla tanıştırmamanın bir yolu da, orda kendilerini, kendi yaşamlarının izlerini bulacaklarına onları ikna etmektir.

Pennac'ın eğitim anlayışında dikkat çeken görüşlerinden biri çocuklara söylenen “kendinizi bizim yerimize koyun” türünden cümleleri son derece anlamsız ve yanlış buluyor olmasıdır. Öğrenciyle öğretmenin aynı sürede evrilmediğini söyleyerek, öğrencinin zamanıyla kendi zamanlarının çok farklı olduğunu ifade etmektedir. (Pennac, 2012, s.124) Bunun yanı sıra derslerin zamanlamasının da derse uyum sağlama sürecinde son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre sabah saatinde yapılan bir ders ile öğleden sonra yapılan bir ders aynı olmamaktadır. Kimi öğrencide sabah yapılan ders uykusu henüz açılmadığı için rüya gördüğü bir dersken, kimisi için son derece aktif olduğu bir zaman dilimi olabilmektedir. Yoklama saatinin bu anlamda önemli olduğunu ifade eden yazar, sadece yoklama saatinde bile olsa bir derste her öğrencisiyle bir defa göz göze geldiğini, onların buradayım” deyişlerini bir kere tekrar ederek onlarla iletişime geçtiğini söylemektedir.

Okulda öğrenme zamanı söz konusu olduğunda ünlü Fransız eğitimcilerinden Philippe Meirieu(2000)'nün Amiens'deki bir konferansta Entre Homère et le Rap, Quelle Culture Enseigner à l'école? adlı sunumuyla dile getirdikleri akla gelmektedir. Öğretimin zorunlu olduğunu ancak öğrenmenin hükmedilemeyecek bir şey olduğunu söyleyen Meirieu, öğrenci ne zaman öğrenmek isterse o zaman öğrenir demektedir. Öğrenmeyi toplumsal bir zorunluluk olarak gören eğitimci, insanoğlunun sürekli olarak öğrenmek zorunda olan bir

varlık olduğunu söylemektedir. Mutfak işlerinden, aşka, boyamadan, her çeşit işe kadar sürekli olarak bir öğrenme durumunda olduğumuza dikkat çeken yazar, toplumda yaşamının en büyük şartlarından birinin öğrenme olduğunu ifade etmektedir. Okula gelince, okulu cahilliğin her türlü ile savaşıran yer olarak tanımlamaktadır. Çocuklara sosyal güvenlik, çevreye saygıya kadar her şeyi öğreten kurum okuldur. Okul sayesinde çocuklar bakış açısı kazanmaktadırlar. Ailelerin ve toplumun da okuldan beklentisi çocukları gittikçe daha fazla bilgi sahibi yapması, daha fazla başarılı öğrenciler yetiştirmesidir. Ne var ki, ailelerin beklentileri ve toplumun dayattığı sürekli öğrenme kuralı her zaman uygulanamamaktadır. Öğrenci eğer isterse öğrenir diyen Meirieu, bu durumun aileleri kızdırmasına rağmen gerçek olduğunu dile getirmektedir. Öğrenci, kendisine o anda anlatılanları, açıklananları kimi zaman duymak, dinlemek istememekte, başka şeylerle ilgilenme arzusunda olabilmekte ve dinliyor gibi gözükmesine rağmen öğretmenin anlattıklarını dinlememektedir. Öğrencinin bu ruh haline müdahalenin hiçbir işe yaramayacağını savunan yazar, onu bir varlık olarak görmenin en iyisi olacağını söylemekte, onun yerine karar veremeyeceğimizi, onun yerine büyütemeyeceğimizi ve en önemlisi onun yerine öğrenemeyeceğimizi kabul etmenin çok daha mantıklı olacağını ifade etmektedir. (Meirieu, 2000, s. 1-2).

Pennac (2012, s. 125) öğretmenin varlığının her şeyden önemli olduğunu “Emin olduğum tek bir şey varsa, o da öğrencilerimin sınıftaki varlıklarının doğrudan benimkiyle bağlı olduğudur: Elli beş dakika süren dersim boyunca bütün bir sınıf ve tek tek her öğrenci için var olmama, fiziksel, zihinsel ve entelektüel mevcudiyetime.” sözleriyle vurgulamaktadır.

Öğretmenlerin de öğrenciler gibi derslere kimi zaman yorgun, uykusuz, huzursuz girebildiklerini söyleyen yazar, derse girdiği ama aslında orda olmadığı bir günü hatırlayıp, bundan üzüntü duyduğunu ifade eder. O gün sınıfa bir öğretmen değil, bir müze bekçisi gibi girdiğini ve adeta kurulmuş gibi zorunlu bir müze ziyaretine rehberlik ediyormuş hissi yaşadığını belirten yazar, kendisi huzurlu olmayan bir öğretmenin öğrencisini anlamasının ve onu mutlu etmesinin olanaksız olduğunu söyler. Bu sebeple Pennac’a göre öğretmenin en önemli görevi erken yatmaktır. İyi öğretmen erkenden yatmalıdır. (2012, s. 126 - 127)

Okul Sıkıntısı’nda öğretmenlik tecrübelerini paylaşan Pennac, dikte ile öğretme yönteminin önemine değinmektedir. Kendi kuşağından çoğu kimseye göre dikte çok eskilerde kalan, metin ezberleme gibi yöntemler ise sadece saçmalıktan ibaret olan öğretme teknikleridir. Ne var ki Pennac bu duruma bu kadar katı yaklaşmamakta, dikte veya metin ezberletme

sadece not verme amacıyla gelişigüzel yapıldığında onları gereksiz bulunduğunu söylemektedir. Yazara göre dikte, dili tamamlayan bir etkinliktir. “Bir diktenin düzeltilmesinin amacı metnin tam anlamına, dilbilgisinin ruhuna, sözcüklerin derinliğine ulaşmaya çalışmaktan öte bir şey değildir” (2012, s. 136) diyerek diktenin metni kavrama, dilbilgisi kurallarını özümseme ve imla hatalarını düzeltme açısından fayda sağladığını düşündüğünü ortaya koymaktadır. Dikte yazdırırken de yine öğrencilerin ağızından çıkan cümlelerle paragraf oluşturmaya çalışmaktadır. “Nicolas imladan daima sıfır alacağını iddia ediyor ve bunun tek sebebi daha önce asla başka bir not almamış olması.” (2012, s. 137)

Bunun gibi cümleler yazdırırken, önceden cümleye ait dilbilgisi hesaplarını yaptığını, cümlelerin içine bir zamir, bir sıfat fiil, bir nesne tümleci vs... yerleştirerek yazım kurallarını metin aracılığıyla belletmeye çalıştığını dile getirmektedir. Öğrencilerine birbirlerinin dikte ödevlerini düzeltme görevi vererek onları metinlerle kaynaştıran yazar, bu düzeltmeleri yaparken sözlük kullanmalarını söyleyerek, hem sözlük araştırması yaparak kelimelerin doğru hallerini bulmalarına, hem de dikte düzeltmekle dilbilgisindeki mantığı özümsemelerine olanak sağlar.

Pennac’ın öğrencilerinden çoğu dikte konusunda gelişme gösterirken, bazılarının başarısızlık gösterdiği görülmüştür. Başarısız olanların sorunlarının okul dışı sebeplerden olduğunu vurgulayan yazar, bunlardan bir tanesinin harfleri iyi duyamadığını fark etmiştir. Çocukta sağırılık olduğunu tespit eden Pennac, her çocuğun okula başlamadan önce detaylı bir işitme testinden ve göz taramasından geçirilmesi gerektiğini özellikle vurgulamaktadır.

Sadece not verme amaçlı olmadığı ve doğru yapıldığında diktenin son derece faydalı bir çalışma olduğunu ifade eden Pennac, metin veya şiir ezberleme konusuna da aynı şekilde yaklaşmaktadır. Ezber yaptırmak istediğinde “Biz papağan mıyız?” diyerek karşı çıkan öğrencilerine veya “Nasıl olur da metin ezberletirsiniz? Oğlum küçük bir çocuk değil ki” diyerek tepki gösteren ailelere rağmen yazar metin veya şiir ezberlemenin özellikle dil açısından geliştirici bir faktör olduğunu “Orta birden lise sona kadar bütün öğrencilerime bu kadar çok metni öğretmemdeki neden, onları diri diri o engin dil sellerinin, yüzyıllar öncesini aşır kapımıza kadar gelen ve evimizin içinden geçen dilin içine atmak” (2012, s. 148) sözleriyle anlatmaktadır.

Şiir veya metin ezberlemenin, dili öğrenme sürecindeki etkisini Pennac gibi ülkemizin ünlü tarihçilerinden Prof İlber Ortaylı da Nilgün Uysal’ın kendisiyle röportaj yaptığı “Zaman

Kaybolmaz” adlı kitapta söylemiştir. Yabancı dil öğrenilirken ezberlemenin o dili doğru öğrenmek açısından son derece etkili olacağını belirten yazar, eskinin büyük şairlerinin şiirlerini ezberleyerek yabancı dilini neredeyse ana dili boyutuna getirdiğini söylemektedir. Eski Türkçeyi nasıl öğrendiğini de şu cümlelerle ifade eder.

Kelime kelime... Bunları gözle okuya okuya ezberledim. Ve bunu her gün yaptım. Her gün kocaman uzun kelimelerle dolu iki sayfa ezberledim. Okurum, Latince’ye translitere ederim, ondan sonra da Arapça’sını okurum. Bir daha okurum...Bir daha okurum. Bir daha okurum...Ve ezberlerim. Böyle yapa yapa “bir ayda” öğrendim ben eski Türkçe’yi. (Uysal, 2006, s.111)

Eğitimde ezber konusu geçmişte de büyük düşünürler tarafından tartışılmıştır. Çocuk eğitimi konusunu *Emile* adlı eserinde işleyen Jean Jacques Rousseau (2011, s. 76-77), “Emile hiçbir şey ezberlemeyecek. Ne kadar güzel ve sevimli olursa olsun, La Fontaine’in masalları bile olsa. Çünkü nasıl tarihin sözcükleri tarihle ilgili değilse, masalların sözcükleri de artık masallarla ilgili değildir.” sözleriyle çocuklara hiçbir şeyin ezberletilmemesi gerektiğini dile getirir. Öğrenmenin yolunun tecrübeyle kazanılacağını ısrarla savunan Rousseau’ya göre, ezber edinilen bilgi sadece görme ve işitme duyu organlarının aktif olmasıyla edinilen bilgidir. Bu durumda çocuğun pasif kaldığını ve sürece tam manasıyla katılmadığını söylemektedir.

Rousseau aynı şekilde öğretmenlerin yaptığı uzun soluklu anlatımlara, nutuk tarzı konuşmalara da karşı çıkmaktadır. Uzun süren konuşmaların, vaazların çocukları boğduğunu, onları etkilemek için ilginç örneklerle, farklı yöntemlerle karşılımlara çıkmak gerektiğini belirtmiştir. Ezber konusundaki görüşleri çok farklı olsa da, Rousseau’nun ilginç ve yeni yöntemler konusundaki yaklaşımı, Pennac’ın öğretim tekniklerinden çok uzak değildir. Zira Pennac da öğrencilerinin ilgisini çekebilmek için, çoğu zaman onları etkileyecek yöntemler uygulamaya çalışmıştır.

Alman filozof Hegel, buna benzer bir yaklaşımla öğretmenlerin derslerde durmadan bilgi aktarmalarını doğru bulmadığını ifade eder. Derste sürekli olarak etken durumda olan öğretmenin varlığı bir süre sonra öğrenciyi pasif hale getirmektedir. Cicero’nun “Öğretmenlerin otoritesi, çoğu zaman öğrenmek isteyenlere zarar veriyor” (Cicero’dan aktaran Bozkurt, 2014) söyleminden yola çıkarak, aşağıdaki sözleri dile getirir:

(...) Daha ilk baştan, elinde olan ruhun erimine göre davransın ve onu kendi yolunun üzerine bıraksın; çocuk kendi ruhuyla şeyleri tatsın, seçsin ve ayırt etsin: Kimi kez yolu ona açsın, kimi kez de ona bıraksın. Konuları yalnızca eğitici seçmesin, hep kendisi konuşmasın, sırası geldiğinde öğrencisini dinlesin. Sokrates ve Archesilaus önce öğrencilerini konuşturuyor, sonra kendileri öğrencilerine sesleniyorlardı. (Bozkurt, 2014, s. 61)

Alain (1932, s. 79) de öğretmen üstünlüklü derslerin zaman kaybı olduğunu ifade eder. Birinin söylevini sadece dinlemenin akılda hatıradan başka bir şey bırakmayacağını söyleyen düşünür, çok iyi çizim yapan birini izlemekle çizimi, bir virtüözün dinlemekle piyano çalmayı asla öğrenemeyeceğimizi belirtir. Yazmayı ve düşünmeyi de çok iyi konuşan ve iyi düşünen birini sadece dinlemekle öğrenemeyeceğimizi belirten Alain, denemek, yapmak, tekrar yapmak, o zanaat içimize işleyene kadar uğraşmak gerektiğini ifade eder. Alain'ın düşüncelerinin özü şudur ki; öğrenmenin tek ve en önemli koşulu, bir konuyu veya bir zanaatı bilenleri dinlemek veya izlemek değil, öğrenilecek olan her şeyle hem fiziksel hem de mental olarak bizzat iç içe olmaktır.

Öğretmen nasıl olmalı veya etkili öğretim nasıl olur sorularıyla uzun yıllar meşgul olmuş düşünürlerden biri de Jean Piaget'dir. Rousseau ve Hegel gibi Piaget de derslerde çıt çıkarmadan öğretmeni dinleyen bir öğrenci profiline karşıdır. Psikoloğa göre, pasif öğrenme, öğrenme değildir. "Bilgi eylemden, işten doğar. Bir nesneyi bilmek, onun üstünde bir iş yapmakla, onu bir başka şeye dönüştürmekle olur. Şu halde bilmek, gerçeği dönüştürme, yapılarını özümlemektir; bu yapılar eylemlerimizin dolaylı uzantıları olarak zekâ tarafından kurulmuşlardır." sözleriyle bilgiye ulaşmanın yolunun eylemden geçtiğini, aktif olunmadığında bilgiye ulaşmanın da kolay olmayacağını vurgular. Yüzen bir kimseyi sadece izlemekle yüzme öğrenilemeyeceği gibi, derste sadece öğretmeni dinlemekle de ders öğrenilemez görüşündedir.

(...) öğretmenden beklenen şey, onun yalnız bir konferansçı olmayı bırakması ve önceden hazırlanmış çözümleri aktarmakla yetinme yerine, araştırmayı ve çabayı teşvik etmesidir. Modern denen matematiğe ve çağdaş, hatta makroskopik fiziğe ulaşmak için geçen yüzyıllar düşünüldüğünde, temel sorunların bilincine varmayı kolaylaştıran bir rehberlik olmadan çocuğun kendi başına sorunları açıkça ortaya koymada başarılı olacağını düşünmek saçma olacaktır." (Piaget, 1992, s. 7)

Jean Piaget, eğitimin iyileştirilmesi ve iyi öğrenciler yetiştirilebilmesi sürecinde öğretmenlerin niteliklerini en önemli kriterler olarak görür. Yazara göre, bir takım pedagojik reformlar yapılması için öncelikli olarak öğretmenlerin yetiştirilmesine önem verilmelidir. Bu konudaki sorunlar giderilmeden, eğitim sorununu tam manasıyla çözmenin olanaksız olduğunu savunan Piaget, sorunu aşağıdaki cümlelerle dile getirir.

(...) Sorun çift yönlüdür. İlki, kamuoyuna göre, hizmetlerinin karşılığını alamayan ilk ve ortaöğretimde çalışanların olanaklarının artırılması ya da yeniden artırılmasıdır ve bu çözümlenmesi gereken sosyal bir sorundur. Bu durum, toplumlarda etkin bir rol oynayan, ilerlemek ve hatta başta uygarlığımızı yaşatmak için büyük tehlikelerden birini oluşturan söz konusu mesleklere yönelik bir sevgisizliğe ve öğretim kadrolarındaki yetersizliğe neden olmaktadır. Diğer, öğretim kadrolarının aslında çok zor olan entelektüel ve moral formasyonu sorunudur. Çünkü salık verilen öğretim yöntemlerinin daha iyi olmasına karşın, kendi alanlarında olduğu gibi, öğrencilerin bilgileri açısından hem bir elit düzeyi hem de mesleğin

sorunudur. Çünkü salık verilen öğretim yöntemlerinin daha iyi olmasına karşın, kendi alanlarında olduğu gibi, öğrencilerin bilgileri açısından hem bir elit düzeyi hem de mesleğin uygulanmasında gerçek bir yeteneği gerektiren öğretmenlik mesleği giderek daha da güçleşiyor. Bu iki sorunun ancak akılcı bir tek çözümü vardır: Hekimlerin vb. formasyonunda olduğu gibi, her düzeydeki öğretmenler için eksiksiz bir üniversite formasyonu vermektir. Tam bir üniversite hazırlığı, ilköğretimde olduğu kadar ortaöğretimde de, geleceğin öğretmenlerine özellikle yeterli bir psikolojik formasyon için gereklidir. (1992, s. 8)

Okul Sıkıntısı'nda gerçek bir eğitici nasıl olmalıdır sorusuna yanıt arayan Pennac, öğrencilik hayatının en çok önemsenen tarafı olan not verme konusuna da değinir. Not verirken öğretmenlerin zaman zaman yanlış kararlar verebildiğini dile getiren yazar, soru sorulan bir öğrenciden alınan yanıt doğru olmayınca sıfırı yapııştırıp, öğrencinin yerine oturtulmasını o öğrenciyi tamamen kaybetmekle eş değer görmektedir. Yazara göre, bir öğrencinin bir soruya saçma cevap vermesi, yanlış cevap verdiği anlamına gelmemektedir.

Pennac (2012, s. 168) “Saçma cevap, hiçbir fikir yürütmemeye dayanmakla yanlış cevaptan ayrılır. Çoğunlukla kendiliğinden çıkar, refleks gibi bir çıkışla sınırlıdır. Öğrenci hata yapmamaktadır, herhangi bir ipucundan yola çıkarak saçma sapan bir yanıt vermektedir. Kendisine sorulan soruya değil, ona soru sorulmasına cevap vermektedir” sözleriyle bir anlamda öğrencinin verdiği her yanlış cevabı bilmemekten kaynaklı gören öğretmenleri eleştirir.

Kendi öğrencilik zamanlarında da verdiği saçma cevapların hep yanlış cevap olarak değerlendirildiğinden yakınan yazar, bir öğretmenin o cevaba sıfır verirken, aslında sıfırı öğrenciye değil, öğretmen olarak kendisine verdiğini söylemektedir.

Sorulara verdikleri yanıtlar, öğretmenlerin öğrencileri değerlendirmeleri için önemlidir. Ancak derste yapılan alıştırmaların doğruluğu, sınavlardan alınan notların iyi olması veya sorulan sorulara verilen doğru yanıtlar öğrencinin bir konuyu tam olarak anladığının kanıtı olmamaktadır. Bu konuya değinen Meirieu, başarmak ile anlamak arasındaki farka dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Bir öğrencinin sınıfta tesadüfen bir alıştırmayı başarıyla yapmasının o alıştırmanın mantığını anladığı anlamına gelmediğini vurgulayan yazar, bir öğrenciyle öğretmeni arasında geçebilecek bir diyalog kaleme alır:

- Alıştırmanızı yapınız!
- Alıştırmamı yaptım.
- Anladınız mı?
- Hayır.
- Yanılıyorsunuz!
- Öğretmenim, siz benden anlamamı değil, alıştırmayı yapmamı istediniz.

Meirieu'ye göre, “iyi öğrenci bilir ki, marifet o alıştırmayı yapmak değil, onun içindeki mantığı kavrayabilmektir”

Pennac'ın eğitim yaklaşımına dönecek olursak, yazarın eğitime bakışı genel olarak kim olursa olsun, nasıl olursa olsun “öğrenciyi dışlamamak” üzerine kurulmuştur. Banliyölerde öğretmenlik yapmış birisi olarak, her tür öğrenci ile karşılaşmış, fakirin de, serserinin de, argo konuşanın da öğretmeni olmuş, onların her birini içinde bulundukları koşullar çerçevesinde değerlendirmiş ama onları hiçbir zaman yok saymamıştır. Yazarın diğer öğretmenlerden veya eğitim kurumlarında çalışan insanlardan da beklediği budur.

Pennac'ın, bu bağlamda daha önce sözü edilen “insan öğretmeni” niteliklerine sahip olduğu görülmektedir. Bir araştırmacı, psikolojide hümanist yaklaşımın kurucularından olan ve öğrenci merkezli eğitim anlayışını önemli ölçüde etkileyen Carl Rogers'ın görüşlerinden hareketle, öğrenmenin olmazsa olmaz üç koşulunu sıralar: “saygı”, “empati” ve “içtenlik”. Saygı, öğrenciyi, koşulsuz olarak, olduğu gibi kabul etmek, dolayısıyla onda özsaygı uyandırmak; empati, olguları öğrencinin bakış açısıyla görerek ona değerini duyumsatmak; içtenlik ise öğretmenin, bazı yöntem ve tekniklere göre değil, kendi duygularına ve deneyimlerine güvenerek hareket etmesi olarak özetlenebilir. (Johnson, 2014, s.7). Pennac, özyaşamöyküsel eserinde bu hümanist anlayışa uygun bir öğretmen profili çizmektedir.

Okul Sıkıntısı adlı yapıtında mahalle gençliği olarak adlandırdığı gençlerin durumuna değinen yazar, kültür düzeyi yüksek olanların bu gençlere karşı önyargılı olduğunu, onların kullandıkları dilden, tavırlarından, yüksek sesle konuşmalarından rahatsız olduklarını, hatta onlardan korktuklarını söylemiştir. Gençlere bu şekilde yaklaşılmasına hem üzülen hem de bunu eleştiren yazar, bu gençlerin fakir olduklarını ve seslerini duyurabilmek için yüksek sesle konuştuklarını belirtir. Onların küfürlü, argolu konuşmalarını eleştirenlere ise bunun sebebini açıklar.

Fakir her zaman argo konuşmuştur. Sebebini biliyor musun? Zengine saklayacak bir şeyi varmış izlenimi vermek için! Elbette saklayacağı bir şeyi yok. O kadar parasız ki... Olsa olsa orda burada ufak çaplı bir takım işler, ıvır zıvır şeyler... Fakat sakladığı şeyin bütün bir dünyaymış, bize yasak olan engin bir kâinatmış gibi algılanmasını istiyor. (2012, s. 197).

Mahalle gençleri olarak nitelendirilen ve belli bir eğitim düzeyine erişmişler tarafından uzak durulan bu fakir gençler üzerinden toplumdaki algıyı eleştiren Pennac, bu gençlerin sırf argo konuştukları, Fransızcaları zayıf olduğu, yüksek sesle konuştukları ve yaşadıkları mahallelerde çıkan olayların, kavgaların başrol oyuncularları oldukları için “uygarlığımızı yok edecek tembeller ordusu” (Pennac, 2012, s. 202) olarak görülmesinin o gençlere

yapılan büyük bir haksızlık olduğunu söyler. Bir kış akşamı Belleville’de bu gençlerden birine rastlayışını anlatan yazar, Maximilien adlı gencin “ateşini ver” diyerek önünü kesmesine ve onu korkutmasına çok kızar. Kısa bir süre sonra, ışığın altında ona bakan genç, onun yazar Daniel Pennac olduğunu anlar, utanarak hocasının ondan Pennac’a ait bir eser incelemesini beklediğini söyleyip yazardan ona yardım etmesini rica eder. Pennac gencin istediğini kendisini korkuttuğu için reddeder ancak daha sonra bu davranışından pişmanlık duyar. Aslında orada yapılması gerekenin, onun ödevine yardım etmek, daha sonra ise bu akşam yaptığı kötü davranış hakkında onunla tartışmak olması gerektiğini düşünür. Maximilien’i geri çevirmekle aralarına aşılmaz bir duvar ördüğünü belirtir. Bir öğretmen olarak olumsuz davranışta bulunan öğrenciye yaklaşımının doğru olmadığını söylerken, bu düşüncesini La Fontaine’in “Çocuk ve Öğretmen” adlı fablını paylaşarak destekler.

Size bir şey anlatayım da görün,
Yersiz azarını bir hödüğün.
Bir çocuk Seine nehri kıyısında
Güle oynaya koşarken
Suya düşmüş nasılsa.
Boğuldu boğulacakken
Bir söğüt dalı yetişmiş imdadına.
Yapışa kalmış yavrucağ:
Allah’tan başka, kimseler yok kurtaracak
Tam o sırada bir öğretmen
Gelecek olmuş yukarıdan
Çocuk bar bar bağırıyor
Hocasını imdada çağırıyor.
Hoca durmuş,
Sularla pençeleşen çocuğu görmüş,
Hemen başlamış azarlamaya:
-pis yumurcak! Koşar mısın kıyıda?
Budur işte haylazlığın sonu!
Okul nasıl adam etsin seni
Zavallı anan baban ne yapsın?
Peşinde mi dolaşsınlar Allah’ın günü?
Nedir çektiği zavallıların?
Keyif sizin, dert onların...
Çekmiş çıkarmış çocuğu nehirden.
Çoklarına taş attım bu hikayemde,

Vırvırcı, dırdırcı, ukala büyükler
Görmüşlerdir kendilerini bir öğretmende.
Az değil, sürüyledir bu hödükler
Soylarını bereketli kılmış Tanrı.
Dünyanın her yerinde, her işinde
Durmadan işler ağızları
Be mübarek adam, önce kurtar beni,
Sonra çekersin söylevini! (2012, s. 210-211)

Henüz hiçbir şey olamamış ve potansiyel tehlike oldukları düşünülen bu mahalle gençlerini, sokak çetelerini uzun uzun mercek altına alan Pennac, bu tip gençlere genel olarak Maximilien adını verir. Maximilien’lerin ortaya çıkma süreçlerini irdeler ve o gençlerin bu duruma gelmesindeki etkenleri saptamaya çalışır. Lyon’un arka mahallelerinden birinde girdiği bir sınıfta bu gençlerin okula ve derslere karşı vurdumduymaz tavırlarının, öğretmenlere duydukları nefretin nedenlerini irdeler. Öğrencilere üzerlerindeki kıyafetlerin adlarını sorarak işe başlayan yazar, bu gençlerin ayakkabıya “ayakkabı” demek yerine “Nike’larım” dediklerini, kazağa “kazak” demek yerine onun markasını söylediklerini görür. Tüketim toplumunun kurbanları olan bu gençler, birbirleriyle tıpatıp aynı giyinirler, aynı kelimelerle ve aynı aksanla konuşurlar. Gençlerin marka tutkunu olmalarındaki sebep ise, marka satışı yapanların son derece kurnaz davranmalarındır. Liselerin kapısında en ünlü çetenin reisini bulup onu baştan ayağı giydirerek, diğerlerine rol model olmasını sağlarlar. Bu yolla da çete reisine özenen diğer tüm gençlerin markalarını tanımalarını ve o markaları giymelerini sağlarlar. Durumu saptayan Pennac (2012, s. 219) öğrencilerine “ben markalarınızın çok pahalı olduğunu, ama sizden çok daha değersiz olduklarını düşünüyorum” diyerek kendi değerlerini hatırlatır. Gençlerle pahalılık ve değer kavramları üzerine sohbet eder, ardından sözcükler üzerine bir çalışma yapar, sözcükler markalarından ayrılıp gerçek isimlerine dönene kadar hepsinin adını beraberce tekrarlarlar.

Pennac’ın tüketimi eğitimin önündeki en büyük engellerden biri olarak görmesi dikkatleri son yıllarda hızla gelişen teknolojiye ve modern yaşama çekmektedir. İnsanların yaşam şekli teknoloji ile birlikte günden güne değişmektedir. Özellikle internet günümüzde en çok kullanılan iletişim aracıdır. İnternet elektronik postaları takip etmek, gazeteleri okumak, sosyal medyada paylaşımlarda bulunmak, bankacılık işlemlerini yürütmek ve alışveriş yapmak, film izlemek ve daha sayısız aktiviteyi gerçekleştirebilmek için son derece elverişli bir araçtır. Günümüz teknolojisinde karşıdan kendi kendine konuşarak

gelen bir kişinin deli olmadığını, telefonun kulaklığı ile bir görüşme yaptığını çabucak anlarız. Evde, sokakta, yolculuk ederken, hatta yürürken, spor yaparken dahi elinde iletişim aracı olan insanları sıklıkla görürüz. Bu teknolojinin sayısız faydası olduğu tartışılmaz bir gerçektir. İnsan yaşamını kolaylaştırdığı, bir tıkla zahmetsiz olarak birçok bilgiye ulaşma imkânı verdiğİ, sosyalleşmeyi artırdığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra internet kullanımı zaman zaman bir takım problemleri de beraberinde getirmektedir. Örneğın, insanlar yüz yüze görüşmek yerine internetteki sosyal paylaşım alanlarından iletişim kurmayı tercih etmekte, aşırı internet kullanımıyla günlük hayatlarının gerekliliklerini, görev ve sorumluluklarını ihmal edip erteleyebilmektedirler. Araştırmalarda genel olarak internet bağımlılığı (internet addiction) adıyla söz edilen bu alışkanlık bir süre sonra insanların yaşamını olumsuz yönde etkilemeye başlamakta, onları toplumdan uzaklaştırmakta, sanal ortam dostluklarına ve sohbetlerine yönlendirmektedir.

İnternet, dünyada olup biten tüm olayları saniyelik bir hareketle anında bulunduğumuz yere getirme kapasitesine sahip, dünyanın en önemli buluşlarından biridir. Ne var ki, olup biten her şeyin ulaşılabilir olması zaman zaman özellikle çocuklar ve gençler için tehlike arz etmektedir. İnternet kullanımı ergenlerin gelişimi için birçok fırsat sunarken, internet bağımlılığı onları derslerinden, okuldan, aileden uzaklaştırmaktadır. Ergenler, kimi zaman okuldan veya aileden başarısızlıkları ile ilgili destek alamadıklarında çıkış yolunu sanal ortamda kendilerini ifade etmeye çalışmakta bulmaktadırlar. Bu da gerçek yaşamdan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır.

İnternet bağımlılığı konusuna Philippe Meirieu de değinmiştir. *L'Ecole Mode d'Emploi* adlı kitabıyla ilgili kendisiyle yapılan söyleşide yapıtın kahramanı olan öğrenci Gianni'nin zamanının çoğunu bilgisayar karşısında ve internette dolaşarak geçirdiğini söyler. İnternetin günümüz gençliğı için gerçek bir bağımlılık haline dönüştüğünü belirten yazar, hastanelerde çocuklarını internetten yoksun bıraktıkları için onların şiddetine maruz kalan anne babalarla bile karşılaştıklarını ifade eder. Japnlarda özellikle internete olan bağımlılığı ifade etmek için kullanılan 'Otakus' kavramından söz eden Meirieu, 10 ile 18 yaş aralığındaki bazı gençlerin ekran karşısına geçmeden yaşayamadıklarını itiraf ettiklerini dile getirir.

Teknolojinin, özellikle internetin, çocuklar ve gençler için etkilerine dönülecek olursa, en tehlikeli yanı, şiddet içeren videolara, paylaşımlara kolaylıkla erişilebilmesine olanak sağlamasıdır. Pennac'ın da önemle üzerinde durulması gerektiğine işaret ettiğı hususlardan

birisi budur. Şiddet içerikli görüntülerin kısa zamanda yayılıyor olmasını yeni nesil için korkutucu bulan yazar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki sözlerle anlatır.

İşlenmiş olan bazı zulümlerin (haraca bağlanan öğrenciler, dövülen öğretmenler, yakılan okullar, tecavüz) eski zamanların, eğitim kurumlarının belli çerçevesi içinde az çok kontrol edilebilmiş şiddet olaylarıyla sınırlı suçlarla hiçbir şekilde kıyaslanamayacağı doğrudur. Binde bir gerçekleşiyor olsalar bile bu olumsuzlukların simgesel uzantıları korkunç boyutlara ulaşıyor ve televizyon, internet, cep telefonları vasıtasıyla neredeyse anında yayılması yüzünden taklit edilme tehlikesi on kat artıyor. (2012, s. 235)

Pennac, gerçek işlevi iletişim kurmak olan cep telefonlarının artık anında görüntü alma ve o görüntüyü yayma aracı olarak kullanıldığını söylemekte, gerek okulda, gerek sokakta veya başka yerde gerçekleştirilen bir şiddet olayının anında telefonlara kaydedilerek, üzerine istenirse müzik ekleyerek sosyal medyada istenildiği şekilde kullanıldığına değinmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak da gösterilen şiddet görüntüleri taklit edilmekte ve olaylar artış göstermektedir.

Yazarın teknoloji ile ilgili duyduğu tedirginliklerden bir diğeri ise internet kullanıcılarının günden güne kendi çevrelerinden kopup kendilerine sanal bir yaşam kurmalarıdır. İnternetle ilgili kaygısının okumayla ilgili değil, iletişimle ilgili olduğunu dile getiren yazar, bir röportajda örnek olarak kendi kızını gösterir.

İnternet konusunda beni asıl kaygılandıran şey, okumayla değil, iletişimle ilgili. 17 yaşındaki kızım bir siber kafeye gidip de bana “baba, Kanada’nın Québec şehrinde yaşayan biriyle sohbet ettim.” dediğinde, ben derhal kapı komşusunu düşünüyorum. Evinin tam karşısında oturan ve tanımadığı o kişiyi. O zaman da kendi kendime “bu nasıl bir toplum ki, 12.000 km uzakta oturan bir tiple sohbet ediyor da, kapı komşusunu tanımıyor” diyorum. Bu bana okumayla kıyaslanınca daha endişe verici görüntüyor.(Pennac, 2000)

Pennac’ın genel olarak *Okul Sıkıntısı*’nda işlediği ve ciddi şekilde rahatsızlık duyduğu konu özellikle banliyölerde yaşayan gençlerden duyulan tedirginliktir. Oturdıkları mahallelerde bir sinema veya bir kafe dahi bulunmayan, sanattan, eğlenceden bu denli kopuk yaşayan bu gençlerin, yoksulluk, işsizlik ve şiddetin kol gezdiği bir ortamda o ortamın şartlarına ve onlara sunduğu imkânlarla göre hareket ediyor olmalarının eleştirilmesi büyük bir haksızlıktır. Sözü edilen gençlerin şiddete yönelmelerinde yaşadıkları çevre ya da sistemi sorgulamak yerine okların doğrudan onların üzerine yöneltilmesi yazar için son derece sevimsiz bir durumdur. Bunun yanı sıra, bu gençlerin birbirinin aynısı olan giyim tarzlarından ve markalara duydukları meraktan da onları değil, sürekli tüketimi dayatan pazarlamacıları sorumlu tutmaktadır. Bu pazarlamacılar, okullarda reklamcılığın gelişmesi gerektiğini söyleyerek Pennac (2012, s. 222)’ın deyimiyle “reklamcılıkla bilimi, sanat ve hümanizmi aynı küfede” göstermeye çalışmaktadırlar. Amaç, öğrencileri tüketim dünyasının içine alarak kendi kazançlarını sağlamak, pazarlarını

büyütmek ve nihayetinde markalaşmaktır. Gençlerin edebiyatla, sanatla yoğrulması için yıllarını vermiş olan Pennac için bu durum son derece üzücüdür. Yazar, bu gençlerin şiddete yönelmelerini büyük bir kederle izlerken, çoğu kişinin yaptığı gibi kolay yolu seçip, şiddet yanlısı gençleri suçlamamaktadır. Ona göre gençlerin şiddet eğilimlerinin gerçek suçlusu medyadır. Medyanın şiddet olaylarını yayınlarken yetişmekte olan neslin izledikleri görüntüleri taklit edebileceğini düşünerek sansür koymasının gerektiğini düşünür. Sonuç olarak tüketici, şiddet ve kavga yanlısı, küfürlü konuşan, okumayan, okula ilgi duymayan bu gençler onları bilimin ve sanatın güzelliklerinden uzaklaştırıp tüketimin müptelası haline getiren sistemin kurbanlarıdır.

BÖLÜM VII

SONUÇ

Daniel Pennac, bir edebiyat öğretmeni ve bir pedagog gözüyle yazdığı *Okul Sıkıntısı* ve *Roman Gibi* adlı yapıtlarında, okula ve okumaya ilişkin sorunları ele almıştır. Yazarın eğitime bakışında hümanist öğrenme yaklaşımının izlerini görmek mümkündür. İnsanın özgürlüğünü ve bireysel gelişimini önemseyen, öğrencinin istek, beklenti ve ihtiyaçlarını temel alan hümanist öğrenme kuramı, Pennac'ın eğitim anlayışıyla son derece benzerdir. Yazarın, okulda başarı sağlayamayan, okulu ve okumayı sevmeyen, kendisini bir hiç olarak gören öğrencilere ön yargıyla yaklaşmak yerine, onları içine düştükleri çöplükten kurtarma girişiminde bulunması, eğitimde hümanist yaklaşımı benimsediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Pennac'a göre, çocukları okumaktan, bilgi edinmekten, okuldan ve genel olarak eğitime ve kitaba dair tüm nesne ve kişilerden soğutan sebep, eğitim sisteminin dayattığı zorunluluklardır. Sınavlara girmek, iyi not almak, müfredatta belirlenen kitapları okuyup o kitaplarla ilgili sorulacak sorulara hazır olmak, her an gelecek kaygısını içinde taşıyarak kendini geliştirmek durumunda olmak, öğrencileri ciddi anlamda yormakta ve bunaltmaktadır. Öğrenciler, özellikle “tembel öğrenci” olarak damgalananlar, okulun ve ailelerinin beklentileri karşısında kendilerini köşeye sıkışmış hissetmektedirler. Okul ve aileyle birlikte toplumsal yaşamın dayattığı okulda başarılı olma, iyi meslekler edinme gibi beklentiler de yeni yetişen gençlik üzerinde baskı yaratmakta, birbirleriyle yarıştıran gençler, ailelerine, öğretmenlerine kendilerini ispat edebilmek için çırpınmakta, iyi notlar alma çabasıyla kendilerini tüketmektedirler.

Çocukken okunan masallar eşliğinde uykuya dalan bu çocuklar, okumaktan da yine aynı sebeplerle uzaklaşmaktadırlar. Gerçekte yedikçe yemek istediğimiz, mutluluk veren bir besin maddesi gibi, dinledikçe tekrar dinlemek istediğimiz, duyguları harekete geçiren bir şarkı gibi veya keşfetmeye gittiğimiz ve gezdikçe daha çok yerini merak ettiğimiz bir şehir

gibi sevebilecek olan kitaplar, öğrenciler için yanlarından acilen uzaklaşmak istedikleri nesnelere dönüşmektedirler. Bunun sebebi, bu öğrencilere okuma hazzının da, okuma isteğinin de aşılanmamış olması, sistemin dayattıklarını, ailelerin ve öğretmenlerin onlara zorla benimsetmeye çalışıyor olmasıdır. Çocuklar artık kitap dendiğinde, odalarında, bahçede veya arzu ettikleri ve içinde mutluluk duydukları bir ortamda, kendi istedikleri bir zaman diliminde okuyabildikleri bir nesneyi değil, okulda, o sınıfın içinde, o öğretmenin karşısında, içindeki cümlelerle ilgili açıklamalar yapmaları gereken nesneyi algılamaktadırlar. Kitap, böylelikle bir düşmana, kaçılması gereken bir yabancıya dönüşmektedir.

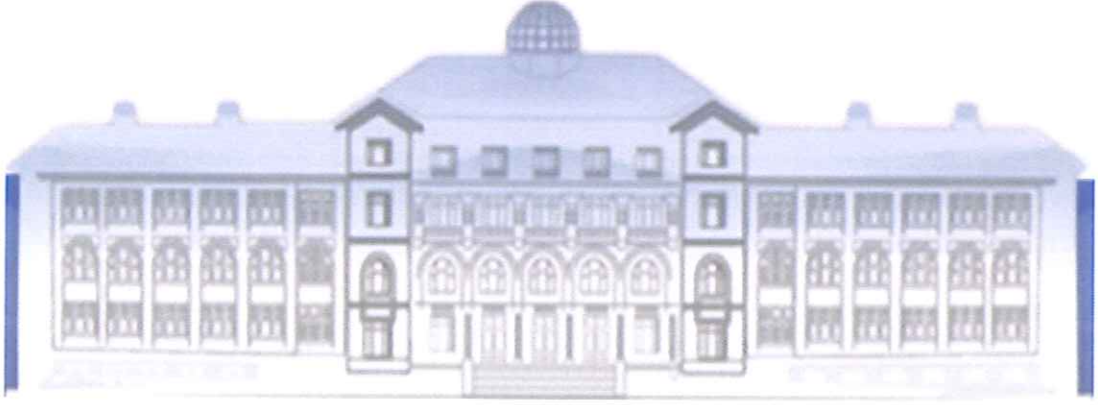
Okulda başarısızlık ve okumama sorunlarını çocuklara mal etmek yerine, onları sistemin kurbanı olarak gören yazar, aile ve öğretmenlerin dayatmacılığının yanı sıra, gelişen teknoloji ve pazarlamacılık anlayışını ve bu anlayışı çocuklara zorla benimsetmeye çalışan kişi ve kurumları da ciddi bir dille eleştirmektedir. Dünyadaki gelişmelerin ve ilerleyen teknolojinin çocuklar üzerinde yaratabileceği doyumsuzluk, tek tiplilik, birbirini taklit etme, teknoloji bağımlısı olup gerçek hayattan kopma gibi etkilerini yapıtlarında dile getirmekte ve bu konularda alınabilecek önlemlerle ilgili görüşlerini okuyucu ile paylaşmaktadır.

Pennac, her iki yapıtında da eğitimde ve okumada “haz” duygusunun önemini vurgulayarak, ailelere ve kendisi gibi öğretmen olan meslektaşlarına, öğrencilere bu duygu eşliğinde okumayı ve okulu sevdirmelerini öğütlemektedir.

KAYNAKLAR

- Alain. (1981). *Edebiyat üzerine söyleşiler* (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Yazko.
- Alain. (1932). *Propos sur l'éducation*. Paris: 07 Eylül 2014 tarihinde http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Arı, G., & Okur, A. (2013). 100 temel eser. *TSA Dergisi*, 17(3).
- Barthes, R. (2007). *Yazı üzerine çeşitlemeler - Metnin hazzı* (Ş. Demirkol, Çev.). İstanbul: YKY.
- Hegel, GWF. (2014). *GWF Hegel eserlerinden seçmeler* (N. Bozkurt, Çev.). Ankara: Sentez.
- Johnson, A. (2014). *Theories of learning and human development*. El Cajon CA: 8 Ekim 2014 tarihinde http://www.nsspress.com/php/user_login.php5 sayfasından erişilmiştir
- Le Figaro.fr: Première Étude sur le Sicide des Enfants. (2011). 09 Eylül 2014 tarihinde <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2011/09/28/01016-20110928ARTFIG00690-premiere-etude-sur-le-suicide-des-enfants.php> sayfasından erişilmiştir.
- Les Cahiers Pédagogiques: Retours sur la Pédagogie Différencié. (2012). 20 Ekim 2014 tarihinde http://www.meirieu.com/ARTICLES/peda_diff_2012.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Livre et Lire (ARADL): Un Écrivain Dans La Classe, Pour Quoi Faire. (2003). 01 Kasım 2014 tarihinde <http://www.meirieu.com/ARTICLES/listes-des-articles.htm> sayfasından erişilmiştir.

- Meirieu, P. (2009). *L'École mode d'emploi. Des méthodes actives à la pédagogie différenciée*. Paris: ESF.
- Meirieu, P. (2000). *Entre Homère et le rap, quelle culture enseigner à l'école?*. Innovation de l'Académie d'Amiens'de sunulmuş bildiri, Creil, Amiens.
- Metiskitap.com: Başarıdan Sonra Yazının Saflığından Geriye Ne Kalır?. (2000). 29 Ekim 2014 tarihinde <http://www.metiskitap.com/catalog/interview/2837> sayfasından erişilmiştir.
- Montaigne, M. (2012). *Denemeler* (K. Ata, Çev.). İstanbul: İlgı Kültür Sanat.
- NTVMSNBC, Çocuğunuza ödül vermeyin. (2012). 2 Eylül 2014 tarihinde <http://www.ntvmsnbc.com/id/25382608/#storyContinued> sayfasından erişilmiştir.
- Pennac, D. (1997). *Roman gibi* (M. Kandemir, Çev.). İstanbul: Metis.
- Pennac, D. (2012). *Okul Sıkıntısı* (B. Behramoğlu, Çev.). İstanbul: Can.
- Piaget, J. (1992). *Eğitim nereye gidiyor* (K.Aslan, İ.Dönmezer, Çev.). İzmir : Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Prévert, J. (2013). *Tembel öğrenci* (Y. Semiz, Çev.). *Kuzey Yıldızı Edebiyat Dergisi* 9(13).
- Proust, M. (2007). *Okuma üzerine* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Notos.
- Proust, M. (2014). *Okuma günleri* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Düşünce.
- Rabelais, F. (2006). *Gargantua* (S. Eyüboğlu, A. Erhat, V. Günyol, Çev.). İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J-J. (2011). *Emile* (M. Baştürk, Y. Kızılçim, Çev.). İstanbul: Kilit.
- Séoud, A. (1997). *Pour une didactique de la littérature*. Paris: Hatier.
- Uysal, N. (2013). *Zaman kaybolmaz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Vikipedi, Sosyal Darwinizm. 09 Eylül 2014 tarihinde http://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_Darwinizm sayfasından erişilmiştir.
- Yabaş, D., & Altun, S. (2009). Farklılaştırılmış öğretim tasarımının öğrencilerin özyeterlik algıları, bilişüstü becerileri ve akademik başarılarına etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 201-214.

GAZİ GELECEKTİR...